

Prof. Vilko Rus.

Slovenska vadnica

za višje ljudske šole

(5.—8. razred)

Četrta, po novem učnem načrtu prirejena izdaja

Sestavil

Josip Brinar

Odobril minister prosvete z odlokom K-48/1
od dne 26. julija 1945 kot pomožno knjigo pri pouku
in kot priložnik za učitelje.

Cena din 28.—

Ljubljana 1938

Založila Banovinska zaloga šolskih knjig in učil v Ljubljani

K 142/IV

GS I. #12637

Šolske knjige, izdane v Banovinski zalogi šolskih knjig in učil v Ljubljani, se ne smejo prodajati za višjo nego na čelni strani označeno ceno

Vse pravice pridržane

19587

D 27 140 / 1966

200919537

I. Slovníške vaje

A. Iz glasoslovja

Ako poslušate govornika ali govorjenje staršev (učiteljev...), tedaj ne pazite na posamezne stavke, ampak na celoto. Na kaj ste pozorni, ko poslušate govor (govorjenje)? (Na celotno misel, ki jo spoznavate iz govora.)

Kdor hoče jasno, razumljivo govoriti (pisati), mora znati pravilno uporabljati dele, iz katerih sestoji govor. Kako imenujemo te posamezne dele (enote) govora? (Stavki, besede, zlogi, glasovi.)

Kako se naučimo pravilnega govorjenja (pisanja)? S pozornim posnemanjem pravilnega govorjenja in priučanjem določenih pravil, ki so se utrdila v vsakem jeziku.

Pravil o uporabljanju stavkov, besed in glasov nas uči slovnica.

1. O glasovih

Kaj je najmanjši del našega govora? (Glas.) Kakšna je razlika med glasom in črko? S katerimi organi tvorimo glasove? (Z izdihavanjem iz pljuč skozi grlo.) S čim oblikujemo razne glasove? (Z ustno in nosno votlino.) Kam pritiskajo pljuča zračni tok? (Po sapniku, skozi špranjo med glasilkama, skozi ustno in nosno votlino.) Kateri deli v ustni votlini in ob njej oblikujejo raznovrstne glasove? (Jezik, nebo, mali jeziček, zobje, ustnice.)

Izgovarjajte zapored: i, e, a, o, u! Katere dele ust ste v legi izpreminjali? (Ustnice, jezik.)

Samoglasniki

1. Izgovarjajte glas **i**! Kaj ste opazili v ustni votlini? (Ustnice so razprte in napete, jezik privzdignjen k nebu.)

2. Izgovarjajte zapored **i—e**! Kaj se izpremeni v legi ustnic in jezika? (Ustnice so manj napete, jezik ni tako visoko dvignjen proti nebu.)

3. Izgovarjajte glas **a**! Kakšna je ustna odprtina? (Širša.) Lega jezika? (Vodoravna, konica jezika za spodnjimi zobmi.)

4. Izgovarjajte **o—o—o**! Kaj opazite pri ustnicah? (Zaokrožijo se.) In jezik? (Zadnja ploskev jezika je dvignjena proti nebu.)

5. Izgovarjajte glas **u—u—u**! Kakšne izpremembe opazite? (Zadnjo ploskev jezika dvignemo še više, ustnice še bolj zaokrožimo.)

Kaj smo izpreminjali pri izgovoru »i, e, a, o, u«? (Samo obliko ustne votline, t. j. odprtino ustnic in lego jezika.) Ali je treba z njimi vred izgovoriti še kak drug glas, da jih jasno slišimo? (Ne.) Te glasove zato imenujemo: **s a m o g l a s n i k e**.

Koliko črk imamo za samoglasnike? Nekatere izmed teh črk pa morejo zaznamovati po več glasov. Izgovorite: **pêta** (maša) — **pêta** (na nogi) — **pes**! Kakšno razliko v ustni votlini opazimo pri izgovorjavi **é** in **ê**? (Pri **ê** je čeljustni razmak večji in jezična ploskev je le malo dvignjena.) In kako je pri izgovorjavi polglasnega **e** (**pes**)? (Manjši čeljustni razmak, jezik leži mirno; glas zveni nerazločno.)

Kako zaznamujemo v pisavi te različne glasove **e**? (Z naglaski.) Kaj zaznamuje ostrivec (´)? Kaj strešica (ê)? Kaj krativec (è)?

1. v a j a. Vpletite v stavke téle besede:

a) z o z k i m **é**: léd, méd, léča, jétra, délo, jéd, mésto, sténa, lép, pét, desét, jésti, tréba, začéti;

b) s š i r o k i m **ê**: pêta, jêdro, sêstra, mêtla, mêsti;

c) s k r a t k i m **è**: šèl, napojèn, mèč;

č) s p o l g l a s n i m **e**: bezeg, čeber, megla, mezeg, mencati, kesati se, skedenj, pes, sel, sen; hlapec, torek, kotel, oven, topel, gladek, okence, vlakence!

Kako izgovarjamo glas **ó** v besedi »móra«? (Učenec **m ó r a** poslušati.) In kako v besedi »môra«? (V sanjah včasih človeka

môra tlačí.) Katere izpremembe opazite pri izgovoru ó in ô v ustni votlini?

2. v a j a. Uporabite v stavkih naslednje besede: gospóda (tož. ed.) — gospôda (imen.); velelniki: nôsi! — hôdi! — vôdi (konja)! — bôdi! — Nr. pr. Vljudno pozdravi gospóda! Z gospôdo ni dobro češenj zobati.

Soglasniki

1. Izgovôri besedo telo! Kaj napravi jezik pri izgovoru t? (Za gornjimi zobmi zapremo z jezikovo konico zračni tok.) Izgovorite razne besede s t in pazite na lego jezika!

Izgovôri besedo delo! S čim tvorimo tudi pri d zaporo? Kje? Kakšna je razlika v izgovorjavi t in d? (t izgovorimo hipno, d pa zveneče.) Kaj je pri izgovoru obeh enako? (Zapora za zobmi.)

Glasova t in d tvorimo z jezikovo zaporo za gornjimi zobmi; zato imenujemo ta glasova **zobnika**.

2. Pazi na ustnice in tresljaje glasilk pri izgovoru glasov p in b: ptica poje, bič poka, bela barva! S čim zapiramo zračni tok pri izgovoru p in b? (Z ustnicami.) Ali ustnice docela zapremo? (Pri izgovoru p in b ustnice popolnoma zapremo.)

A pri nekaterih drugih glasovih ustnice samo na pol pripremo. Pazi na izgovor v in f: vino, fižol! Popišite lego ustnic pri izgovoru v in f! (Spodnja ustnica je samo priprta ter se dotika zgornjih zob.)

Soglasnike p, b, v, f izgovarjamo tako, da zapremo ali pripremo ustnice; zato imenujemo te glasove **ustnike**.

3. Izgovôri l (lipa)! Kam je uprta konica jezika? (V dlesne za zgornjimi zobmi.) Ali zračni tok popolnoma zapremo? (Prehaja ob spodnjih robih jezika.)

Izgovôri lj (ljub)! Kam se dvigne ploskev jezika? (Bliže k nebu.) — Izgovôri r (roka)! Kaj dela zračni tok z jezično konico? (Trese jo.) Nekateri izgovarjajo glas r nápačno: stresa se jim koren jezika (ali celó jeziček) namesto jezične konice. Kako pravimo taki izgovorjavi r? (Pogrkovanje.)

Glasova l (lj) in r tvorimo z dviganjem ali tresenjem jezika; zategadelj ju imenujemo **jezičnika**. — Opomba. Ako otroček še ne zna r izgovoriti, si pomaga z drugim jezičnikom l (loka, namesto roka).

4. Izgovôri **k** in **g** (konj, goba)! Kateri del jezika zapira tok sape? (Zadnja ploskev jezika.) Kam se dvigne jezik? (K zadnjemu, mehjemu nebu.)

Izgovôri tudi **h** (hiša)! Ali jezik tudi docela zapre zračni tok? Kje nastaja ta glas? Kje pa nastaja glas pri izgovoru **k** in **g**? (Za mehkim nebom v goltu.)

Zategadelj imenujemo **k**, **g** in **h** goltnike ali mehko-nebne soglasnike.

5. Izgovarjajte **e**, **s**, **z** (eel, sol, zob)! Česa se dotika konica jezika? (Dlesen za zobmi.) Kam se dvigne sprednja jezikova ploskev? Kje napravi zračni tok nekak šum? (Ob zobeh.) Pri katerem glasu je šum zvoneč? (**z**) Kako imenujemo tak šum ob zobeh? (Sikanje.)

Zaradi sikanja imenujemo **e**, **s**, **z** sičnike.

6. Izgovôri **č** (čelo)! Kje se dotika jezik neba? Kako prekinemo zračni tok? (V hipu.)

Izgovôri **š** in **ž** (šola, žena)! Kako je jezik priprt k nebu? (Rahleje.) Kakšen glas nastane med jezično konico in zobmi? (Šumenje.) Primerjaj to šumenje s šumom **č**! (Trajnejše je in zvočno.)

Zaradi nastalega šumenja imenujemo **č**, **š**, **ž** šumnike.

7. Izgovôri **j** (jed)! Opiši lego jezika! (Konica jezika je uprta ob spodnje zobe, jezična ploskev pridvignjena blizu k nebu.) Kje nastane glas? (Ob nebu.)

Zato imenujemo **j** nebnik.

8. Izgovarjajte in pazite na glas **m** in **n**: mati, noga; tromba, angel! Ali nastane glas **m**, **n** vedno v ustni votlini? (Včasih v nosni votlini.) S čim zatvorimo pri **m** zračni tok? (Z ustnicami.) Kam bi zaradi tega **m** lahko prištevali? (K ustnikom.)

S čim zapiramo zračni tok pri izgovoru **n**? (Konico jezika pritisnemo na gornje dlesne za zobe.)

Izgovôri tromba, angel! Kam gre pri izgovoru **m**, **n** zračni tok, ker je ustna votlina zaprta? (V nosno votlino.) Pred katerimi soglasniki nastane glas **m** ali **n** v nosni votlini?

Ker imata glasova **m** in **n** skupno posebnost, da nastaneta včasih v nosni votlini, zato ju tudi nosnika imenujemo.

Kakšno razliko opazite pri zvenenju glasov: **b**—**p**, **d**—**t**, **g**—**k**...? (Nekateri teh glasov zvené, drugi se hipoma izgovoré.) Naštejte še druge soglasnike, ki so zvoneči! (**b**, **d**, **g**, **j**; **l**, **m**, **n**, **r**; **v**, **z**, **ž** so zvoneči, ostali pa nezvoneči soglasniki.)

Govor delimo v enote: v stavke, besede, zloge in glasove. Glasove delimo na samoglasnike (i, e, a, o, u) in soglasnike.

Soglasniki so po govorilih, ki pri izgovoru sodelujejo:

1. zobnika: d, t;
2. ustniki: b, p, v, f;
3. jezičniki: l (lj), r;
4. goltniki: g, k, h;
5. sičniki: c, s, z;
6. šumniki: č, š, ž;
7. nebni: j;
8. nosnika: m, n.

V pisavi uporabljamo črke (pismenke) latinske abecede. Latinski črkopis sta v slovenščino uvedla Primož Trubar (leta 1550.) in Adam Bohorič (leta 1584.). Namesto nekaterih črk bohoričice (t = s, z = c, fh = š, zh = ž) je Ljudevit Gaj uporabil nekatere črke iz češčine (č, š, ž); tudi Slovenci smo se oprijeli (okoli leta 1840.) gajice.

Zlogotvorni »r«

Izgovarjajte po zlogih: rja, rdeč; brdo, krti; vetrn, kvatrn!

Kateri soglasnik v navedenih besedah tvori zlog in ga torej rabimo kot samoglasnik? (r) Povejte še več besed, v katerih bo zlogotvorni r!

3. vaja. Uporabite v stavkih téle besede, v katerih je r samoglasnik (zlogotvoren): rja, rž, rdeč, rjav, rjuha, rtič; vrl, čmrlj, umrl, strl, žrl, grm, vrt, strm, drn, strn, črn, zoprn, srebrn, vetrn, kvatrn; ministrski, litrski, metrski, šentpetski, novembrski!

Toda: cerkovník, merjasec, verjeti, žerjav, žerjavica, pergament; ničémuren, sleherni, biseren!

Soglasnik »l«

Lipa. Sredi vasi je velika, lepa lipa, pod njo je bela kamenita miza. Dekleta so s cveticami okrasila razpelo na deblu. Ob nedeljah se zbira pod lipo mladina, ki ne mara z drhaljo v gostilne.

V lipovi senci nam je ded pripovedoval(u): kako je bil(u) srečal(u) vol(u)ka v gozdu, kako se je bojeval(u) na Italijanskem, kako je čol(u)nar prepeljal(u) pol(u)he čez vodo — vse táko je razlagal(u) in marnjal(u).

Kateri glasniki so pred »l« ali za njim, kadar ga čisto izgovarjamo? Kako izgovarjamo »l« na koncu besed? Kako pred soglasniki?

Soglasnik l se čisto izgovarja:

1. pred samoglasniki: velika, lepa, lipa;
2. za soglasniki: dekleta, deblo;
3. pred j v orodniku ženskih samostalnikov: z drhaljo.

Pred soglasniki in v končnici -el (-al, -il) se trdi l izgovarja kakor u (v): volk (vouk), bil srečal (biu srečau).

4. v a j a. Utemeljite po navedenih pravilih, zakaj v berilu »Lipa« izgovarjamo v nekaterih primerih l = čisti l, v drugih l = u!

5. v a j a. Postavite naslednje besede v ženski spol ali pa v množino, da se s tem prepričate, ali je izgovorjeni u (v) na koncu besede pisati l ali v: bev, zdrav, govoriv, prav, (pastirska) piščav, piškav, dav, rjav, računiv, kozav (obraz), kazav, sekav, cev (puške), cev (lonec), kriv (krovec streho), kriv (dren)! — N. pr. bela ruta, beli zidovi; toda: zdrava pijača, zdravi ljudje.

6. v a j a. Pomnite besede, ki jih pišemo z lj (t. j. topljenim ali mehkim l), in vpletite jih v stavke: bršljan, brisaljka, češplja, godlja, halja, koklja, kodelja, ljuljka (ne: ljulika), mandelj, sablja, zajklja, volkulja, nagelj, tempelj!

Toda: angel (angelski), bergla, kopel, krogla, orgle, škatla; zavozlati, zelnik (zelnat)!

7. v a j a. Če si v dvomu, piši lj, ako izgovarjamo čisti l, toda piši l, ako izgovarjamo u (v)! Določite to v besedah (izgovorjenih): pouh, konopla, zemla, doug, poun, mravla, žemla, prišeu, učitel, rivec, žouna, pisatel!

8. v a j a. Uporabite v stavkih: a) samostalnike, ki zaznamujejo delujoče osebe in se pišejo z obrazilom -alec (-ilec): bralec, igralec, šivalec (šivilja); krotilec, branilec;

(Toda iz pridevnikov na -av izpeljane samostalnike pišemo: bahav-ec, zajedav-ec, kimav-ec, bolehav-ec.)

b) samostalnike, ki imajo l (lj) v zlogu pred obrazilom -alec (-ilec): volivec, sestavljavec, molivec!

9. v a j a. Uporabite v stavkih besede, v katerih izgovarjamo čisti l:

a) v besedah, ki smo jih prevzeli od drugih Slovanov: bólnica (= bolnišnica), bivol (bivolski), bogomilski, glagol, kolek (kolkovati), pomol, polk (polkovnik), stolp, razkolnik, talec, velblod, obal, prestol (toda: stol = stou);

b) v tujkah in pri novih (knjižno rabljenih) tvorbah: kanal, kamelski, Danijel; glavobol, mislec, stalen, polotok, polmesec! — N. pr. Ko je bolníca (izg. bouníca) okrevala, se je vrnila iz bólnice domov.

Opomba. Učitelj narekuje primerne sestavke (osebito veliko besed z »l«) v domačem narečju in učenci pišejo v pravilni pismeni slovenščini. (Mnogo takih vaj!)

2. Glasovna izpreminjava

Izpreminjava samoglasnikov

10. v a j a. Mehčanje. Poiščite po 5 zgledov, kjer se za mehкими soglasniki (c, č, š, ž, j) izpreminja o v mehek e:

a) v samostalniških sklonih -om (-oma), -ov, n. pr. z Matjažem; nožev;

b) v edninskem imenovalniku srednjih samostalnikov (in pridevnikov), n. pr. cvetoče lice;

c) v glagolski sponi -ova, n. pr. kraljevati;

č) pri tvoritvi pridevnikov in sestavi besed, n. pr. stričev, poljedelec.

Izpreminjava soglasnikov

11. v a j a. Mehčajte gołtnike (k, h, g) pred e in i v šumnike (č, š, ž): uk-, rek-, plak-, pek-, mok-, sek-, skak-, oko, smreka; suh-, dih-, plah-, greh-, uho; blag-, strg-, streg-, drag-, teg-, igo (ižesa)! — N. pr. uk- učiti (učen); suh- sušiti (posušen); blag- blažiti (blažen).

12. v a j a. Uporabite v stavkih velelnike, v katerih se k in g mehčata v e in z: rek-, pek-, sek-; vrg-, strig-, streg-, seg! — Reci jim, da ti ne porečejo!

13. v a j a. Priličite (prienačite) sprednji soglasnik naslednjemu in sicer $n + b = mb$; $s + lj (nj) = šlj (šnj)$; $z + lj (nj) = žlj (žnj)$: premen-iti, bran-iti, hlin-iti; kos-iti, mis-liti, pros-iti, pos-lati, letos; voz-iti, griz-ti, groz-iti. N. pr. V vremenu je izpremema nastopila.

Pomnite izjeme: pazljiv, izpraznjevati (izpraznjen), pojasnjevati (pojasnjevan)!

14. vaja. Izvršite prilikovanje zvenečih (b, d, g, j; l, m, n, r; v, z, ž) in nezvенеčih soglasnikov: s-bor (= zbor), s-goditi, s-ložiti, s-dražba, s-nesti, s-rasti, s-družiti! Toda: s-hod (= shod), s-klad, s-pev, s-tiskati, s-celiti, s-plašiti, s-pehnti!

Izjeme (uporabite v stavkih): svaljek, svitek, slog, sloga, smoter!

15. vaja. Uporabite v stavkih naslednje besede, ki jih pišemo po izvoru (ne pa po pravilu prilikovanja): gladka (iz: gladek), šibka (šibek), ozka (ozek), zvezki (zvezek); kdo, kdaj, nikdar, klobko (klobčič), glasba, risba, opazka, svatba, ljudstvo, brezskrben, vzhajati, navzkriž! — N. pr. Pred smrtjo ne obvar'je koža gladka (izg.: glatka)!

B. Besedne vrste

1. Samostalnik

a) Ponavljalne vaje*

Pozabljena beseda. Kmečki sin je prišel iz mesta, kjer je hodil v šolo, domov k očetu na počitnice. Bila je baš košnja. Družina je spravljala seno in bi ga bila rada še tistega dne spravila v skedenj. Oče reče sinu, ki je, roke križem držeč, stal in gledal delavce: »Vzemi grablje in pomagaj nam grabiti!«

Toda sinku se ni hotelo delati. »Učil sem se znanosti,« odvrne, »vse kmečke besede sem pozabil. Kaj je to: grablje?« Nato odide po senožeti in stopi slučajno grabljam na zobe. Grabljišče švigne kvišku in ga udari po glavi. Deček se prime za čelo in vzklikne: »Oj, vražje grablje! Kdo pa jih je vrgel tako nerodno semkaj?« Oče se nasmehne in reče: »To mi je pa všeč, da se ti je tako hitro vrnil spomin.«

Iz česa sestoji gornji sestavek? (Iz stavkov.) Koliko besed je v prvem stavku? Povejte, katere besedne vrste so: kmečki, sin itd.!

Določite v sestavku »Pozabljena beseda«, a) kakšne besedne vrste so zapored posamezne besede, b) katere izmed teh besed so pregibne, katere nepregibne!

* Prim. J. Brinar, Slovenska vadnica za 4. razred ljudskih šol!

16. vaja. Poiščite po 5 zgledov pregibnih besednih vrst (sam., prid., zaim., šte., glag.) in po 4 zglede nepregibnih besednih vrst (členkov), namreč prislovov, predlogov, veznikov in medmetov!

17. vaja. Izvršite pregibanje 4 imen (samostalnik, pridevnik, zaimek, števniki) in pregibanje 3 glagolov! V čem se razlikuje pregibanje imen (sklanjatev) od pregibanja glagolov (spregatev)?

18. vaja. Vprašajte se v sestavku »Pozabljena beseda« po imenih (sam., prid., zaim., šte.) ter določite jim sklon!

Pregledna ponovitev

Samostalniki so imena oseb, živali in stvari (kovač, konj, podkev) ali pa pomenijo lastnosti (pridnost) in dejanja (računanje).

Skloni in vprašanja po njih:

1. imenovalnik	kdo? ali kaj?
2. rodilnik	koga? ali česa?
3. dajalnik	komu? ali čemu?
4. tožilnik	koga? ali kaj?
5. mestnik	pri kom? ali pri čem?
6. orodnik	s kom? ali s čim?

Sklanjatev

Ednina:

1. travnik grad	1. riba nit	1. mesto
2. travnika gradú	2. ribe niti	2. mesta
3. travniku grádu	3. ribi niti	3. mestu
4. travnik grad	4. ribe nit	4. mesto
5. pri travniku gradu	5. pri ribi niti	5. pri mestu
6. s travnikom gradom	6. z ribo nitjo	6. z mestom

Dvojina:

1. travnika grada (-ova)	1. ribi niti	1. mesti
2. travnikov gradov	2. rib niti	2. mést
3. travnikoma gradovoma	3. ribama nitma	3. mestoma
4. travnika grada (-ova)	4. ribi niti	4. mesti
5. pri travnikih gradéh (-ovih)	5. ribah nitih	5. mestih
6. s travnikoma gradovoma	6. ribama nitma	6. mestoma

Množina:

1. travniki gradovi	1. ribe niti	1. mesta
2. travnikov gradov	2. rib niti	2. mest
3. travnikom gradovom	3. ribam nitim	3. mestom
4. travnike gradove	4. ribe niti	4. mesta
5. pri travnikih gradéh (-ovih)	5. ribah nitih	5. mestih
6. s travniki gradovi	6. ribami nitmi	6. mesti

Moški samostalniki, ki pomenijo živa bitja, imajo v ednini tožilnik enak rodilniku (2. = 4. raka); tožilnik (neživih) stvari pa je enak imenovalniku (1. = 4. travnik).

Za mehкими soglasniki (c, č, š, ž, j) izpreminjamo v obrazilih (končnicah) samoglasnik *o v e* (z licem, nožem).

Nekateri enozložni moški samostalniki imajo v edninskem rodilniku naglašen — *ú* ali — *á* (2. gradú, Bogá); ti dobivajo v dvojini in množini prirastek *-ov* (gradova, bogovi). Nekateri samostalniki imajo množinski rodilnik tudi brez obrazila *-ov* (*-ev*); n. pr. Dete nima ne *zób* ne *lás*.

Nekateri ženski samostalniki tvorijo množinski rodilnik na — *á* (n. pr. obilo gospá, sestrá, željá, zvezdá).

Pomnite: imenovalnik tožilnik

mati mater

hči hčer

Nekateri ženski samostalniki na — *i* (kost, post, skrb, vas, laž, noč, stran, vrv) se sklanjajo v dvojniskem in množinskem dajalniku in mestniku po zgledu »gospac«:

1. gospa	1. gospe	1. gospe
2. gospe	2. gospá	2. gospá
3. gospé	3. gospema	3. gospem
4. gospo	4. gospe	4. gospe
5. pri gospé	5. pri gospeh	5. pri gospeh
6. z gospo	6. z gospema	6. z gospemi

Moški samostalniki z žensko končnico — *a* (paša, vojvoda, starešina, sluga itd.) se včasih sklanjajo po zgledu »riba« (2. paše, 3. paši...), včasih pa po zgledu »rak«; n. pr. starešinu.

Nekateri srednji samostalniki dobivajo v sklonih prirastek — *es*, — *et* ali — *en* (pero — peresa; dete — deteta; ime — imena).

19. v a j a. Sklanjajte v stavkih po primernih vprašanjih téle samostalnike s pridevniki v ednini, dvojini in množini: kmečki sin, zgodnja košnja, leseno grabljišče!

20. v a j a. Postavite v stavkih *a*) 5 moških samostalnikov, zaznamujočih bitja, v edninski rodilnik in tožilnik, *b*) 5 moških samostalnikov, zaznamujočih (nežive) stvari, v edninski imenovalnik in tožilnik! Primerjajte nato obrazila (končnice) samostalnikov!

21. v a j a. Uporabite v stavkih *a*) v orodniku ednine in dvojine, *b*) v rodilniku in dajalniku dvojine in množine naslednje moške in srednje samostalnike: lice, bič, groš, polž, kraj, učitelj, konj! — N. pr. Nad licem (licema) so oči.

Katere izpremembe nastopijo v obrazilih *-ov*, *-om*, ako stojé za mehкими soglasniki (c, č, š, ž, j)?

22. vaja. Rodilnik. a) Postavite v stavkih téle enozložne samostalnice v edninski rodilnik (z naglaski vred): dar, glad, glas, god, lan, led, med, mah, pot (t. j. znoj), prah, rod, stan! — N. pr.: Prevzetnež ni vreden darú božjega.

b) Postavite namesto črtic primerne enozložne samostalnice (z naglaski) v množinskem rodilniku: Hudomušnež vpraša: »Kakšno sličnost malih in starih — poznate?« Dovtipnežu odgovoré: »Otroci in stari možje nimajo na glavi — in v ustih —.« Na vojaškem taborišču smo videli brez števila —. Koliko — je bilo pač treba za priprego! Zima je bela ko golob, pa je volčjih —. Vstopilo je krdelo —, do — oboroženih.

c) Izpopolnite téle stavke z ženskimi samostalniki v množinskem rodilniku (z naglašenim -á): A duh visoko vrh — z duhovi rajskimi ti biva v objetju večnega Boga, tam blaženstvo brezmejno vživa, visoko vrh —! Mladega še pripe-ljajo konja, ki je uren ko vrh — postojna. Ne preziraj ubogih bratov in —! Imena — in — so zemljepisna lastna imena. Mogočno se dvigajo naše goré, ozirajo se na cvetoče poljé, pošiljajo toke mu bistrjih —, navzdol se podvizajo hčere —. Lovec zasleduje po skalah tropo divjih —.

23. vaja. Postavite naslednje ženske samostalnice v stavkih v edninski rodilnik in dajalnik ter v množinski dajalnik in orodnik (z naglaski): gos, dlan, kost, klop, reč, peč, skrb, vas! — N. pr.: Lovcem je znana opreznost divje gosí. Zato pridejò gósi (gosém) težko do živega. Pavliha je zletel z gosmi pod oblake.

24. vaja. Odgovorite v stavkih v ednini, dvojini in množini s pridevnikom in samostalnikom »izobrazena gospa« ter dodajte končnicam naglaske! Čigava (koga) govorica je pre-mišljena? Komu ne ugaja puhlo laskanje? Pri kom se ne zbirajo klepetulje?

25. vaja. a) Sklanjajte v stavkih samostalnika »matí« in »hčí«! b) Opišite v stavkih sorodstvo: oče, mati, roditelji ali starši, brat, sestra, otroci, ded, babica, praded, prababica, vnuk, vnukinja, pravnuk, pravnukinja, stric (ujec), teta, nečak, nečakinja, bratranec, sestrična, tast, tašča, zet, snaha, očim, mačeha, pastorek, pastorka!

26. vaja. Sklanjajte naslednje srednje samostalnice a) s prirastkom -et: bolno dete, nedolžno jagnje, čivkajoče pišče,

popadljivo ščene; *b*) s prirastkom -es: tanko črevo, košato drevo, bistro oko, kosmato uho; *c*) s prirastkom -en: težko breme, krstno ime, kravje vime, kalivo seme!

27. v a j a. Poiščite v sestavku »Pozabljena beseda« samostalnice in določite jim spol, število in sklon! — N. pr. sin (m. sp., ed., im.).

b) Vrste samostalnikov

Beograd. Beograd, glavno mesto in prestolnica države Jugoslavije, se razprostira v krasni legi. Stoji na precej visokem brdu, ki sega prav do kota, kjer se izteka Sava v Donavo. Ako se popneš na najvišji vrh sredi trdnjave, imaš prekrasen razgled na vse strani. Na severozapadu prek Save vidiš v sinji daljavi Fruško goro, kjer je mnogo srbskih samostanov ter se zaradi tega imenuje srbska Sveta gora. V neposredni bližini Beograda onkraj Save leži mesto Zemun. Na severovzhodu prek Donave se razprostira ravnina, rodovitni Banat. Proti južni strani pa je polno posejanih ali z vinsko trto zasajenih brd, ki se vijejo v polkrogu od Donave proti Savi.

Kateri samostalniki v sestavku »Beograd« imenujejo stvari (predmete), ki jih s čuti zaznavamo (vidimo, tipamo)? Katere pa si le v mislih predstavljamo? Kateri teh samostalnikov zaznamujejo samo poedine stvari, ki imajo svoja lastna (posebna) imena?

28. v a j a. Poiščite iz berila »Beograd« vse samostalnice, ki zaznamujejo *a*) resnične predmete (n. pr. Beograd, mesto, prestolnica itd.), *b*) razne pojme (n. pr. država, lega itd.)!

29. v a j a. Izpišite iz gornjega berila vsa lastna imena!

Samostalniki so ali stvarni (konkretni), n. pr. kovač, kamen, ali pojmovni (abstraktni), n. pr. lega, pridnost.

Stvarne samostalnice delimo v 4 vrste:

1. lastna imena, ki zaznamujejo samo poedine osebe ali predmete, n. pr. France Prešeren, Beograd, Banat, časopis Zvonček;

2. občna imena, ki kažejo splošno vrsto oseb ali predmetov, ne pa poedinih stvari, n. pr. mesto, brdo, gora, kmet;

3. skupna imena, ki zaznamujejo celoto posameznih predmetov, n. pr. gorovje, kamenje, listje, resje, grmovje, živad, deca, gospôda, truma;

4. snovna imena, ki kažejo snov ali tvarino, n. pr. prst (= zemlja), žveplo, železo, sol, apno, kruh, les.

30. v a j a. Poiščite v naslednjih stavkih besede, ki povzročijo, da se izognemo dvojini in množini snovnih imen (ki jih rabimo navadno le v ednini)! Pravljica pripoveduje, da je dal modrijan speči tri *hlebe kruha*. Novorojenčku položé na jezik dve, tri *zrnca soli*. Kovač zvari dva *kosa razbeljenega železa*. Krčmar ima nastavljene tri *vrste vina*. Mlinar zmelje na beli kamen dve *številki moke*. Prvotno so si ljudje napravljali ogenj tako, da so vztrajno drgnili dva *kosa lesa*. — **Torej ne:** Modrijan je dal speči tri kruhe...

c) Spol in število samostalnikov

31. v a j a. Napišite po 5 moških samostalnikov, *a)* ki se končujejo na soglasnik in imajo v edn. rod. -a ali -u, *b)* ki zaznamujejo moške osebe in samce v živalstvu!

32. v a j a. Napišite po 5 ženskih samostalnikov, *a)* na -a, -ev ali na soglasnik (-i v edn. rod.), *b)* ki so imena ženskih oseb in samic v živalstvu!

33. v a j a. Napišite po 5 srednjih samostalnikov, *a)* ki se končujejo na -o ali -e, *b)* ki imenujejo mlada bitja!

Kako spoznavamo samostalnike po spolu? Katera obrazila (končnice) imajo samostalniki moškega spola? — ženskega? — srednjega? Kateri kazalni zaimek se lahko doda samostalnikom moškega? — ženskega? — srednjega spola? (Tisti mož, tista žena, tisto dete.) Katera obrazila imajo samostalniki v imenovalniku dvojine in množine?

Spol samostalnikov določujemo po pomenu ali po obrazilu (končnici).

Moškega spola so imena moških oseb in samcev v živalstvu (sin, vojvoda, deček; srnjak, jelen) ter samostalniki na soglasnik, ki imajo v edn. rod. -a ali -ú (travnik, travnika; grad, gradú).

Ženskega spola so imena ženskih oseb ali živalskih samic (hči, teta; srna, košuta, krava) ter samostalniki na -a, -ev ali na soglasnik, ki dobivajo -i v edn. rod. (miza, cerkev; peč).

Srednjega spola so imena mladih bitij (dete, jagnje, žrebe) ter samostalniki na -o in -e (okno, oko, seme, lice).

Obrazila v imenov. dvojine: m. sp. = -a (-eva); ž. sp. = -i; sr. sp. = -i; v imenov. množine: m. sp. = -i (-ovi); ž. sp. = -e, -i; sr. sp. = -a.

34. v a j a. Določite v tehle stavkih dvojen spol samostalnikov (pot, lov, sled, laket): Cesar je vprašal Krpana, kako je kobilico tako zlahka s poti prestavil. »Prej bo sonce zašlo s svoje drage, kakor Fabricij s p o t a poštenosti!« je vzkliknil Pir. Razna p o t a peljejo v Rim. Vitez pa je lov lovil po temni hosti, nikdar mu ni bilo l o v a, nikdar ne krvi zadosti. Jurčič je poetično opisal poljšjo lov v jesenski noči. Na novo zapadlem snegu kažejo sveže sledi, kod je prehajala divjad. Izginil je, da ni tirú, ne sledú za njim! Laket-brada je imel en lak et dolge brke. Sedeč ob mizi se ne opiraj na lahti!

35. v a j a. Tvorite stavke s temile samostalniki, ki jih rabimo samo v množini, a) moški sam.: starši, možgani, otrobi, rezanci, Železniki, Vinkovci; b) ženski sam.: hlače, ikre, garje, koline, mekine (t. j. drobni otrobi), tropine, pomije, topli ce, škarje, statve, vice, vislice, klešče, vile, vilice, Benetke, Studence; cepi, duri, gosli, jasli, svisli, sani, obrvi, prsi; c) srednji sam.: usta, pljuča, jetra, nosila, tla, kóla (voz), vrata!

P o m n i t e: V m n o ž i n i (namesto v dvojini) rabimo imena tistih delov teles, ki jih imamo po dvoje (roke, noge, oči, ušesa, lica, kolena): — N. pr. Draga mati je prosila, roke okol' vrata vila.

36. v a j a. Vpletite v stavke tale skupna imena, ki jih rabimo le v ednini: grmovje, hrastovje, bukovje, jelovje, smrečje, gabrje, cvetje, brstje, grozdje, perje, skalovje, gospoda, divjad!

č) Sklanjatev samostalnikov

Ponovitev

Sklanjajte: ribnik, tat; dekla, kost; pero, jagnje — v ednini, dvojini in množini!

Hlapec orje.	Nesi hlapcu južino!
Tamle beži zajec.	Zajca je težko ujeti.
Kotel je bakren.	Zakuri pod kotlom!
Pes je zvesta žival.	Hudega psa je treba prikleniti.

Kakšen glas e je v zgornjih (označenih) samostalnikih: hlapec... pes? V katerem sklonu pišemo polglasni e, v katerih sklonih izpade?

Postavite navedene samostalnike (hlapec... pes) v vse sklone (vsa števila) ter pazite na polglasni e!

Nekateri samostalniki izpahujejo polglasni * v obrazilu (zajec — zajca), drugi celo v korenu (pes — psa), kadar jim priraste v sklonih kak glas na koncu.

37. vaja. Postavite v stavkih naslednje samostalnike v edninski rodilnik: sel, sen, starček, deček, sinek, kupec, mutec, glušec, semenj, ogenj, nohet, oven; rabelj, škratelj, krempelj, brencelj, krhelj, čevalj, žebelj! — N. pr. Nestrpno pričakujemo poštnega sla.

38. vaja. Postavite v primeren sklon samostalnike, ki ohranijo polglasni e: Lisica prepusti često svojemu (tekmeč jazbec) lisičino. Pravljičica nam pripoveduje o (jezdec mrtvec). Sokrata ne častimo le kot (mislec), ampak tudi kot (učitelj). V nesreči šele spoznamo pravega (prijatelj). Zlato je premamilo Izraelce, da niso slušali svojega (učitelj in voditelj) Mojzesa. V (premislek) bodi podoben polžu, v dejanju ptici!

39. vaja. Uporabite v stavkih naslednje samostalnike, ki jim a) vstavljamo mehčalni j pred sklonilom: dinar, cesar, gospodar, pastir, doktor, dihur, sladkor, mehur, dež! N. pr. Brez pare ni dinarja!

b) pišemo brez mehčalnega j: prostor (prostora), prizor, šotor, prapor, tabor, tovor, razor, javor, govor; biser, sever, večer, stožer (= tečaj), ljudožer, prepir, okvir!

40. vaja. Sklanjajte moške samostalnike v oklepajih po zgledu ženskih samostalnikov na -a: Dve nedelji bodi zdrava, da jo s (paša) zaigra! Na Gosposvetskem polju je še ohranjen prestol korotanskih (vojvoda). Borba za srbsko samostojnost se je pričela 12. februarja 1804., ko je Črni Jurij zbežal v šumo k (harambaša) Glavašu. Vitezi so jemali s seboj na lov svoje (oproda). Zadružani so se morali pokoriti svojemu (starosta, starešina). Jugoslovanska akademija je bila utemeljena po (vladika) Strossmayerju.

41. vaja. Sklanjajte po zgledu usta (2. ust, 3. ustom, 4. usta, 5. ustih, 6. z usti) samostalnike: jetra, čreva, rebra, vrata, kóla (= voz)!

Dvojinski in množinski rodilnik

Iz drobnih isker upihamo velik ogenj. Kolikor kapelj, toliko let! Katera hiša nima oken, nima vrat? Brez sêdel je težko jezdit.

Katerih škarij se otroci živih bojé, kuhanih veselé? Mesto ima več predmestij. Nekdaj so se v boju posluževali kopij.

Postavite razprto tiskane samostalnike v imenovalnik ednine! V katerem sklonu so v zgornjih zgledih? Kateri glas smo vrinili pred končni soglasnik? V katerih sklonih? (V rodilniku ženskih in srednjih samostalnikov v množini.)

Nekaterim ženskim in srednjim samostalnikom vrivamo v dvojinskem in množinskem rodilniku pred končni soglasnik polglasni e ali i, n. pr. sestra — sester; mravlja — mravelj; iskra — isker; sêdlo — sêdel; živalca — živalic; lučca — lučic; škjarje — škarij; kopje — kopij.

42. vaja. Postavite ženske in srednje samostalnike (v oklepajih) v množinski rodilnik: Toliko je Turkov na terišču kakor (mravlje) na mravljišču. Ne pozabi v sreči svojih bratov in (sestre)! Ne preziraj (prošnje) siromakov! Nožev in (škarje) ne dajajte otrokom v roke! Kukavica znese več (jajca) v tuja gnezda. Kdo ne pozna drobnih (živalce) kresnic, teh bajnih (lučce) kresnih noči! Plazovi z visokih (pogorje) in strmih (pobočje) so divjadi pogubni.

Sklanjatev lastnih imen

Janezu Trdinu se imamo zahvaliti za lepe bajke, Metelku in Slomšku pa za poučne basni. Nagrobni napis Franceta Prešerna je posnet iz njegove pesmi »V spomin Andreja Smoleta«. Koseskega so svojčas primerjali Schillerju in Goetheju. Leva Nikolaja Tolstoja ne častimo le kot pisatelja, ampak tudi kot oznanjevalca ljubezni do bližnjega. Na krznarskem semnju se zbirajo lovci od vseh vetrov: iz Trnovega, iz Ubeljskega, iz Gorij, iz

Adlešičev, iz Železnikov, iz Laz, iz Sel, iz Škofje Loke, iz Velikih Lašč itd. Porečje Save sega od Hude luknje pri Slovenjem Gradcu preko Podkórena blizu do Predjame na Notranjskem pa do ustja pri Beogradu.

Poiščite v gornjem sestavku lastna imena! Določite jim sklon!

Lastna imena sklanjamo:

A. Osebna imena.

1. Moška osebna imena na *-a* in *-o* po zgledu »travnik« (1. Trdina, 2. Trdina, 3. Trdinu...; 1. Metelko, 2. Metelka, 3. Metelku...).

2. Domača osebna imena na *-e* s prirastkom *-et* (Francè, Francéta; Smolè, Smoléta).

3. Tujim osebnim imenom na *-e* vtikamo *-j* (Goethe, Goetheja).

4. Moška osebna imena s pridevniško obliko se sklanjajo kakor pridevniki (Koeski, Koeskega); toda ruska imena na *-oj*, *-ov* kot slovenski samostalniki (Tolstoj, Tolstoja; Čehov, Čehova).

B. Krajinska imena.

1. Množinska krajinska imena:

a) moškega spola (Adlešiči, Adlešičev; Železniki, Železnikov);

b) ženskega spola (Laze, Laz; Gorje, Gorij);

c) srednjega spola (Sela, Sel).

2. Krajinska imena s pridevniško obliko:

a) kot pravi pridevniki (Trnovo, Trnovega; Ubeljsko, Ubeljskega);

b) samostalniki z ločenim pridevnikom (Škofja Loka, Škofje Loke; Velike Lašče, Velikih Lašč);

c) samostalnik, spojen s pridevnikom ali predlogom (Podkóren, Podkórena; Beograd, Beograda; Predjama, Predjame).

43. vaja. Sklanjajte: Matija Valjavec, Jurij Kobila; krajevnič Marko, Simon Jenko; Andrejčkov Jože, pisatelj Starè; italijanski pesnik Dante; Rodoljub Ledinski, vojskovodja Radecki, zgodovinar Palacky. — Krakovo, Poljčane, Žiri, Vinkovci, Studence, Zabukovje, Novo mesto, Carski brod, Slovenj Gradec, Ovčje polje, Mokronog, Podgorica, Nabrežina!

d) Izpeljava in sestava samostalnikov

Izpeljava s priponami

miza, mizar; per-em, perica; drž-ati, držalo

Kako smo stvorili v navedenih zgledih nove samostalnike? (Na osnovo besed smo pripeli nova obrazila.) Kako imenujemo taka obrazila? (Pripone.) In kako imenujemo te na novo stvorjene samostalnike? (Izpeljane samostalnike.) Iz katerih besednih vrst jih moremo izpeljati?

44. v a j a. Tvorite samostalnike tako, da priklopite glagolski (ali samostalniški itd.) osnovi pripone (obrazila):

1. -ač (za ženske osebe -ica), ki pomeni opravilo (rod itd.): kov-ati, kopati, jahati, bahati se, orati, postopati, pretepati, vezati; kljun, brada, gost, uho; n. pr. kovač, kovačica;

2. -aj, ki pomeni: a) delujoče osebe: čuvati, kričati, točiti, streči (osnova: streg-);

b) slovniška ločila: klicati, oklepiti, pomišljati, vezati, vprašati;

c) razdaljo: lučati, streljati;

3. -ak (-jak), ki pomeni: a) osebe po stanu: divji, pošten, mož, prost, rod;

b) prostor (shrambo): čebel-en, ulj-en, golob-en, konj, sadov-en, vod-en, žlič-en, pes;

c) samce v živalstvu: gos, lisica, srna;

č) denar: pet, deset, sto, tisoč;

4. -an (-jan; ženske -ka), ki pomeni osebe: a) po domovanju: Celje, Celovec, Egipt, Gorica, Praga, Rim; mesto, trg, vas; (toda: Ljubljčan, Mariborčan itd., ki je nastalo iz Ljubljane, Mariborec itd.);

b) po pravilu (lastnosti): tlač-iti, žup-a, moder, pes, velik;

5. -ar, ki pomeni osebe po njih pravilu (rokodelstvu): drva, gosli, kamen, knjiga, meso, mlin, ovca, pisa-ti, rešeto, tes-ati, tisk-ati, vrata, vrt-en, zid-ati, zlato, zvon, žlica;

6. -ec, ki pomeni: a) osebe po domovanju, rodu (pravilu): Sloven, nem, gorjan, poljan, samotar;

b) osebe po lastnostih: bel, črn, gluhi, golobrad, grbav, kriv, kruljav, lažniv, peš, slep, svoj, zapravljev;

c) delujoče osebe: god-em, jezd-im, kos-im, kup-im, bri(v)-jem, pi(v)-jem; bral-, igral-, moril-, pisal-, plesal-, svetoval-, tkal-; priš(e)l, prebival, pral;

č) pijače: bezgov, brinov, hrušev, sadjev, pelinov, slivov, tepkov, tropinov;

7. -ik (ženske -ica), ki pomeni: a) osebe po dejanju (stanju): bolen, dolžen, govoren, pomočen, reden, tožen, vozen, grešen, duhoven, glasen, namesten, popoten, puščaven, deseten;

b) orodje: budilen, rezalen, svetilen, držalen, umivalen, pihalen, ključ(aven).

45. v a j a. Tvorite samostalnike, ki imajo zaničljiv pomen, s pripono:

-ež: grab-iti, gul-iti, klat-iti; hudoben, lakomen, prevzeten, siten, sned-en;

-in: bogat, grd, fant, cap-a, potep-ati se, štrkol-iti;

-uh: len, potep-ati se, skop, oder-em, smrd-eti, požr-eti;

-on (-un): hlač-e, mečk-ati; grd, liz-ati;

-avs: kmet, grd, brd, glod-ati!

46. v a j a. Izpeljite ženske samostalnike iz naslednjih besed in uporabite jih v stavkih! Poslužujte se pri tem pripon:

1. -ača: bris-ati, igr-ati (se), kop-ati, pokriv-ati;

2. -ad (-jad): črv, živ-al, prhelj, divj-i, srn-a, suh, zelen;

3. -ava (-java): pis-ati, sklanj-ati, stopnj-evati, izpreminj-ati, velj-ati; dalj-ni, gost, niz-ek, plan-o, pust, šir-ok, vis-ok; gren-ek, lajš-i, tež-ek, zmeš(a)n, zmot(e)n; diš-ati, kur-iti, mle-ti (iz: mel-ti);

4. -ba: draž-iti, služ-iti, sod-iti, tolaž-iti, tož-iti, tvor-iti, vad-iti; nared-iti, obran-iti, opom-niti, pogod-iti, ponud-iti, izpremen-iti, ured-iti;

5. -tev (-tva): kle-ti, moli-ti, ple-ti, sklanja-ti, trga-ti, voliti, že-ti; bri-ti;

6. -ica: per-em, plej(v)-em, pred-em, ter-em, žanj-em; hiš-a, dev-a, gor-a, kobil-a, koz-a, lestev, mati, pastir, rok-a; bister, desen, kriv, lev, mlad, mnog, prav, sam, sladek, tanek, turšk-i; čitalen, drvaren, bolen, piven, spalen, sušilen, žiten; goreč,

mrzel, pljučen, vroč, zlat; deževen, kapen, potočen, snežen, studenčen, zelen; nog-a, peruten, pleten, seven, slamen, izpoveden, vetrn; dvoj, troj, četver; pet, deset; stoleten;

7. -ija: podrt, razprt; oblasten, soden, škof, kmet;

8. -ina: banov, knežev, kraljev, domov(en), pajčev(en), trgov(en); lesen, prten, železen, peruten, druž(en); glav-a, goved, svinj-a, krava; broden, cesten, deset, mosten, vozen; slovensk-o, srbsko, rusko, češko, nemško, francosko, latinsko; bukov, hrastov, češnjev, javorov; kisel, meden, srebrn, zlat;

9. -ost: hvaležen, hiter, mlad, moder, pobožen, prevzeten, samogolten, učen, veren;

10. -ota: čist, gluhi, gorek, mehki, nag, sladek, slepi, topel!

47. v a j a. IZPELJITE SREDNJE SAMOSTALNIKE IZ NASLEDNJIH BESED S PRIPONAMI:

1. -je: a) iz trpnega deležnika (glagolniki): pisan, darovan, povzdigovan, premišljevan, risan, učen; odkrit, (za)pit, (pre)vret, (pre)štet; b) skupna imena: cvet, drev-o, grozd, kamen, kol, koren, list, per-o, prot, sad, snop, šib-a, trs, zel; bor(ov), cvet(ov), dež(ev), dob(ov), grm(ov), skal(ov), val(ov); c) kraji (lega): med- (pod- po- pred- za-) gor-o; med- (na-raz-) pot; pred mest-om, pri mor-ju, vz-glav-o (-noge), nad strop-om, pod streh-o; d) pojmovna imena: obil-o, vesel, zdrav, zelen, (o)življen;

2. -išče, ki pomeni: a) kraj: boj, dvor, gnoj, strn; gledal, igral, pokopal, pribežal; b) dele orodja: grablj-e, kos-a, plat, postelj, topor;

3. -ivo, ki pomeni: snov in priprave za delo, kar je izraženo v korenu: grad-(iti), gnoj-, mlat-, net-, pec-(k)-, plet-, pred-, rez-, strel-;

4. -lo, ki pomeni: orodje ali sredstvo: drža-ti, kaza-ti, gleda-ti, ora-ti, pisa-ti, zrcal-iti, ome-sti; črni-ti, gladi-ti, gnoji-ti, krmi-ti, obrazi-ti, rdeči-ti, ši-ti, uči-ti, živi-ti, sed-eti, tes-ati, ves-lati;

5. -stvo, ki pomeni: a) stan (občestvo): cesar, gospod, ljud (ljudje), pogan, poljedel(ec), sosed, učitelj, vojvod-a, vohun; b) ura d ali u metnost: glav-ar, mornar, mizar, mlinar, tiskar, vrtnar; c) lastnost (stanje): boga(t), pijan, pregnan, svoj, (po)veličan.

Manjšalna obrazila

48. v a j a. a) Izpeljite samostalnike, ki pomenijo m a j h n e ali m i l e stvari, z naslednjimi obrazili! — b) Uporabite izpeljane besede v stavkih!

1. m o š k a imena:

-ec: brat, grad, hleb, kos, vrt, zvon;

-ič: črv, kol, nož, prt, snop, vrh;

-ek: klobuk, kruh, nož, potok, sin, stric, vol, žep;

2. ž e n s k a imena:

-ica: glav-a, hiša, izba, kaplja, megla, muha, noga, roka, zvezda, žena (Pomnite: ženska i-debla, ki se končujejo na soglasnik, dobivajo navadno obrazilo -ca: luč-ca, krvca, brvca, klopca, stvarca, živalca [toda: vasica, povestica, pesmica]);

-ka: miš, nit, piščal; mama, hči (hčer), žena;

3. s r e d n j a imena:

-ec: drev-o, jedro, krilo, kolo (koles-a), pero (peres-a), vino (Pomnite: gnezdo: gnezdece, jajčece, mestece, pisemce, sončece, stebelce itd.);

4. v o t r o š k e m govoru:

-ek: hlebec, kosec (košček!), nožič, sinek, volič;

-ica: glavic-a (glavičica), jelka, stvarca, kostka.

Sestavljeni samostalniki

Ko opravijo kmetje meseca vinotoka delo v vinogradu in ko zamrznejo vodotoki po dolinah, zabrnijo kolovrati v kmečkih domovih.

Iz katerih besed so sestavljene zgornje (razprto tiskane) besede? Določite besedne vrste!

V sestavljenih besedah (n. pr. vinotok) se spajajo med seboj posamezne besedne vrste.

Prva beseda v sestavljenki je **določilna** (vino-), druga pa **osnovna** (-tok) beseda.

49. v a j a. Razložite naslednje sestavljene samostalnike na sestavne dele in določite besedne vrste: rokopis, blagovestnik, črkostavec, jugozapad, čarodej, vodotoč, konjederec, vodovod,

krvolok, vinotržec, piskrovez, beloglavec, krivokljun, tresorepka, zvitorepka, veseloigra, dvoboj, stoklas, šestoper, samouk, stoletje, sprevod, prelaz, samoglasnik, zapeček, nesreča, križempot, nevera, bognasvaruj, Prekmurje, Zagorje, Trpimir, Zvonimir, Vladimir! — N. pr. roka (sam.) + pis-ati (gl.).

50. v a j a. Tvorite sestavljene samostalnike:

a) iz določilne besede »voda« in osnovnih besed: met-ati, mer-iti, pasti (pad-ti), pivec, shramba, toč-iti, vod-iti; — n. pr. vodomet;

b) iz osnovne besede »pis« (pisje) in določilnih besed: črka, lepo, leto, pravo, природа, roka, tesno, zemlja! — N. pr. črkopis.

2. Pridevnik

a) Ponavljalne vaje

Zvonček. Ko je skopnel prvi sneg po prisončnih obronkih, zagledamo ondi na zelenem bregu nekaj belega — kakor zadnji sled še neskopnelega snega. To so zvončki, snežnobeli zvončki. Ti cvetki, ti snežnobeli, nežni zvončki, kako so res lepi! Človeku se kar srce širi, ko jih prvič vidi v zgodnji pomladi — dà, ginjena duša se mu taja v prsih, kakor se topi sneg o pogledu jasnega sonca. Kako ljubeznivo, cvetka draga, je tvoje dvojno krilo, vsako iz treh listov: notranje krilce je iz srčastih in ljubo zelenkasto obrobljenih lističev, vnANJI listi pa so daljši in snežnobeli — čisto krilo nedolžnosti!

Vprašajte se po razprto tiskanih besedah v gornjem stavku! Katerim besedam jih pridevamo? Po kateri besedni vrsti se vprašamo: kakšen? čigav?

51. v a j a. a) Določite v gornjem berilu pridevnike in pripadajoče samostalnike po spolu, številu in sklonu! N. pr. prisončnih obronkih = m. sp., mn., mest.

52. v a j a. Napišite po deset kakovostnih (kakšen? kateri?) in pet svojilnih (čigav?) pridevnikov s pojasnjnim imenom vred!

53. v a j a. Postavite téle pridevnike v primernik in presežnik s primernim obrazilom (-ejši, -ji, -ši; -a, -e):

marljiv (deček, sestra, dete), dolg (kol, njiva, polje), nizek, hiter, širok, globok!

54. v a j a. Izrazite visoko stopnjo lastnosti s tem, a) da pridenete: močno, jako, silno, zelo, kaj, prav, neznano — temle nestopnjevanim pridevnikom: bolan, vesel, bogat, priden, ne-spameten, predrzen, radoveden;

b) da zvežete nestopnjevane pridevnike (drag, slaven, cenjen, učen, mogočen, star) s predponami: pre-, vele-, vse-, pra-;

c) da postavite pridevnike (širen, velik, globok, temen, silen) dvakrat zaporedoma! N. pr. širno širno morje.

55. v a j a. Izrazite višjo stopnjo lastnosti s primerami: priden — mravlja; počasen — polž; zvit — ovnov rog; temno — meh; čemeran — slabo vreme; nagel — blisk; jezikav — sraka; grdogled — zaboden vol; prost — ptica pod nebom; nedolžen — angel! N. pr. Skrbna gospodinja je pridna kakor mravlja.

56. v a j a. Uporabite v stavkih naslednje pridevnike v ednin-skem tožilniku v zvezi z moškim samostalnikom, ki pomeni a) bitje (poosebljeno stvar), b) neživ predmet: nov konj (nož), velik učenjak (hrast), glasen pevec (klopotec), rdeč Turek (mak), grozen velikan (prepad), gromonosni Perun (oblak)! — N. pr. Gospodar je kupil na semnju novega konja, sinku pa je prinesel nov nož.

Pridevnik se ujema s pripadajočim samostalnikom v spolu, sklonu in številu.

Kadar stoji pridevnik sam in se nanaša na smostalnik v prednjem stavku, ne delamo razlike med živimi in neživimi stvarmi, n. pr. Mladina novi svet preveč čišla, starega pa zanemarja.

Pridevnik ima 3 stopnje: osnovnik, primernik, presežnik.

Pri pridevnikih, ki pomenijo kako barvo, in pridevnikih (deležni-kih) na -ě tvorimo primernik z besedico »bolj«.

Visoko stopnjo lastnosti izražamo: 1. če nestopnjevanemu pridevniku pristavimo besede jako, silno, močno, zelo, prav, neznansko, ali predpone pre-, pra-, vele-, vse-; 2. če pridevnik dvakrat zapored postavimo.

b) Določna in nedoločna oblika pridevnikov

~~Črni Jurij, slavni začetnik vladarske rodbine Karadjordjevičev, je bil kmečkoga rodú. Ko je beli kruh pošel, je prišel ovsenjak na vrsto. Lep je božji svet, gora mu je cvet. Slovenski~~

svet, ti si krasan! Daj nam naš vsakdanji kruh! Oj naš veliki petek sam — kdaj vzkresne stara pravda nam? Mali David je premagal orjaka Goljata. Hudobni se boji svoje sence.

Prazen sod ima močen glas. Medved je čokat in tršat, a vendar okreten in uren. Večerja naša je valpetov bič. Materin jezik nam bodi svet zaklad!

Kateri izmed gornjih pridevnikov kažejo lastnosti znanih (določenih) stvari? Kateri označujejo splošne (nedoločene) predmete? Katera oblika pridevnika se končuje na -i? V katerem sklonu se razlikujeta določna in nedoločna oblika? Določite spol in sklon zgornjih pridevnikov!

V edninskem imenovalniku in tožilniku moškega spola razločujemo določne in nedoločne oblike pridevnikov.

Samo **določno** obliko imajo:

1. pridevniki, ki kažejo lastnost znane (določene) stvari, ali ako označujemo vse stvari ene vrste, n. pr. Brdavs visoko vzdigne ostri meč. Mladina stari svet zanemarja;

2. svojilni pridevniki na -ji, -ski in vsi pridevniki na -nji, n. pr. božji, vražji, levji; slovenski, bratovski, kmetijski; vsakdanji, zadnji, sprednji, brezdanji, nocojšnji;

3. pridevniki v sestavljenih imenih, n. pr. veliki petek, pustni torek, tržni dan, povodni mož, divji petelin, Veliki Otok;

4. pridevniki, ki imajo sploh samo določno obliko: mali (nedol.: majhen), pravi, obči;

5. pridevniki s samostalniškim pomenom, n. pr. hudobni, bližnji.

Samo **nedoločno** obliko imajo:

1. pridevniki, ki kažejo lastnost neznanе (nedoločene) stvari, n. pr. Priden gospodar zgodaj vstaja;

2. pridevniki kot povedna določila v stavku, n. pr. Medved je uren;

3. vsi svojilni pridevniki na -ov (-ev), -in, n. pr. valpetov bič, Marijin praznik.

57. v a j a. Uporabite v stavkih a) določne oblike: slavni vojskovodja, novi vek, kravji zvonec, savinjski hmelj, nocojšnji večer, mašni plašč, deseti brat, obči potop, mali traven, duhovni (= duhovnik);

b) nedoločne oblike: prazen klas, bel kruh, Prešernov spomenik, materin blagoslov, vilin dar!

c) Stopnjevanje pridevnikov

58. v a j a. Tvorite primernik in presežnik *a*) z obrazilom -ši (-ša, -še) naslednjim enozložnim pridevnikom: lep, ljub, slab, grd, hud, mlad, trd;

b) z obrazilom -ji (-ja, -je), izpreminjajoč *k, g, h* v osnovi (deblu) v *č, ž, š*: jak, drag, gluhi; mehek, lahek, nizek, ozek, visok;

c) z obrazilom -ejši (-ejša, -ejše) večzložnim pridevnikom: priden, ljubezniv, droben, bister, krepák, šibek!

59. v a j a. Vpletite v stavke primernike tehle pridevnikov s posebnim stopnjevanjem: dober, velik, majhen (nedol.)! — N. pr. Boljša je kratka sprava ko dolga pravda.

60. v a j a. Tvorite primernik in presežnik s prislovom bolj (najbolj): *a*) pri pridevnikih, ki pomenijo barve: bel, črn, rumen;

b) pri pridevnikih na -č (prid. deležnik): cvetoč, pekoč, vriskajoč;

c) pri pridevnikih na -el (opis. deležnik) in na -en (trpni deležnik): vrel, gnil, ozebel; učen, izpremenjen, znan;

č) pri pridevnikih na -ji in -ski: divji, slovenski, kmetijski, gorski!

č) Izpeljava in sestava pridevnikov

Izpeljava s priponami

1. bratov klobuk; sestrin robec; pastirska palica;

2. mesen, krvav, črviv, iglast, listnat.

Vprašajte se po pridevnikih pod 1... pod 2.! Kakšna obrazila pripnemo samostalnikom, da dobimo svojilne pridevnike? S katerimi priponami tvorimo kakovostne pridevnike?

61. v a j a. Tvorite svojilne pridevnike iz tehle samostalnikov s priponami:

1. -ov (za mehkiimi soglasniki -ev): brat (god), Gospod (dan), krt (dežela), križ (pot), lavor (venec), sosed (sin), učitelj (opomin), zlatar (zlato), jazbec (mast), medved (koža), slon (kost), češnja (cvet), lipa (čaj), leska (mast), ogljenec (kislina), Zvon (urednik).

Pomnite: jagode na molku (ne: molkove jagode), roka kipa (ne: kipova roka), pod podoba kruha (ne: kruhovo podobo), uho pri škafu (ne: škafovo uho)!

2. -in: Ana (god), Marija (vnebovzetje), mati (blagoslov), gospa (pajčolan), mačka (solze), matica (celica), kraljica (poroka), rejenka (očim), Micka (greda).

Pomnite: vojvodov (ne: vojvodin) grb, starešinoва (ne: starešina) daritev, Trdinov (ne: Trdinin) življenjepis!

3. -ski (-ški) (včasih z vrinkom -ov, -ev): brat (pozdrav), fant (pesem), osel (glas), protestant (pisatelj), Egipt (mumije), otrok (leta), nebesa (veselje), vitez (igre), Pariz (mir), gospod (suknja), Bled (jezero), Carigrad (mošeje).

4. Razlikujte in uporabite v stavkih: pastirjeva in pastirska palica, lončarjeva in lončarska glina, bratova in bratovska obljuba, žabin in žabji krak, lisičin in lisičji rep, knezov in knežji grad; materina in materinska ljubezen, vragov in vražji stric, turkov in turški meč! — N. pr. V kotu sloni pastirjeva, ne pa hlapčeva palica. Pastirska (splošno) palica je navadno zakrivljena.

62. v a j a. Tvorite kakovostne pridevnike iz naslednjih besed s priponami:

1. -av (-ava- -avo): grča (les), grba (starec), krv (bitka), kozè (obraz), luska (oklep), žila (meso); bahati se (domišljavec), dremati (mačka), gizdati se (dekle), kujati se (otrok);

2. -en: apno (kamen), meso (klobasa), lan (olje), kamen (spomenik), kost (gnojilo), led (burja), les (križ), med (potica), proso (kaša), sneg (zamet), kruh (peč), mleko (kaša), svinec (ruda), kuga (bolezen), gnoj (uljé), pšenica (moka); kazati, svojiti (zaimek), piti (voda), začeti (črka), obseči (zemljišče);

3. -iv: črv (jabolko), snet (klas), plesen (kruh), lažen (govorica), zabavljati (sosed), zapravljati (pijanec), krasti (sraka), plašiti (zajec), postreči (deček), pozabiti (starec), umreti (človek);

4. -ast: igla (drevo), grba (nos), dim (koza), lisa (vol), cevka (steblo), dleto (zobje);

5. -at: brada (kralj Matjaž), kosem (kožuh), krilo (pevec), mož (beseda), noga (žival), pleče (Brdavs), rog (bognasvaruj), uho (zajec), močen (jed), skalen (vrhunec).

Sestavljeni pridevniki

63. v a j a. Razstavite téle pridevnike na sestavne dele in določite besedne vrste: brzonog, čudotvoren, krvoločn, kodrolas, sadonosn, nadobuden, gologlav, sladkosneden, radodaren, bistrumen, širokopleč, vitorog, samorašč, svojeglaven, razoglav, enook, nedolžen, neveren, nevoljen, triglasen, enokrak, dvoglav, trmoglav, duhomoren. — N. pr. brz (prid.) + noga (sam.).

64. v a j a. Sestavite: a) določilno besedo »e d e n« (eno) s temeljnimi besedami: barven, ceven, cveten, časen, dneven, doben, glav(-en), kaličen, nožen, leten, ličen, list, mesečen, ok(o), rog, rok(a), staven, stranski, zložen, zob, zvočen;

b) določilno besedo »s a m o« z osnovnimi besedami: delaven, držn, giben, glaven, golten, hlepen, hoten, hvalen, kresen, lasten, ljuben, oblasten, paš(a), rasel (rašč), roden, seven, srajčen, stojn, svoj, težen, uk, vladarski, voljen.

c) Uporabite te sestavljene pridevnike v stavkih! — N. pr. Zvonček ima enobarvne cvetne liste.

3. Zaimek

Ponavljanje

O čuj m e, bojnih trum Gospod,
usliši m o j o T i molitev,
otmi, otmi S v o j sveti rod!
T i vodi g a v zmagalno bitev,
dodeli srečno m u vrnitev,
in — t o prisezam — prvo stvar,
k i po dobljeni slavni zmagi
m e sreča na domačem pragi,
zakoljem T e b i v žgalni dar,
usode vojskne Gospodar!

Namesto katerih imen stojé zaimki v gornjem sestavku? Zakaj jim pravimo »za-imki«?

Določite zaimke v tem sestavku po njih pomenu! Vprašajte se po njih!

Zaimek rabimo namesto samostalnika (jaz, ti, on itd.) ali pridevnika (moj, tvoj, ta itd.).

Po pomenu so:

1. osebni: jaz, ti, on; povratno-osebni: sebe (se);
2. svojilni: moj, tvoj, njegov; svoj;
3. kazalni: ta, tale, le-ta, tisti, oni, tak, takšen, tolik, tolikšen;
4. vprašalni: kdo? kaj? čigav? kateri? kakšen? kolik? kolikšen?
5. oziralni: kdor, kar, ki, kateri, kakršen, kolikršen;
6. nedoločni: nekdo, nihče, marsikdo, nekaj, nič; neki, nekateri, marsikateri, sleherni, vsak, ves.

a) Osebni zaimek

65. v a j a. Tvorite pravilne stavke brez nepoudarjenih osebnih zaimkov: Kaj (ti) zijaš v oblake, dečko? (Jaz) ptice opazujem; (one) zbirajo se za selitev. Viteza cenjena, kam sta (vidva) namenjena? (Midva) greva v boj na sovraga. Kdo pa ste (vi), otroci? (Mi) smo vojaki, korenjaki. (Pesniška svoboda.) (Jaz) pa pojdem na Gorenjsko. (Pesn. svob.) (Jaz) sem pa zvedel nekaj novega. Kaj pa je počenjal Krjavelj? (On) je bral smolo po hosti in jo prodajal kmetom, da so si (oni) mazali kóla.

Sklanjatev

Ednina:

1. jaz	ti	<u>on</u> <u>ono</u>	ona
2. mene, me	tebe, te	njega, ga	nje, je
3. meni, mi	tebi, ti	njemu, mu	njej, ji
4. mene, me	tebe, te	njega, ga	njo, jo
5. pri meni	pri tebi	pri njem	pri njej
6. z menoj (máno)	s teboj (tábo)	z njim	z njo

Dvojina:

1. midva (médve)	vidva (védve)	<u>ónadva</u> <u>ónidve</u> <u>ónidve</u>
2. naju	vaju	njih, jih
3. nama	vama	njima, jima
4. naju	vaju	njih, jih (ju)
5. pri nama	pri vama	pri njih
6. z nama	z vama	z njima

Množina:

1. mi	vi	<u>oní oné oná</u>
2. nas	vas	njih, jih
3. nam	vam	njim, jim
4. nas	vas	nje, jih
5. pri nas	pri vas	pri njih
6. z nami	z vami	z njimi

Povratno osebni zaimek (za vse spole in števila): 1. —, 2. sebe, se 3. sebi, si 4. sebe, se 5. pri sebi 6. s seboj (s sábo).

Osebnne zaimke rabimo v imenovalniku le, kadar imajo poudarek; n. pr. Kaj delate? Pišemo nalogo; računamo. — Toda: Kdo piše, a kdo računa? Mi pišemo, oni pa računajo.

Daljšje oblike osebnega zaimka rabimo le, kadar je zaimek poudarjen in kadar stoji za predlogi; n. pr. Ne meni ne tebi se ni zgodila krivica. Vsak je sebi najbližji. — Kdor ni z menoj, je zoper mene.

V tožilniku stojé za enozložnimi predlogi krajše oblike (naslonice: me, te, se — nj = njega) ter jih pišemo skupaj s predlogom (náme, náte, záse, ponj, vánj); n. pr. Cesar hitro ukaže ponj (t. j. po Krpana) poslati. Ne skrbi le záse, ampak tudi zanj (siromaka). Potok je širok; kdo si upa čézenj skočiti?

66. v a j a. Postavite namesto edninskega orodnika z m e n o j (teboj, seboj) krajšo obliko z m á n o (tábo, sábo). Nad m e n o j, pod m e n o j, krog mene je Bog. S t e b o j, prijatelj, ni dobro čéšenj zobati. Ti ga nimaš pod s e b o j, da bi skusil se z m e n o j. Pozdravi Bog te, belo mesto, nad t e b o j sivi, stari grad!

67. v a j a. Vstavite kratke oblike (n a s l o n i c e: me, te, se, ga itd.), kjer zaimek nima poudarka, in daljšje oblike (mene, tebe, sebe itd.), ako ima zaimek stavčni poudarek: Ako (ti) nisem storil nič žalega, zakaj (jaz) biješ? Kdor (vi) posluša, (jaz) posluša, in kdor (vi) zaničuje, (jaz) zaničuje; kdor pa (jaz) zaničuje, zaničuje (on), ki (jaz) je poslal. Bog sprimi, svetlo (ti) jezero, iz srca kličem (ti) vesel! Kdor (ti) s kamenom, ti (on) s kruhom! Pozdravlja (ti), proslavlja (ti) Triglava siva glava in hči (on) bistra Sava. Kakor (-povr.-oseb.) postelješ, tako boš spal. Kdor sam (-povr.-oseb.) povišuje, prazno glavo oznanjuje.

68. v a j a. Spojite zaimke s predlogi in dodajte naglaske: Jabolko je padlo v travo; Francè, stopi p o n j e g a (pónj)! Bog je naša tolažba in pomoč; zaupajmo v njega! Krpan odgovori Brdavsú: »Jaz nisem vedel z a t e b e, ne za tvoje velikanstvo.«

Kar ni dobro za mene, tudi za tebe ne bo koristno. Brigam se za njega, ko za lanski sneg. Bojan ustrelil na njega, in Zlatorog se zakadi v njega. Iz kapelj krvi, ki so kanile pred njega, vzrastejo triglavske rože. Globoko vdihavaj v sebe sveži zrak!

69. vaja. Poiščite kratke oblike zaimkov, ki spremljajo samostalniki, da ga krepijo: Bodi ga Bog zahvaljen! Ni ga lasu na glavi več. Daj mu sitnežu kruha! Kdo je ne pozna zvitorepke, te drzne taticel! Nobeden si je ni upal ne črne ne bele črhiniti. Ni ga prostora, kamor bi Sin človekov glavo naslonil.

b) Svojlni zaimek

70. vaja. Postavite namesto črtic ženske svojlne zaimke v dvojini (njun, -a, -o): Taščica in penica sta ptici pevki; — glas je droban in nežen kakor — kljunček, iz katerega prihaja. — petje najlaže uživamo zjutraj zarana. A tudi pozno na večer se še razlegajo — pesmice. Najljubše — bivališče je gosto grmovje. Tu najdemo tudi — okroglo gnezdece.

Kateri so svojlni zaimki? Kako se sklanjajo? Na kaj se nanaša zaimek »svoj«?

Svojlni zaimki (moj, tvoj, njegov, svoj) kažejo, čigav je predmet, o katerem govorimo.

Pomnite: njun glas, njihov prijatelj, njegov brat (nikoli: njuni, njihovi, njegovi itd.); zakaj ti zaimki nimajo določne oblike kakor pridevniki!

Kadar se zaimek nanaša na osebek istega stavka, postavimo povratno svojlni zaimek »svoj« (namesto moj, tvoj...); n. pr.: Vsak naj pred svojim pragom pometa.

71. vaja. Vstavite namesto črtic svojlne zaimke (moj, -a, -e itd.), ki kažejo, čigav je predmet, ali pa svoj (-a, -e), ki se nanaša na osebek istega stavka: Smrt vse omaja, — kosa kosi od kraja. Ljubim — domovino. Vsak naj je — kruh! Bruno v — očesu vidiš, pezdirja v — pa ne. Staro geslo veli: »Svoji k —!« Tu ná, pobratim, roko —, ti mi podaj desnico —! Oj mati —, domovina, ljubezen — ti edina, ti — skrb in bolečina! Vsak berač — malho hvali.

c) Kazalni zaimek

72. v a j a. Vstavite zaimek ta (ta, to), ki kaže bližnje, in oni (ona, ono), ki kaže na bolj oddaljene predmete: — ni tvoj prijatelj, ki se ti laska v sreči, marveč —, ki te ne zapusti v nesreči. Moje kraljestvo ni od — svetá. Brodnik se domisli, da je poprej nekaj trkalo na okno; torej je bil gotovo kdo na — bregu; kako, da ga zdaj kličejo na — stran Kolpe? To je velik greh in pravijo, da zanj ni odpuščanja ne na — ne na — svetu.

Kateri so kazalni zaimki? Kako se sklanjajo? Katerim zaimkom dodamo včasih »le«? Kdaj ju družimo z vezajem?

Kazalni zaimki so: ta, tale, le-ta, oni, onile, le-oni, tisti, tak, takšen, tolik, tolikšen, isti.

Kazalni zaimek ta kaže na bližnje, oni na bolj oddaljene osebe ali stvari.

Pravilni dajalnik ali mestnik ženskega spola: 3. tej, 5. pri tej!

73. v a j a. Postavite v edninski dajalnik ali mestnik ženskega spola: a) zaimek ta (tej, pri tej): Kdo ve ime (ta bolezen)? Na (ta stvar) ni trohe resnice. Srbi so l. 1914. premagali Avstrijce na Rudniku in Ceru: o (ta zmaga) se bo v zgodovini še mnogo razpravljalo. Hm, pravijo, da ni baš varno iti tod osorej, popotnike da včasih rado straši ob (cesta ta).

b) pridevnik in svojilni zaimek (svoji skrbni materi; napačno: svojej skrbnej materi): Živi po (božja beseda)! Kdo še ni čital pravljice o (bela kača)? Darujmo življenje in imenje (svoja ljuba domovina)! Zgodovina nam pripoveduje o (izredna velika požrtvovalnost) srbskega junaka Tita Dugovića.

74. v a j a. Vpletite v stavke kazalne zaimke tale (tegale, temule itd.), le-ta (le-tega, le-temu...), onile, le-oni, takle (takale, takole), le-tak! (Pišite vezaj, če stoji »le« pred zaimkom!)

75. v a j a. Uporabite v stavkih téle prislove, v katerih je ohranjen zaimek s-, si, se (= ta, ta, to): dosihdob, posihdob, dosihmal, posihmal, sinoči, osorej (= o si ori)!

č) Vprašalni zaimek

76. v a j a. Vpletite v vprašalne stavke naslednje zaimke: kdo? (komu? pri kom?), kaj? (pri čem? s čim?), kateri? čigav? kakšen? kolik? kolikér?

Kateri teh zaimkov so samostalni, kateri pridevni? Kako se vprašujemo po živih stvareh?

77. v a j a. Sklanjajte: čigav potni list? katera Krka? kakšno vreme? kóliki sklon? kólikšna soba? kolikéro vino?

Kdo? kaj? sta samostalna vprašalna zaimka.

Kateri? čigav? kakšen? kolik? kolikšen? koliker? so pridevni vprašalni zaimki.

d) Oziralni zaimek

Gorjé, k d o r nima dóma, k d o r ni nikjer sam svoj gospod! Ne veruj vsega, k a r slišiš; ne stóri vsega, k a r moreš; ne pravi vsega, k a r veš; ne želi vsega, k a r vidiš; ne porabi vsega, k a r imaš; ne pokaži vsega, k a r znaš! Življenje človeško je podobno vodi, ki vsaka po svoji strugi hodi.

Na kateri stavek se nanašajo razprto tiskani zaimki? Kateri se ozirajo na samostalnik, kateri na zaimek v nadrednem stavku?

Zaimki, ki se nanašajo (ozirajo) na kako stvar v sosednem (nadrednem) stavku, so oziralni zaimki; ti so: 1. samostalna: kdor, kar; 2. pridevni: kateri (-a, -o), ki, kakršen, kolikršen (ne: kolikoršen).

Kdor se nanaša na osebe, kar pa na reči; sklanjata se takole: 1. kdor, 2. kogar (čigar), 3. komur, 4. kogar, 5. pri komer, 6. s komer; 1. kar, 2. česar, 3. čemur, 4. kar, pri čemer, 6. s čimer.

78. v a j a. Tvorite stavke s pomočjo oziralnih zaimkov k d o r in k a r v rodilniku, mestniku in orodniku! — N. pr. Čigar kruh ješ, tega zapovedi moraš poslušati!

79. v a j a. Nadomestite oziralni zaimek kateri s ki ter dodajte prilegajoče se osebne zaimke (ki ga, ki mu...): Oče naš, kateri si v nebesih. Delo, katero danes lahko storiš, ne odlašaj na jutri! Prišel je v deželo velikan, kateremu ni bilo enakega. Ne iščite zakladov, katere lahko molji požró! Ptica se rada vrača v kraj, v katerem se je izvalila. Ne pozabi besed, s katerimi si se poslovil pri svoji materi!

e) Nedoločni zaimek

Nihče se ne more pred smrtjo srečen imenovati. Boljše nekaj nego nič. Vsakdo je svoje sreče kovač. Lenuha v ničemer ne posnemaj! Zvestega Fabricija niso mogli z ničimer opląšiti. Na vsem svetu se vse dobi. Marsikaka bukev dá toporišče k svojemu koncu.

Vprašajte se po razprto tiskanih besedah!

Zakaj se imenujejo ti zaimki nedoločni? Kateri so sestavljeni s samostalnim (kdo, kaj), kateri s pridevnim (kateri) vprašalnim zaimkom?

Nedoločni zaimki so:

1. samostalni: kdo, nekdo, nikdo, nihče, vsakdo, malokdo, marsikdo; nekaj, marsikaj; nič;

2. pridevni: nekateri (marsikateri, malokateri), kak (marsikak), vsak (vsakteri), sleherni, neki, ves.

Sklanjamo jih po zgledu kdo (kdor) in kaj (kar).

Zaimek nič se sklanja: 1. nič, 2. ničesar, 3. ničemur, 4. nič, 5. pri ničemer, 6. z ničimer.

Včasih se nič ne sklanja, n. pr. Iz nič ni nič.

Zaimki neki, nekateri, sleherni imajo samo določno obliko.

Pravilno: ves čas, vso zimo, vse leto (namesto: cel čas, celo zimo, celo leto).

80. v a j a. Vstavite v naslednje stavke primerne nedoločne zaimke: V deželo je prišel — velikan, ki mu ni bil — kos. Minilo je leto in — dan. Resnično vam povem, — izmed vas bo stopil pred sodni stol. — zimo so ptički stradali, zato pa jim je poleti — dan miza obložena. V — se toliko ljudi ne utopi ko v vinski kaplji. Ovaduhom so Rimljani vžigali sramotilno znamenje, ki se ni dalo z — odpraviti. — kmet je gibčen pri plesu, pa okoren pri drevesu.

4. Števník

Ponavljanje

Nebesna telesa. Ozri se na plameneče nebo! Tjakaj gre najina pot. Dovóli, tovariš, koliko hitrost želiš? »Sto kilometrov na uro!« — Ha, to bi bilo prepočasi! S to hitrostjo bi

dospela do sonca šele v 61.937 dnevih, t. j. v 169 letih. — »Torej pa 100 kilometrov v sekundi!« — Prepočasi, prijatelj! Rabila bi za pot nad 17 dni. — »Torej pa letiva s hitrostjo svetlobe, t. j. 300.000 km na sekundo!« — Izvrstno, v 8 minutah in 15 sekundah bova na soncu!... Onale živordeča zvezda na desni je premičnica Mart, majhen svet, ki ga obkrožata 2 luni; naša zemlja ga v velikosti presega sedemkrat. Na levici nama sveti žarkobeli Jupiter; to ti je mogočna premičnica; nič manj nego 1414 zemelj bi moral staliti, da bi zvaril njeno mogočno kroglo; osmero lun se vrti okoli nje.

Kateri števniki v zgornjem sestavku nam naznanjajo: 1. koliko je stvari? 2. kolikovrstne so stvari? Kateri so glavni? Sklanjajte jih!

81. v a j a. Napišite z besedami glavne števnike v tem sestavku, n. pr. v ena in šestdeset tisoč devet sto sedem in trideset.

1. Kmet je imel tri sinove. — Koliko?
2. Tretji sin je šel po svetu. — Koliki?
3. Gostilničar toči troje vino. — Koliko vrst?
4. Vstopite po trije v sobo! — Po koliko?
5. V mlinu se beseda trikrat pove. — Kolikokrat?

Kakšni števniki so v 1. in 2. stavku? (Glavni in vrstilni.) Kako se vprašujemo po števniku v 3. zgledu? Kaj nam pove? (Loči vrste stvari.) Kaj znači števnik v 4. primeru? (Deli po koliko je stvari.) Kaj označimo s pripono — krat? (Ponavlja joče se dejanje.)

Števniki so:

1. glavni (na vpr. koliko?) eden (en), dva, trije;
2. vrstilni (na vpr. koliki? — a, — o): prvi (1.), drugi (2.), tretji (3.);
3. ločilni (na vpr. kolikér?) dvoj (oboj), troj, četver;
4. delilni (na vpr. po koliko?): po en, po dva, po trije;
5. ponavljalni (na vpr. kolikokrat? kolikič?) enkrat (prvič), mnogokrat.

Nedoločeno število stvari izražamo 1. z nedoločnimi zaimki (nekaj, nekoliko, nič, nekateri, vsak, sleherni, ves); 2. z nedoločnimi števnikmi (malo, manj, premalo; dosti, več, preveč; mnogo, veliko, obilo, precéj, nekoliko); 3. s samostalnikmi (obilica, trop, množina, temà, sila).

Obliko en rabimo pridevno, eden pa samostalno (toda samo, kadar je govor o določenem številu); n. pr. En krivičen dinar deset pravičnih sne. Eden izmed vas me bo izdal.

Števniki od pet dalje se rabijo v imenovalniku in tožilniku samostalno; zato stojé imena štetih stvari v odvisnem 2. sklonu; n. pr. Sedem dni tvori teden. Roka ima pet prstov. V ostalih sklonih pa se rabijo ti števniki pridevno (t. j. v istem sklonu kakor šteta stvar); n. pr. Bolnik ne bo preživel sedmih dni. Zgrabi z vsemi petimi prsti!

Eden — en

82. v a j a. Vstavite števnik en (noben) pred samostalnikom (včasih s pridevnikom); toda eden (nobeden), kadar stoji števnik sam zase: — krivičen dinar deset pravičnih sne. Na — zamah ne pade — hrast. — Beograda se lotiti upal ni. Celó brez skrbi ni — človek. Z — roko daje, z dvema jemlje. — se pred smrtjo ne more srečnega imenovati.

Izjema! Kadar je zaimek eden posebno poudarjen, ga pišemo tudi pred samostalnikom, n. pr. Pred Bogom je tisoč let kakor eden dan.

83. v a j a. a) Vstavite v tehle stavkih namesto črtic primeren zaimek (neki, kak, kateri, kdo, nekdo): Tezej je ubil — grozovito pošast. V deveti deželi je živel — moder kralj. Ali ne bi hotel — večer priti k nam v vas? Stric, pa vi povejte — pametno! Hlapec je šel k sosedu, da mu — tri kraje preorje in poseje. Pa naj — reče, da ga nisem presekal, na dva kosa presekal! — je pri hiši, ki ga nihče rad ne sliši.

Kaj v navadni govorici mnogokrat slišimo namesto zgoraj vstavljenih števnikov in zaimkov? (Živel je en moder kralj.) — Ogibajte se teh napak!

b) Namesto števnika enkrat se rabi (v časovnem pomenu) kdaj (nekdaj), nekoč. Vstavite torej primerne besede v tehle stavkih: Bil je — kovač, ki je imel tri sinove. Bodi človek, bodi lonec, vsakega bo — konec. Zdaj se vije »železna kača« križem svet, a — ni bilo tako. Da bi že vendar — učkali srečnih dni, o katerih sanja Matjaževa vojska.

84. v a j a. Napišite z besedami vrstilne števnike:

Rodopis Karadjordjevičev. Kralj Aleksander I. je bil rojen dne 17. decembra 1889. leta. Oče njegov, kralj Peter I. Osvoboditelj, pa se je rodil dne 12. julija l. 1844. v Beogradu ter se poročil dne 12. avgusta 1883. na Cetinju z Zorko Ljubico, ki je umrla 17. marca 1890. Veliki kralj Osvoboditelj je dne

16. avgusta leta 1921. legel k večnemu počitku, Aleksander Zedinitelj pa 10. oktobra 1934. Njegovo Veličanstvo kralj Peter II. je bil rojen 6. septembra 1923. v Beogradu.

85. v a j a. Določite ločilne, delilne in ponavljalne števnikove v tehle stavkih: Kristus je razlagal na gori osmero blagrov. Mavrica je sedmer trak. Mali mož, na prste stôpi: petkrat šest je trideset. Kačji kralj Babilon je predrl troja vrata. Se drugič Pegam zaleti, se Krištofu pokaže kri. Po dvoje in tudi po več vitezov se je poskušalo na turnirjih. Slovenom je rabilo dvoje pismo, glagolsko in cirilsko. Drvarji ostajajo po tri tedne v gozdu.

86. v a j a. Razlikujte nedoločne zaimke od nedoločnih števnikov: Med dosti kmeti je malo kmetovalcev. Čič ne dá nič. Špartanci so znali z malo besedami mnogo povedati. Vsak je svoje sreče kovač. Kdor veliko govori, dosti vé ali pa mnogo laže. Dosti psov, zajcu smrt! Mladosti leta, rodila ve ste meni cvetja malo.

87. v a j a. Poiščite v.... berilu imena (samostalnike, pridevnike, zaimke, števnikove) in določite jih po spolu, številu in sklonu (analiza)!

5. Glagol

a) Ponavljalne vaje

Vile. Mož je šel po stelje in je našel, da so vile na soncu spale. Tiho gre in jim pripravi senco. A ko se je hotel vrniti, se vile prebudé in ga vprašajo, kaj hoče imeti za plačilo, ker jim je hlad napravil, ali novcev ali platna ali preje; karkoli hoče, to mu dadó za plačilo. Mož jim odgovori: »Ne vem, kaj bi!« A vile mu rekó, naj vendar pove, kaj hoče najrajši. »No, pa mi dajte klobkó preje!« Vile so mu ga dale in rekle, da bo lahko zmeraj z njega motal in tkal, da bo lahko dosti denarja imel, samo da ne zakolne nad klobkom. In res je motal in tkal in tkal, a nit ni nikoli potekla. Nekoč se mu je že čudno zdelo, pa je rekel: »O križemte, klobko! Pa res dolgo tečeš!« In tedaj je naenkrat izteklo.

Poiščite v gornjem sestavku glagole! Kako jih spoznate? (Povedó dejanje.) Kako delimo glagole po trajanju?

88. v a j a. Poiščite v sestavku »Vile« vse glagole in določite jih po osebi, številu in času! — N. pr. je šel = 3. os., edn., pret. č.

89. v a j a. Spregajte gornje glagole v kratkih stavkih ter jih postavite (kjer možno) tudi v pogojnik, velednik in želelnik! — N. pr. Grem po stelje. Greš po stelje... Šel sem po stelje... Pojdem (= bom šel) po stelje... Pojdi po stelje! Itd.

b) Nedovršni in dovršni glagol

Nedovršniki:

a) trajni, ki izražajo trajajoče dejanje:

nešem, berem, cvetem;

←————→, ←————→, ←————→

goreti, deževati

←————→, ←————→

b) ponavljalniki, ki izražajo večkratno ponavljanje istega dejanja:

nositi (= večkrat nesti)

←————→

prebirati (= večkrat brati)

←————→

laziti (= večkrat lesti)

←————→

c) Ponavljalniki višje vrste pomenijo, da se dejanje v večji meri (redno) ponavlja:

popevati (= večkrat, redno peti) ←——||——||——||——||——→

pokašljevati (= večkrat kašljati) ←——||——||——||——||——→

velévati (= večkrat veleti) ←——||——||——||——||——→)

90. v a j a. Označite v naslednjih stavkih nedovršne glagole, ali so trajni (←————→), ponavljalni (←——||——||——||——||——→) ali ponavljalniki višje vrste (←——||——||——||——||——→)!

a) Pozimi vrabcu gostije minévajo in tedaj zadovoljuje svoj gladni želodec s čimer koli. V smeteh in na gnojišču pobira drobtine in luščine, obskakuje konjske obroke, lovi pajke, pobira gosonice po drevju, s čimer vsaj nekoličkaj povračuje škodo, ki jo sicer dela na polju. Toda žitno zrnje mu gre čez vse. Za ratarjem poskakuje na polju, prisakljuje k mlatiču na gumno, za hlapcem prifrfoleva

v stajo, celó v čumnato priletáva, vse prebrskáva in prevrtáva, kjer koli se mu obeta kaj za v kljun.

b) Pesem je človeku potrebna: nebo mu odpira, ker je iz nebes, daje mu srce, tolaži mu dušo in preganja skrbi iz glave. Poj mi, ptiček, poj! Ko ptičica sem pevala! Ko stari govoré, otroci naj molčé! Poleti košévam planine, doli, in srpe brušévam, ko žito zori. Prst mu molím, roke želi. Ko ti kóla cvilijo, maži; ko se dva prepirata, tolaži! Kdor dolgo pokašljuje, bo dolgo živel.

N. pr. Pozimi vrabcu gostije minévajo (←||-||-||→) itd.

91. vaja. Napišite po 10 glagolov, ki izražajo trajnost, 10 glagolov, ki pomenijo ponavljanje dejanja, ter 5 ponavljalnikov višje vrste!

Dovršniki:

<p>a) v trenutku dovršeno dejanje (= začetek in konec v istem trenutku): ustrelim, skočim, kriknem. — , — , — </p>	<p>b) začetek dejanja, ki se potem lahko nadaljuje: zbolim, vzevetem, zavladam</p> <p>—————→</p>	<p>c) konec dejanja (= trenutek, v katerem se trajanje dejanja konča): premagam, ujamem, prisežem</p> <p>←————— </p>
---	--	--

Po trajnosti dejanja so glagoli:

1. nedovršni	} trajni: nesti } ponavljalni: nositi } ponavljalni } višje vrste: popevati
2. dovršni	} hipni: skočiti } začetni: zavladati } končni: premagati

92. vaja. Označite v naslednjih stavkih dovršne glagole, ki pomenijo: a) v trenutku dovršeno dejanje (|—|), b) začetek dejanja (|—→), c) konec dejanja (←—|): Sonce je že umrlo za gorami, ko sva s prijateljem prisopihala do vrha Kuma. Zvonjenje sva že zdavnaj začula, ali cerkve le

nisva ugledala. Zdajci se je gozd razsvetlil in obstala sva sredi romarjev. Ravnokar je minila pridiga in vse je zadrvalo v cerkvico k litanijam. Tudi midva sva zavila proti cerkvici, ali bila je natlačena, da ni bilo mōči predreti, torej sva se ozrla okrog, kjer so se utaborili ljudje, ki so poskrbeli za telesne potrebe romarjev.

N. pr. Sonce je že umrlo (←—|) za gorami, ko sva s prijateljem prisopihala (←—|)...

93. v a j a. Uporabite v stavkih naslednje dovršne glagole, ki pomenijo: 1. v trenutku dovršeno dejanje: sestti, planiti, pasti, krikniti, počiti; 2. začetek dejanja: zaspiti, zblazneti, zahreščati, vzkipeti, zablisniti se; 3. konec dejanja: dovršiti, spisati, napolniti, uiti, zmrzniti!

94. v a j a. Tvorite stavke z dovršniki, ki jih dobite po sestavi nedovršnikov s predponami:

a) pre: bosti, čuti (noči), govoriti, delati (obleko), gristi, biti, iskati, kovati (konja), staviti, trpeti, živeti;

b) u: brati (strune), bežati, čakati, gasiti, iti, liti (zvon, dež), nesti se, meriti, sahniti, sekati (vejo), tešiti, trgati, tolažiti, žaliti;

c) s (z): klatiti, klicati, plesti, pustiti, tolči, tresti; biti (zaboj, klobuk z glave), brati, brisati, nositi;

č) vz: dihniti, gojiti, klikati, kliti, kipeti, plamteti, trajati!
— N. pr. Žalost prebode materi srce.

c) Glagoli po pomenu

1. a) Kmet orje *njivo*. Hlapec kosi *deteljo*. Pastir pase *živino*. Pes mu zganja *ovce*. Gospodinja kuha *kosilo*. Janezek piše *nalogo*; Ivanka pa krpa *nogavice*.

b) Pomagaj *součencu*! Vojak priseže *kralju*. Popotnik išče *okrepčila*.

Na katere predmete prehaja (meri) dejanje oranja, košnje itd.? (*njivo, deteljo...*) V katerem sklonu stojé ti samostalniki v stavkih pod a)? In v stavkih pod b)? Kam torej prehaja (meri) dejanje glagolov? (Na predmete a) v tožilniku, b) na predmete v dajalniku in roditelniku.)

2. Pomlad klije vsepovsod: češnje cvetó, trava zeleni, čebele brenčé po cvetju, metulji letajo s pisanimi krilci, sonce žarko sije, topel vetrc pihljá po ledini, pastirci vris-kajo, da majnik leti po dobravi.

Ali tudi v teh stavkih prehaja (meri) dejanje glagolov na kak vnanji predmet izven osebká?

3. O kresi se dan obesi. Kakor se posojuje, tako se vračuje. Kamor se oko ozre, povsod se mi nov svet odpre. Bojte se mačk, ki se spredaj prilizujejo, zadaj pa praskajo!

Kam prehaja (meri) dejanje teh glagolov? (Nazaj na osebek. Torej »povratno«
dejanje!) Kateri zaimek je z glagolom v zvezi? (Povratno osebni zaimek »se«.)

Po tem, kam meri glagolsko dejanje, ločimo glagole v prehodne, neprehodne in povratne.

1. Glagole, katerih dejanje prehaja na predmet izven osebká, imenujemo prehodne.

Prehodni glagoli so dvojni: a) neposredno prehodni, ki se vžeje s predmetom v tožilniku, n. pr. Orjem njivo;

b) posredno prehodni, če stoji predmet v 3. ali 2. sklonu, n. pr. Pomagaj součencu! Iščem okrepčila.

2. Glagole, katerih dejanje ne prehaja na predmet izven osebká, imenujemo neprehodne, n. pr. Češnja cvete.

Pomni: Nekateri neprehodni glagoli postanejo prehodni, če privzamejo kak predlog: skočiti (= nepreh.), preskočiti (= preh.); iti — najti; hiteti — dohiteti.

3. Glagole, katerih dejanje prehaja nazaj na osebek, imenujemo povratne; rabijo se vedno v zvezi s povratnim zaimkom »se«, n. pr. Učene se učí.

95. vaja. Uporabite naslednje glagole v stavkih in sicer a) prehodne: pisati, iskati, delati, nesti, orati; b) neprehodne: cveteti, stati, umreti, zaupati, goreti; c) povratne: bati se, smejati se, izprehajati se, nadejati se.

96. vaja. Vpletite v stavke naslednje glagole a) v neprehodnem, b) v prehodnem pomenu: sedéti — posadíti; oslepéti — oslepíti; slovéti — slaviti; viséti — véšiti; ozdravéti — ozdráviti; živéti — živiti! — N. pr. Kdor česa ne-
strpno pričakuje, mu pravimo, da mora na britvah sedéti. Mati posadi otroka na stol.

č) Spregatev

Nakloni

Določnik

Kopriva: Brez igle zbadam, brez ognja žgem.
Klobčič: Ptičko čez streho spustim, ali za rep jo držim.
Pav: Krono nosim, v svili hodim, v svetli kočiji peš korakam.

Določite gornjim glagolom osebo in število! Kateri čas izražajo? Povejte njih nedoločnike! Katera obrazila imajo ti glagoli v sedanjiku? (zbad-am, itd.). Preobrazite gornje stavke v pretekli in prihodnji čas!

Predpretekli čas

Kakor je bil ukazal oče, tako je sin storil. Ker so bili posekali drevje, je dobila burja moč po goličavah. Ko je bila prikipela sila do vrhunca, se je nenadoma prikazal rešitelj.

Katera dejanja, izražena v gornjih stavkih, so se v preteklosti vršila pred drugimi? Kako imenujemo te čase glagolove? (Predpretekli čas.) Kako ga tvorimo?

pretekli čas pomožnika biti + deležnik na -l

sem (si, je; sva...) bil (-a, -o) + ukazal (-a, -o)

Kako tvorimo sedanji čas? (Z obrazili: -em, -am, -im, -jem.) Kako pretekli in prihodnji čas? (S pomočjo pomožnika biti.)

Katere glagole (po trajanju) moremo rabiti v predpreteklem času? (Samo dovršne.)

97. v a j a. Poiščite v tehle stavkih glagole v predpreteklem času: Vaščani so si zopet sezidali domovja, ki jih je bil uničil požar. Kar je bil pastir izkupil za suhljad, je zapravil na sejmu. Ko je Vida hotela peči kruh, se ji zmračil prekrasno lice: odnesel je bil Atilov ogleduh poslednji ji mernik pšenice. Drevesa, ki smo jih bili lani zasadili na vrtu, so nam usahnila.

Pregledna ponovitev

	Ednina:	Dvojina:	Množina:
Oseba	{ 1. nes-em 2. nes-eš 3. nes-e	nes-eva (e) nes-eta (e) nes-eta (e)	nes-emo nes-ete nes-ejo (-ó)

Postavite prav tako v vse osebe v sedanjiku: del-am, govor-im, pot-ujem!

V sedanjiku imajo glagoli obrazila: 1. -em, 2. -am, 3. -im, 4. -jem.

V 3. osebi množine imajo nekateri glagoli razen daljše oblike na -ejo (-ijo) tudi krajše obrazilo -ó (-é); n. pr. nesejo = nesó; govorijo = govoré.

V dvojini moremo za ženski in srednji spol rabiti tudi oblike na -e; n. pr. Deklici nesete (= neseta); mesti stojite (= stojita). Prav tako v pomožnem glagolu biti: Ed. 1. sem, 2. si, 3. je. Dvoj. 1. sva (sve), 2. sta (-e), 3. sta (-e). Množ. 1. smo, 2. ste, 3. so.

Nikalne oblike } biti: nisem, nisi itd.
 } hoteti: nočem (nečem), nočeš itd.

Pretekli čas:

Predpretekli čas:

1. sem, sva (e), smo } 2. si, sta (e), ste } nesel 3. je, sta (e), so } (la-lo-li)		1. sem, sva (e), smo } bil (-a, -o, -i) 2. si, sta (e), ste } nesel 3. je, sta (e), so } (-la, -lo, -li)
--	--	--

Prihodnji čas:

1. bom, bova (e), bomo } 2. boš, bosta (e), boste } nesli 3. bo, bosta (e), bodo } (-a, -o, -e)	
---	--

Pretekli čas tvorimo s sedanjikom glagola biti } in opisnim
 Predpretekli čas tvorimo s preteklim časom glagola biti } deležnikom
 Prihodnji čas tvorimo s prihodnjikom glagola biti } na -l (-la, -lo)

98. vaja. Vstavite osebna obrazila a) za ženski in srednji spol (-ve, -te); b) nadomestite jih z obrazili za moški spol (-va, -ta): Na jesen išče — veverici pod orehom hrane. Ko pade oreh z drevesa, brž skoči — obe, da ga pobere —. Tekmovalki se ne sporazume —, ampak se skrega — in stepe —. Naposled pozove — opico za sodnico. Ali medtem, ko obe prepirljivki čaka — rabsodbe in cedi — sline, pozoblje opica jedrce.

Sosedovi iskri žrebeti se pase — na senožeti. Ko se nasisi —, jame — hudomušno poskakovati. Veselo hrže — in bije — s kopiti. Ko pa zaide — prešerni živali na deteljišče, ju zapodi pastir v stajo.

99. v a j a. Uporabite v stavkih glagole v 3. množinski osebi a) s krajšo, b) z daljšo obliko: bežati, bučati, bati se, častiti, dolžiti, govoriti, kositi, molčati, moleti, moriti, peti, posvariti, rojiti, smejati se, spat, sedeti, streti, žvrgoleti! — N. pr. Sovražniki beže (bežijo).

100. v a j a. Postavite téle stavke iz sedanjika v pretekli, predpretekli in prihodnji čas: Lepa beseda lepo mesto najde. Prisleparjen dobiček gre rakom žvižgat. En krivičen dinar deset pravičnih sne.

Pripovedni sedanjik

101. v a j a. Poiščite (podčrtajte) v naslednjih stavkih pripovedni sedanjik, ki v živahnem pripovedovanju slika preteklo dejanje tako, kakor bi se pred našimi očmi godilo:

Prišel je čas boja z velikanom; bilo je ravno na svetega Erazma dan. Krpan vzame kij in mesarico, zasede kobilico pa odjezdi iz mesta na travnik, kjer se je bojeval Brdavs... Ko ugleda Brdavs jezdeca, svojega sovražnika, se zagrohota in reče: »Ali je to tisti Krpan, ki so ga poklicali name tako daleč, tam z Vrha od Svete Trojice?...« Krpan mu odgovori: »Če nisi še spravljen z Bogom, urno skleni, kar imaš; moja misel ni, dolgo čakati; mudi se mi domov za peč.« Velikan se nekoliko začudi, ko to zasliši. Naglo prijezdi ter mu poda debelo roko. Krpan pa mu jo tako stisne, da precej kri izza nohtov udari. Brdavs malo zareži, pa vendar nič ne pravi, ampak si misli: »Ta je hud in močan; pa kaj bo — kmet je kmet. Saj se ne zna bojevati, kakor gre junakom.« Urno zasukata vsak svojega konja in si zdirjata od daleč naproti. Brdavs visoko vzdigne meč, da bi že s prvim mahom odsekal sovražniku glavo. Ali Krpan mu urno podstavi svoj kij, da se meč globoko zadere v mehko lipovino. Preden ga velikan more izdreti, razjaha Krpan kobilico, potegne Brdavs na tla pa ga položi, kakor bi otroka v zibel deval, ter mu stopi za vrat in reče: »No, zdaj pa le zmoli en

očenašek ali dva in pa svojih grehov se malo pokesaj!...«
To izreče, vzame počasi mesarico, mu odseka glavo in se vrne
proti mestu.

Sedanjik s prihodnjim pomenom

102. vaja. Poiščite glagole v dovršnem sedanjiku s prihodnjim pomenom: Kadar se porodi tak junak, da pride v goro in potegne véliko sabljo iz nožnic, tačas se kralj Matjaž zbudi, plane z vso vojsko na svet in premaga vse naše sovražnike. Kadar lesene ribice več ne bo, vsa tvoja sreča pojde za njo. Življenje ti vzamem, ako me izdaš. Tega ne izveš, če se na glavo postaviš. Ne uideš mi; saj še prideš v mojo cerkev k maši!

103. vaja. Napišite (povejte) pravilno naslednje stavke z dovršnim sedanjikom ali pa s prihodnjikom: Ob koncu šolskega leta (se vršiti) velika veselica. Drevi pa (iti) k sosеду v vas. Jutri zarana (se peljati) z vlakom. V prihodnjem pismu ti (poročati) o veseli novici. Pojutrišnjem (pisati) šolsko nalogo. Samo še uro hodá, in (biti) na vrhuncu ter (se veseliti) lepega razgleda. — N. pr. Pravilno: Ob koncu leta se bo vršila...

Sedanjik s prihodnjikovim pomenom smemo delati samo iz dovršnih glagolov; n. pr. Jutri se naučim pesmico. — Toda: Jutri se bom učil pesmico.

Velednik

1. Kreposti razmakni srcé na stežaj, a skrbno ga strasti zaklêni! Bratje, v kólo se vstopímo in pri Slavi pri-sezimo! Pojdi, sinko, na življenja pot; čuvaj se, moj sinko, življenja zmot! Strune, milo se glasíte, milo, pesmica, žaluj!

Kaj izražajo gornji veledniki? V katero osebo jih ne moremo postaviti? Kakšno obrazilo ima velednik glagolov, ki imajo v sedanjiku obrazilo -em, -im? (nesi! govôri!) Kakšna so obrazila pri glagolih na -am in -jem? (delaj! potuj!)

Katero ločilo stoji na koncu velednega stavka?

2. Recite, da vam ne porečejo! Sleci starega, grešnega človeka! Strezi bolniku! Gospod, ne zavrzi mojih molitev!

Kakšne so sedanjkove oblike gornjih velelnikov? Katere glasnike smo izpremenili v velelniku?

Glagoli, ki se v nedoločniku končujejo na -či (teči, striči), dobivajo pred velelnikovim obrazilom -e ali -z (teci! strizi!)

104. v a j a. Napravite velelnike iz glagolov: reči, peči, teči, tolči, vleči, streči, leči, seči, vreči, napreči — in uporabite jih v stavkih!

105. v a j a. a) Izpremenite naslednje stavke v nikalne velelnike, ki jih tvorimo pravilno le od nedovršnikov: Stori sovražniku to sramoto! (delati) — Pojdi se drsat! (hoditi) — Prisezi pred živim Bogom! (prisegati) — Andreje, drv privlec'! (vlačiti) — Hlapec, pripelji seno domov! (voziti) — Odpusti nam naše dolge! (odpuščati) — Ko greš v gozd, vzemi psa s seboj! (jemati) — N. pr. Ne delaj sovražniku te sramote!

b) Izrazite velelnik z vprašalnim prihodnjikom: Ne hvali se! Ne pehaj se za to malenkost! Nikar se ne cmeri! Ne kvasi takih neumnosti! Ne veži praznih otrobov! N. pr. Kaj se boš hvalil!... Pozor na ločilo!

Želelnik

Naj čuje zemlja in nebo, kar danes pobratimi pojó; naj se od ust do ust razlega, kar tu med nami vsak prisega! Rešitelj Jefte naj živi! Levica naj ne vé, kaj daje desnica! Naj mu sveti večna luč!

Kako tvorimo želelne naklone v gornjih stavkih? (naj + določnik) Kateri glagoli morejo imeti nikalni želelnik? (Samo nedovršni: Naj priseže! Toda: Naj ne prisega!)

106. v a j a. Vstavite primerne želelnike: Vsak (pometati) pred svojim pragom. Kdor ne dela, (ne jesti). — človek pol svetá (obteči), najboljši kruh doma se peče. Ko stari govore, otroci (molčati). — tudi moja skromna muza slavilcem vnetim (se pridružiti). Za blagor očetnjave — puška (govoriti).

Pogojnik

Lakomnik bi še lastnega brata prodal. Zakaj bi ne žvižgal, zakaj bi ne pel? Komarja bi koval, ako bi mu kdo podkve delal. — Če bi se ne bili igrali otroci z vžigalicami, ne bi nastal požar.

S kakšno posebno obliko delamo pogojnik? (bi) Kako tvorimo pogojnik za sedanji čas in za pretekli čas?

Sedanji pogojnik tvorimo z opisnim deležnikom na — l in z obliko bi; pretekli pogojnik pa z obliko bi bil.

Pri glagolu biti imamo isto obliko za sedanji in pretekli čas; n. pr. Otrok bi bil vesel (t. j. zdaj + lani), če bi bil zdrav.

107. vaja. Tvorite pogojnike iz nedoločnikov: Ako ljudje (ne mreti), (podreti) že davno svet. Človekov sin nima, kamor (položiti) glavo. Kdo (se prepirati) za vsako reč! Kako žalosten (biti) svet, ako (ne biti) ptic! Joj, kam (dati)? Ako zajec ne — iz grma (skočiti), ne — ga lovec (póčiti).

108. vaja. Tvorite iz tehle nedoločnikov: biti, delati, govoriti, obžalovati, dati, peči, streči — določnike, velelnike, želenike in pogojnike ter jih uporabite v stavkih!

d) Tvorni, trpni in srednji način

1. Učitelj je pohvalil učenca. Vojska je pobila in strla sovražnika. Vsa vas je obsodila požigalca.

2. Učenec je bil pohvaljen. Sovražnik je pobit in strt. Požigalec je bil obsojen v ječo.

3. Dobro delo se samo hvali. Ob potresu se je posoda pobila in strla. Iškarjot se je sam obsodil.

Kateri način glagolov v gornjih stavkih pové, da je nekdo delal (nekaj tvoril)?

Kako smo izrazili trpni način?

Na kaj se nanašajo glagolske oblike: se hvali, se je pobil, se je obsodil? (Na osebek.) Ali na ta način povemo o osebkú, da je kaj »tvoril« ali da je kaj »trpel«? (Ne.) Ta način je nekako na sredi med tvornim in trpnim; zato ga tudi imenujemo s r e d-

nji način. — Kako tvorimo srednji način? (Iz tvornih oblik in povratno osebnega zaimka.)

109. vaja. Tvorite trpni način *a*) s trpnimi deležniki (-n, -t). Moja glav'ca je (zaspati), moja postelj'ca (postlati). Meni je srce žalostno, s trnjičem (ograditi), s pelincem (nasaditi). Sovražnik je (pobiti in streti). S tistim orožjem boste (pokončati), s katerim zdaj druge pokončujete. Slaba sekira še nikoli ni bila s tnala (ukrasti). — N. pr. Moja glav'ca je zaspana...

b) s povratnim zaimkom se pri prehodnih glagolih: Kar ne (storiti), ne (zvedeti). Oven na ražnju (peči). Kar (roditi), smrti zori. Kjer (delati) vse nedelje, tam se sreča mimo pelje. S časom vse (pozabiti). Kakor (posojevati), tako (povračevati). — N. pr. Kar se ne stori, se ne zve. Oven se na ražnju peče.

110. vaja. Pridenite prehodnim glagolom povratni zaimek se ter izpremenite predmet v tož. v osebkovo besedo (v imenov.): Žanjice žanjejo dozorelo pšenico na polju. Požeto klasje povežejo v snope in ga zložijo na vozove; nato ga odpeljejo v kozolce. Ko je suho, na podu žito omlatijo. Od tod slišimo cepce od jutra do večera. Mlatiči spravljajo zrnje v kot na vrščaj, omlačeno slamo pa mečejo z vilami v parno. Lačne želodce si okrepčajo s smetanovimi štruklji, a prašna grla si izplakujejo s sadjcem. Naj le pogosté pridne mlatiče; saj nam pripravljajo ljubi kruhek! — N. pr. Dozorela pšenica na polju se žanje. Itd.

Trpni način tvorimo:

1. s trpnim deležnikom, n. pr. Od sreče togotne bil nisem tepen, od tvojih sem rok le bil glajen.

2. če prehodnemu glagolu dodamo povratni zaimek »se«, n. pr. Koder sonce teče, povsod kruh se peče.

Pravi povratni glagoli (bati se, čuditi se, usmiliti se, smejati se...) ne morejo imeti trpne oblike, n. pr. Kjer se prepirajo, ni božjega blagoslova (ne: kjer se prepira...).

Ako se dejanje glagola vrača na osebek, je to srednji način, n. pr. Delo se samo hvali.

Ako stoji v tvornem načinu predmet v tožilniku, moramo v trpnem načinu ta samostalnik postaviti v imenovalnik (oseb. bes.), n. pr. Škoda (tož.) moramo popraviti. Toda: Škoda (imen.) se mora popraviti, (ne: Škoda se mora popraviti).

111. v a j a. Izpremenite v nastopnih stavkih napačne predmetne tožilnike v oklepajih v pravilne imenovalnike (osebne besede)! (Šolo) naj bi se okrasilo z državno zastavo. (Nobeno juho) se ne posreblje tako (gorko), kakor se je skuhala. (Kmete) se vidi na polju. (Sovo) se sliši in (skovirja), ki pojeta mrtvaško pesem. Išče se (krepkega hlapca). Proda se (kupi se) (trgovsko hišo) in (kmetijo). (Janeza Kremena) se vabi k seji. Potrebno bi bilo, da bi se (njivo) oplelo. V gozdu se sliši (kose, detle, kobilarje) in (druge ptiče). Priporočljivo je, če se (češnjo) večkrat presadi. — N. pr. Šola naj bi se okrasila z državno zastavo.

Nedoločnik in namenilnik

Nedoločnik:

1. Hromcu je težko zajca uloviti.
2. Na trnju ne moremo jagod nabrati.
3. Žanjice morajo danes pšenico požeti.
4. Pametni zna več kot hruške peči.

Namenilnik:

1. Lovci *gredó* zajcev lovit.
2. *Pojdi* jagod nabirat.
3. Žanjice *se odpravljajo* pšenico žet.
4. Pastirci *hité* krompir peč.

Kaj ni določeno v oblikah: uloviti, nabrati, požeti, peči? (Oseba, število, čas.) Kakšna obrazila imajo nedoločniki?

Kaj nam izražajo oblike: lovit, nabirat, žet, peč? (Namen.) Kaj pomenijo namenilniku pridruženi glagoli: *gredó*, *pojdi* itd.? (Premikanje.) Ali moremo namenilniku določiti osebo, število in čas? Kakšna glagolska oblika je torej namenilnik? (Nedoločena.) Kakšni so po trajnosti dejanja glagoli, iz katerih smo napravili namenilnike? (Nedovršniki.) Kakšno obrazilo ima namenilnik?

Nedoločnik se končuje na obrazilo -ti (-či) ter ni določen po osebi, številu in času; n. pr. pisati, teči.

Napačna je zveza s predlogom za; n. pr. Nimam za jesti, za piti itd.

Namenilnik izraža namen, se končuje na -t (-č) in stoji pri glagolih premikanja (iti, hoditi, teči, leteti, hiteti, bežati, divjati, dati = poslati, se peljati itd.); n. pr. Grem kosit. Dal sem ga učit.

Pravilni namenilnik delamo le iz nedovršnih glagolov; n. pr. *Pojdi jagod nabirat* (ne: nabrat).

Razložujte: Hlapec je hitel *delati*. Hlapec je hitel (= šel) delat.

112. vaja. Uporabite v več (4, 5...) stavkih nedoloč-nike v zvezi *a*) s pomožnim glagolom biti (sem, si, je); n. pr. Dajati je slajše nego jemati.

b) v zvezi z glagoli hoteti, moči, želeti, dati (= pustiti), smeti, nehati, utegniti, učiti, braniti, znati, pretiti; n. pr. Lakota nepremagljiva preti odpreti grada trdna vrata.

c) za pridevniki dolžen, vreden, zmožen, željen; n. pr. Dober pastir je dolžen dati življenje za svojo čredo.

č) za samostalniki oblast, pravica, dolžnost, potreba, navada, namen, prilika; n. pr. Sin človekov ima oblast odpuščati grehe na zemlji.

113. vaja. Poiščite (podčrtajte) glagole premikanja, ki povzročajo rabo namenilnika v naslednjih stavkih: Ide si odpirat gornje line, ide gledat doli na ravnine. V coklah ne hodi zajcev lovit! Kupivši klobuk, so mi šli ded gradú razkazovat. Roditelji so dali (= poslali) sina študirat. Pojdi rakom žvižgat in ribam gost! Pojdi se solit! Ptica prileti na okence tolažit in kratkočasit jetnika; v narodni pesmi pride klicat kralja Matjaža, naj se odpravi na vojsko, in pozneje mu prileti na bojišče oznanjat, da so mu Turki uplenili kraljico Alenčico.

114. vaja. Tvorite namenilnike iz nedovršnih glagolov (namesto nepravilno iz dovršnikov) v tehle stavkih: Prišel sem te (izpovedati), na smrtni poti ti (oznaniti) mir. Teci kravo (vrniti)! Pojdiva konja (izbrati)! Puta in petelinček gresta v leščevje lešnikov (nabrati). Oba mravljinca gresta (naznaniti) lepo vreme. — N. pr. Prišel sem te izpovedovat (ne: izpovedat) in ti oznanjat (ne: oznanit)...

Pomnite: Dovršnika leči, sestí imata izjemoma tudi namenilnik; n. pr. Truden si prijatelj, pojdi leč! Kadar si jezen, pojdi v koprive sest!

e) Deležniki

Prislovni in pridevni deležnik

1. Klečé ga je prosil odpuščanja. Molčé orožje vsak si vzame. Kosmatin godrnjaje prilomasti iz goščave. Konji rezgetaje zdirjajo po planjavi.

Vprašajte se po razprto tiskanih besedah! Po kateri besedni vrsti se tudi vprašamo: kakó? (Prislov.) Posebnosti katerih besednih vrst so »deležne« zgornje glagolske oblike? (Glagola in prislova.) Kako jih zategadelj imenujemo? (Prislovni deležniki.)

Preobrazite zgornje deležnike v določeno obliko! (Klečal je in prosil.) Primerjajte vzporednost (istočasnost) dejanja! Kakšni so zgornji glagoli po trajanju dejanja? (Nedovršni.) Na kaj se končujejo?

2. Beseda nevihte je grom rohneč in nje pogled je blisk goreč. Potok bistri, voda žuboreča, bol neznana tebi je skeleča.

Obstal tam sveti Janez je gredoč, do rane zore še kresnikujoč.

Kako se vprašamo po glagolskih oblikah v prvih dveh stavkih? (Kakšen?) Kakšnih lastnosti je torej »deležna« ta glagolska oblika? (Pridevnika.) Katero obrazilo imajo ti deležniki? Sklanjajte: rohneč grom! Ali moremo tem deležnikom določiti tudi osebo in čas? Kakšni so glagoli rohneti, goretiti itd. po trajanju dejanja? (Nedovršniki.)

Kako se vprašamo po deležniku v zgornjem tretjem stavku? (Obstal tam sveti Janez je gredoč...) V kakšnem pomenu rabimo torej pridevni deležnik v tem stavku? (V prislovnem.)

Iz nedovršnih glagolov moremo tvoriti 2 deležnika sedanjega časa: prislovni in pridevni.

Prislovni deležnik na -é (-je) označuje dejanje, ki je z drugim vzporedno (istočasno). Po njem se vprašujemo: kakó?

Pridevni deležnik na -ě (-ča, -če) rabimo navadno pridevno (na vprašanje: kakšen?), a včasih tudi prislovno; n. pr. Sveti Janez je gredoč (kakó?) obstal.

115. v a j a. Tvorite iz naslednjih nedoločnikov prislovne deležnike ter jih uporabite v stavkih: iti, klečati, sedeti, stati, ležati, gledati, hoteti, molčati! — N. pr. Gredé mimo bezga, se mu odkrij!

Določite glagole, iz katerih smo tvorili deležnike, po trajanju dejanja!

116. v a j a. Vstavite namesto nedoločnikov prislovne deležnike na -é (-je): Škrjanec se dviga (pevati) v jasne višine. (Molčati) orožje vsak si vzame. Mladenek cveten zbor, slavilno

pesem (prepevati), srebrne strune (prebirati), privre čez prag na beli dvor. (Iti) v zaton še sonce svet pozdravi. In zapre se grad (škripati). Kletka se je (ropotati) prekolebnila. Otroci (mežati) lové slepo miš. Holmcu ob vznožju se vije (šumljati) bister potoček z rumenimi bekami in tožnimi vrbami.

117. v a j a. Izpopolnite deležnike (iz povratnih glagolov): Grohotaje — zaloputne surovež vrata. Mamica mu smeje — seže v besedo. Ob potoku — izprehajaje, si je nabral mačic. Z mačko — igraje, glej ji na kremplje! — Pravilno: Grohotaje se zaloputne surovež vrata.

118. v a j a. Vstavite namesto nedoločnikov pridevne deležnike na -ě: Mila, blažena trata, posuta s tisoč in tisoč živobojnimi, (dišati) cvetlicami, mično (kaliti) iz zelenega krila, je privabila (koprneti) deklico spletat prvo kitico pomladnega cvetja. Deklici se zdi, da se z njo radujejo tudi vse neštevilne živalce po (dehteti) loki okoli nje: (šumeti) čebelice, (nabirati) si medene rose po (cveteti) bilju; (bučati), pasasti čmrlji, (iztikati) po mahovitih tleh; črni murni, (cvrketati) pred oglajenimi luknjicami na toplem soncu; (brenčati) žužki, (skakati) kobilice in pisani metulji, (letati) hitro od cveta do cveta — kakor zlate sanje mladostne!

119. v a j a. Sklanjajte v vseh številih: zeleneč travnik, dišeča cvetlica, kaleče seme!

Deležnik na -(v)ši, opisni na -l in trpni deležnik na -n (-t)

1. V sobo stopivši, je tujec vljudno pozdravil. To rekši, izdre stavec pipo iz soda. Kdor te zidal, se spotivši, te podri je, kri prelivši.

Izrazite misel gornjih deležnikov s samostojnim stavkom! (Ko je stopil v sobo, je tujec pozdravil.) Ali moremo tem deležnikom določiti osebo in število? Na katero obrazilo se končujejo? Ali se rabi za ženski (srednji) spol drugačna oblika tega deležnika? (Ne!)

Kakšni so glagoli stopiti, reči itd. po trajanju dejanja?

2. Po travniku so se pasli, kozolce so prevračali, veliki so narasli. Žabe: Sonce šlo je za goré, s polja so odšli ljudje; same tukaj smo ostale, zdaj pa bomo zaregljale.

S katerim glagolom v zvezi rabimo navadno zgornje glagolske oblike? (Biti.) Kaj opisujejo ti deležniki? (Čase — pogojni naklon.)

3. Hiša razdeljena je kakor zapuščena. Taka postava svetu je dana. Zastava že razvita je, morilna cev nabita je.

Kakšno stanje izražajo zgornje glagolske oblike? (Stanje po izvršenem dejanju.) Katera obrazila imajo ti deležniki? V čem se zlagajo s pripadajočim imenom? (V spolu, številu in sklonu.) Ali jim moremo določiti osebo in čas?

Deležniki preteklega časa so: 1. pretekli na -(v)ši, 2. opisni na -l, 3. trpni na -n, -t.

Deležnik na -(v)ši nadomešča časovne stavke ter ga tvorimo le iz dovršnih glagolov; n. pr. stopivši.

Opisni deležnik na -l se rabi največ v zvezi z glagolom biti za opisovanje časov in pogojnega naklona; n. pr. je pasel, bi pasel.

Trpni deležnik na -n, -t izraža stanje po izvršenem dejanju ter ga rabimo pridevno; n. pr. Hiša je zapuščena. Puška je nabita.

120. vaja. a) Vstavite namesto nedoločnikov deležnik na -ši (-vši): In vas (poraziti), so divjali Turčini naprej na krvavo pot. To (reči), vzame klobuk in odide. In (sprejeti) to prisego sveto, kralj moravski trudno glavo nagne, njega silni duh k očakom ide. Svojo pesem (dokončati), zleti kos v mirno gnezdo. Čaplja, domanje močvirje (zapustiti), na viš leti v visoke oblake. (Spoznati) svoje grehe, se človek izpokori. — N. pr. Vas porazivši (= ko so vas porazili), so divjali Turčini naprej...

Pomnite: Deležnike na -ši (-vši) tvorimo le od dovršnih glagolov. Že Prešeren je očital Ravnikarju nepravilne deležnike:

Gorjancev naših jezik potujčvavši,
si kriv, da kolne kmet, molitve bravši.

121. vaja. Določite, katere čase in naklone opisuje opisni deležnik na -l (-la, -lo) v tehle stavkih: Ko ne bi bil zajec nazaj zijal, ne bi ga pes pobral. Praznega skednja se bo miš hitro naveličala. Krjavelj ni počel nič posebnega: smolo je bral, kislega mleka hodil prosit gospodinje v vas, smolno olje prodajal po dva krajcarja funt,

vranam in vrabcem nastavljal, veverice streljal, pekel in jedel, poginule prašiče po okrožju pobiral in doma za predpustno slanino in slaščico sušil, zvečer k sosedovim za peč hodil sest, pravil tam vselej in vsak večer, kako je morski strah, hudirja na barki, videl, ko je bil vojak, kako je kozo ozdravil, da ni več v pšenico hodila, kako je »štatljivemu« konju navado odpravil itd. — nič drugega ni revež počel.

122. v a j a. Uporabite v stavkih namesto neobičajnih trpnih deležnikov na -n ali -t (n. pr. pretečen, nagnit, uvenjen, usahnjen, dozoren, ozebljen, otečen, otrpnjen, zavret...) opisne deležnike na -l (ki so nekateri že postali pridevniki): preteklo leto, gnilo jabolko, uvelo listje, usahel studenec, dozorelo grozdje, ozebli prsti, premrle noge, otekla rana, otrpli udje, vrela voda, trhel les, osamela sirota! — N. pr. Preteklo (ne: pretečeno) leto smo se marsičesa iz slovnice naučili.

f) Glagolnik

Učenje nam daje potrebno znanje. Veliko grmenja, malo dežja. Spomladi kliče kmeta oranje in sejanje, jeseni pa spravlanje in branje.

Kakšne besedne vrste so zgornje razprto tiskane besede? Iz katerih besed smo te samostalnice stvorili? Kakšni deležniki so: učen, znan itd.? Katero obrazilo dodamo trpnemu deležniku, da dobimo samostalnik? (-je) Zakaj imenujemo te samostalnice glagolnike?

123. v a j a. Tvorite iz nedoločnikov glagolnike (z obrazilom -je), ki izražajo dejanje v samostalniški obliki: (Piti) in (kaditi) ti krati (živeti). Ne škoduje toliko večerno (sedeti), kakor jutranje (ležati). Zvitorepka je volku zaklicala: »Na (se videti!)« Ti lajšaj in slajšaj človeško (trpeti)! V delavnico sem tvojo zrl in videl vedno sem (vrteti), prelivajoče se (živeti), (prerojevati), (prenavljati), iz bitja v (biti) (presnavljati). — N. pr. Pitje in kajeñje ti krati življenje.

Pomnite: hrepenenje, poželenje, koprnenje, žvrgolenje — toda zvonjenje, valjenje itd.

Pregibanje glagola imenujemo *spregatev*; pri njej razločujemo:

1. osebo (prvo, drugo in tretjo osebo);
2. število (ednina, dvojina, množina);
3. čas (sedanji, pretekli, predpretekli in prihodnji čas),
4. način (tvorni, trpni in srednji način);
5. naklon (določnik, velelnik, želelnik in pogojnik).

Nekatere nedoločene glagolske oblike se ne spregajo, namreč:

1. nedoločnik (pisati, reči...);
2. namenilnik (grem pisat, leč...);
3. deležniki a) prislovni (klečé, godrnjaje...),
b) pridevni (pojoč, zveneč...),
c) pretekli na -ši (napisavši...),
č) opisni na -l (pisal...),
d) trpni na -n, -t (spisan, zabit...);
4. glagolnik (pisanje).

124. vaja. Poiščite v ... berilu glagole in jih analizirajte po temle zgledu:

vstopivši	gl. dov., nepreh., delež. na -ši
je pozdravil	gl. dov., preh., 3. os., edn., pret. č., dol., tvor. nač.
poslušajte!	gl. nedov., preh., 2. os., množ., sed. č., vel., tvor. nač.

g) Tvoritev glagolskih oblik

Učenci pišejo slovniške vaje. Pišite razločno! Vsak ne zna lepó pisati. Grem v sobo nalogo pisat. Pisma pišoč, je Cezar obenem poslušal in narekoval. Nalogo napisavši, sem se oddahnil. Ta vaja še ni prepisana. Kdor peresnik krčevito drži, ga od pisanja roka boli.

Glagoli so sestavljeni iz več delov, n. pr.

		pisati — pišem:			
		nedoločnik	sedanjik		
piš	-ti	— obrazilo	piš	-im	— obrazilo (osebilo)
	-a	— pripona		-e	— pripona
	-l	}	nedoločniška osnova		— podstava
	-l				-l
					} sedanjiška osnova

Iz osnov se tvorijo naslednje oblike:

pisa — (nedoločniška osnova)

1. pisati 2. pisat 3. napisavši — pisal 4. spisan 5. pisanje
(nedoločnik) (namenilnik) (pret. deležnika) (trpni del.) (glagolnik)

piše (sedanjšiška osnova)

1. pišem 2. piši
(sedanjik) (velelnik)

3. pišoč — pisaje
(sedanja deležnika)

125. v a j a. Razstavite naslednje nedoločnike na nedoločniško osnovo in obrazilo: govoriti, risati, delati, gasniti, darovati, misliti, učiti, greti, sedeti, žalovati! N. pr. govori-ti.

126. v a j a. Razstavite téle sedanjike na sedanjšiško osnovo in osebito: računam, sekam, mignem, kupujem, žarim, veselim se, kopam, pravim, molčim, diham! — N. pr. računa-m.

127. v a j a. Povejte (napišite) v stavkih velelnike in namenilnike tehle glagolov: teči, peči, reči, tolči, seči (sečem); seči (sežem), streči, vreči, vpreči, leči, mōči (morem; toda: morati — moram)! N. pr. Teci, teči, srca vir krvavi! Pastirji gredó krompir peč.

128. v a j a. Tvorite iz tehle glagolov trpne deležnike, spajajoč pripono i s spredaj stoječimi soglasniki:

a) l, n, r + i = lj, nj, rj: hvaliti (hvaljen, iz: hvali-en) braniti, udariti, misliti.

Pomnite: Ako je pred r kak soglasnik, se j izpušča: n. pr. odobren, poostren, posrebren.

b) b, p, v, m + i = blj, plj, vlj, mlj: pogubiti, pokropiti, ozdraveti, zlomiti;

c) s + j = š; z + j = ž: nositi, voziti;

č) d + j = j; t + j = č: soditi, vaditi, urediti, gladiti, rediti, izpriditi; ukrotiti, osramotiti, nasititi, pustiti, častiti (čaščen, v molitvi: češčen), oprostiti!

129. v a j a. Tvorite sedanjike iz naslednjih nedoločnikov, izpreminjajoč soglasnike pred pripono -je-:

a) c, s, z + je = č, š, ž: klicati (n. pr. kličem, iz klic-je-m), vezati, rezati, pisati, risati;

b) k, h, g, sk + je = č, š, ž, šč: plakati, skakati, pihati; lagati, strgati, iskati, obiskati;

c) d, t + je = j, ě: glodati, metati, ropotati;

ě) b, p, v, m + je = blj, plj, vlj, mlj: gibati, zobati, kopati, sipati, devati, dremati!

130. v a j a. Napišite 10 glagolov, katerim se za mehкими so-glasniki (c; ě, š, ž; j) izpreminja pripona -ova- v -eva-! — N. pr. zanič-eva-ti.

6. Členki

a) Prislov

Zunaj lep, znotraj slep. Sinoči je pa slanica padla. Če ne gre zlepa, pojde zgrda. Med je sladek, zato ga otroci radi ližejo.

Kako se vprašujete po razprto tiskanih besedah? Kako imenujemo te besedne vrste? Ali moremo prislove pregibati? Kako imenujemo nepregibne besede? (Členki.)

Kako se vprašujemo po prislovih:

a) po krajevnih: kje? kod? kam? od kod? do kod? (tu, tukaj, tam, sèm, gòri, dòli, zadaj, sredi, ven...);

b) po časovnih: kdaj? odklej? doklej? kolikokrat? koliko časa? (zdaj, takoj, nikdar, precej, jutri, drevi, davi, sinoči, poleti, podnevi, že, še, šele...);

c) po načinovnih: kakó? koliko? (tako, drugače, nalašč, zaman, samotež, nekaj, silno, dá, morda, vsaj, saj, ne, le...);

ě) po vzročnih: zakaj? čemu? (zato, torej, tedaj; zategadelj, zaradi tega...).

Razločujte: Videl sem lépo mesto. Učenec lepó piše. Kako tvorimo iz pridevnikov načinovne prislove? (Srednji spol ednine.)

131. v a j a. Določite v tehle stavkih (s pravilnimi vprašanji) krajevne, časovne in načinovne prislove: Vsaka pot ne drži domov. Kar se domá skvasi, ne razglási! Davi je pa slanica pala na zelene travnike. Kdor rano vstaja, temu kruha ostaja. Kjer se botrina krega, zemlja križem poka. Molčeč pes rad popada. Kdor je len, je sčasoma tudi lesen. »Skoraj« še ni nikoli zajca ujel. Zvita struga počasi teče, ali hudo dere. Kam drži na desno cesta, kam drži na levo pot?

132. v a j a. Uporabite v stavkih *a*) krajevne prislove: sem in tja, tod, od tod, ondod, gor in dol, semkaj;

b) časovne prislove: vsekdar, sinoči, davi, drevi, dosihdob, pozimi, ponoči, spomladi, včasih, še, šele, že;

c) načinovne prislove: nagloma, dà (seveda), res, ne, le, vsaj, saj, količkaj, dosti;

č) vzročne prislove: zato, torej, zategadelj!

133. v a j a. Tvorite stavke, v katerih boste naslednje besede rabili: *a*) kot pridevnike srednjega spola, *b*) kot načinovne prislove: lepo, glasno, rdeče, vroče, milo, urno, pobožno, hitro, pohlevno, visoko! — N. pr. Cvetočé drevo je lépo. Petelinček lepó poje.

Stopnjevanje prislova

Razločujte primernik (presežnik) pridevnika in prislova:

Pridevniki:	Prislovi:
Hrast je višji kot grm.	Čim više kdo leta, tem niže mora pasti.
Srajca mi je bližja kot suknja.	Stópi bliže k meni!
O kresu so najdaljši dnevi.	Siromaku zmerom dalje kažejo.
Boljši vrabec v roki kot golob na strehi.	Bolje nekaj kot nič.
Mati bódi človeku najdražja!	Blago se draže prodaja, kot kupuje.
Žganje je naš najhujši sovražnik.	Leteča muha huje piči.

Prislove moremo stopnjevati.

Pridevnik *rad* (rajši, najrajši) ima včasih tudi v prislovnem pomenu pridevniško obliko; n. pr. Medved *rad* je lesnike, še *rajši* (ali: *raje*) meso, a med liže *najrajši* (najraje).

134. v a j a. Postavite naslednje kakovostne prislove v primerjalno (ali presežno) stopnjo in vpletite jih v stavke: lahko, dobro (bolje, najbolje znati...), bolj (najbolj

učen...), hudo, nizko, kratko, drago, blizu, često, daleč, malo, mnogo! — N. pr. Dvema pastirjema volk laže ovco ukrade kot enemu.

b) Predlog

Ponovite: Kakšne besede so predlogi? S katerimi skloni se vežejo? S katerim pa nikdar? (Imenovalnik.)

135. v a j a. a) Vpletite predloge, ki se vežejo z **rodilnikom** (brez, do, iz, od), v stavke! — N. pr. Brez potú ni medú.

b) Postavite imena za sestavljenimi predlogi (izmed, iznad, izpod, izpred, izza) in za nepristnimi predlogi (blizu, dno...) v primeren sklon: Eden izmed (vi) me bo izdal. Ob turških napadih so iznad (visoke gore) zaplapolali kresovi. Izpod (skala), iz poke male virček hladni vije se. Izpred (oko, množ.), iz misli. Še preden pripluje sonce izza (gora, množ.), pozlati zarja planine.

Stare vrane ne pobirajo črvov blizu (brana). Gledé (ne: z ozirom na...) (milota glasu) ni slavčku vrstnika. Kraj (suh drevo) tudi surovo gorí. Nič ni lepšega mimo (čista duša). Okoli (zlato tele) svet na sapo raja. Okrog (vogel) zavija strupena burja. Bog živi tudi vas poleg (mi)! Le na noge, le vstanite, nas prek (Sava) predrožite! Razen (dobra dela) nimamo nikogar, ki bi nas spremljal pred Vsesodnika. Tabor stal je sredi (goščava). Takraj (Sava) je Zemun, onstran (reka) pa Beograd. Tik (sreča) nesreča preži. Lisico spričo (prekanjenost) tudi zvitorepko imenujemo. Cerkvica vrh (gora), cerkvica bela!

136. v a j a. Uporabite v stavkih a) predloge, ki se vežejo z **dajalnikom** (k, h, proti, (na)vzlic), (v)kljub! — N. pr. Marsikatera bukev k svojemu koncu toporišče dá.

b) predloge, ki se vežejo s **tožilnikom** (čez, raz, skoz, zoper)! — N. pr. Gre skoz les, a ne vidi dreves.

Pomnite: raz drevo, raz polico (ne: raz drevesa, police)!

137. v a j a. Postavite v primeren sklon imena za predlogi, ki se vežejo z **mestnikom** (o, pri), in za predlogi, ki se vežejo z **orodnikom** (s, z): O (kres) se dan obesi. Zgodovina nam pripoveduje o (slavni junaki). Krava pri (gobec) molze. Baš tako je bilo, pri (moja vera)! (Bolje: n a moja vero!) Kdor se z (volk)

druži, mora z (on) tudi tuliti. Bolezen gre z (voz) v človeka, iz človeka po niti. Pridna gospodinja je s (prvi svit) na nogah.

Pomnite: Napačno je: Učili smo se od junakov.

138. v a j a. Zvežite predlog s (z) s samostalniki z vsemi (a—ž) začetnimi črkami! — N. pr. z apnom, z bratom, s cepinom itd. — »z« rabimo pred samoglasniki in zvenečimi soglasniki (b, d, g, j; l, m, n, r; v, z, ž). — Na katero vprašanje vežemo s (z) z roditeljem in kdaj z orodnikom?

139. v a j a. Uporabite predloge na, ob, po, v v stavkih in sicer v zvezi s tožilnikom (kam?) in z mestnikom (kje?)! — N. pr. Drevo se na drevo naslanja, človek na človeka. Vrana gnezdi na drevesu.

140. v a j a. Zvežite prav tako predloge med, nad, pod, pred z imeni v tožilniku (kam?) in orodniku (kje?)! — N. pr. Gorjé golobu, ki med orle zajde. Kondor je med orli največji.

141. v a j a. Uporabite v stavkih predlog za pred imeni v roditelju (kdaj?), v tožilniku (kam?) in v orodniku (kje?)! — N. pr. Za kralja Petra I. Osvoboditelja je Jugoslovanom ~~na~~ počila doba svobode. Trdovratnežu takrat v uho počí, ko mu smrt za tilnik skoči. Krivica se za mizo smeje, pravica pa za vrati joče.

Predlogi so nepregibne besede, ki jih rabimo v zvezi z imeni v izražanje razmerja med dvema predmetoma.

Vežemo jih z različnimi skloni (razen imenovalnika) in sicer:

z roditeljem: brez, do, iz, od (sestavljene: izmed, iznad... in nepristne: blizu, dno...);

z dajalnikom: k (h pred g in k), proti, navzlic, kljub;

s tožilnikom: čez, raz, skozi, zoper;

z mestnikom: o, pri;

s tožilnikom (kam?) in mestnikom (kje?): na, ob, po, v;

s tožilnikom (kam?) in orodnikom (kje?): med, nad, pod, pred;

z roditeljem (od kod?) in orodnikom (s kom? s čim?): s (z);

z rod. (kdaj?), tož. (kam?) in orod. (kje?): za.

142. v a j a. Določite, kateri prislovi so v tehle stavkih odveč, ker že predlog sam izraža dotično dejanje: Kaj s čutarico čez pleča iz mesta ven hitiš? (Isto dejanje kakor »ven« izraža že predlog iz.) Človek bi kar ven iz kože skočil! Planšar pri-

žene v jeseni živino dol s planine (s = dol). Mašnik je naredil sveti križ in je velel: »Mataj, gōri vstani, grehi so ti odpuščeni!« (vstati = vz-stati; vz = premikanje navzgor). Sovražnik se umakne nazaj v zakope. (umakniti se = nazaj iti.) Prijatelji, skupaj zbrani, si lepo pesem zapojó. (zbrati = skupaj biti.) Iz krtove dežele se nihče nazaj ne vrne. (se vrniti = nazaj priti.)

S predlogi zložene besede

1. Kmet pridela obilo pridelkov. Lenuh se pri||delu ne pretegne.

2. Prababica pripoveduje prelepe pravljice.

Katere besedne vrste sestavljamo s predlogi? (Samostalnice, pridevnike, glagole.)

Predlogi pod 1. so ločljivi, t. j. rabijo se tudi sami zase; pod 2. pa so neločljivi (pra-, pre-).

143. vaja. Sestavite nepopolne besede: Lisica se dlake —levi, zvijač se ne iznebi. Kovač ima klešče, da si rok ne —peče. Kdor na moči slovi, večkrat —tepen na dragi —leži. Kakor se —zdravlja, tako se —zdravlja. Smrt stare —kosi, mlade —streli. Starost vsem lasé —beli. Čas vse —orje. —siljena reč ni dobra. Povsod je vrag zavist —nesel. Kakor se —nosi, tako se —trosi. Ti —tretji me moreš, —tretji nikdar, usode —vražne besneči vihar! —raja z njo, jo —vrti, da glavica jo —boli. Blago se po niti —bira, pa po vrvi —pravlja. Kreposti —makni srce na stežaj, a skrbno ga strasti —kleni! — N. pr. Lisica se dlake izlevi,...

144. vaja. Uporabite v stavkih naslednje besede, ki so sestavljene z neločljivimi predlogi:

pa- (znači nekaj poznejšega, slabejšega): paberek (paberkovati), paglavec (paglav = pritlikast), panoga (stranska noga), pavrsta (stranska vrsta), parobek, pastorek; — n. pr. Kdor dolgo izbira, paberke (izbirke) dobi.

pra- (kaže prvotni početek): prababica, praded, pradoba, pravnik; prastar, pradaven;

pre- (znači: a) poviševanje, b) premikanje, c) preseganje čez mero): a) prelepota, premlad, premraz, premalo, prešeren; b) prenesti, preplavati, prehoditi (prehod),

preteči, preseliti se, preobrniti, prestaviti; *c*) preplačati, preobjesti se, presoliti;

pro- (sličen pomen kot *pre-*): prodati (naprodaj), prodirati (v sovražnikovo ozemlje), proizvajati, prostor, progon, propoved (pridiga); toda prepoved (prepovedati), predreti (steno itd.), prebuditi se, preklet, prerok;

so- (pomeni: *a*) družbo, *b*) nedostatek): *a*) sodelovati, sosed, sošolec, součenec, sotrpin; *b*) somrak (na pol mrak), soržica (rž in pšenica), sopraznik, sokrvica;

vz- (znači: *a*) premikanje navzgor, *b*) začetek dejanja): *a*) vzdigniti, vziti (vzhajati, vzhod), vzkipeti, vzkliiti, vzgoja, vznikniti, vzbokel; *b*) vzklik, vznemiriti se, vzbuditi (zbuditi), vzdivjati (zdivjati).

145. v a j a. Vstavite namesto črtic predlog *v-* (ki pomeni pomikanje v notranjost) ali predpono *u-*, (ki pomeni odstranitev ali pa dovršitev dejanja): Se —bada, se —pira, za smrt le skrbi. Kdo bo na Martinji dan —badal in krpucal! Lenuhu je težko kaj v glavo —biti. Zlatar —dela biser v prstan. Krompirju ugaja celina prav tako kakor —delan svet. Solze se mu —deró po licu, ko začuje, da je sovrag —drl v deželo. Na večer —žene planšar živino v stajo. Nesreča ni nikoli —gnana. Včasih je treba v kisko jabolko —grizniti. Kdor zelo zine, malo —grizne. Kadar kozarec žganja spiješ, olja na ogenj —liješ. Dež se —lije kakor iz vedrice. Tatovi —lomijo zapah in nato —lomijo v hram. Ko je reka —padla, jo je sovražnik prebredel in —padel v deželo. Na Prešernovem spomeniku so —rezane njegove lastne besede. Čuváj si —reže gorjačo in jo —lije za tatom. Krjavljevi suknji se že ni več poznalo, katera zaplata je prvotna in katera je —stavljena šele potlej. Narodna skupščina je na Vidov dan sprejela novo —stavo. Mlinar prinese vrečo žita in ga —suje v tečaj. Ledeno zrnje se na žito —suje. N. pr. Se ubada, se upira, za smrt le skrbi. (Toda: Krojač vbada šivanko.)

146. v a j a. Uporabite v stavkih naslednje besede, sestavljene s predlogom iz (ki pomeni *a*) pomikanje iz znotraj ven, *b*) izvršitev dejanja), in s predpono *s-* ali *z-* (ki znači *a*) združitev predmetov, *b*) premikanje navzdol): izbrati (izbira) — zbrati (zbor); izbiti (iz glave) — zbiti (zaboj); izbrisati (eno črko) — zbrisati (tablo); izdelati (se) — zdelati;

izgnati — zgnati; izgristi — zgristi (na drobno); izhod (izhoditi) — shod; izjokati se (končati) — zjokati se (začeti); izključiti — sključiti; izkopati (zaklad) — skopati (celino); izkrčiti (gozd) — skrčiti; izleteti (izlet) — zleteti (zlet = zbiranje); izliti — zliti (zlitino iz več kovin); izmakniti (vzeti) — zmakniti (zblížati); izmesti — zmesti; izmetati — zmetati; izmotati — zmotati; iznoret (končano dejanje) — znoret (začeti n.); izpahnuti — spahnuti (zvezati); izpeljati — speljati; izpisati (izpis) — spisati (spis); izpoditi — spoditi; izpustiti (ven) — spustiti (zastor); izrezati (rano) — zrezati (zrezek, meso); izsuti — sesuti; izteči (iztek) — steči (stočje dveh rek); iztepsti — stepsti; iztisniti (sok) — stisniti; iztočiti (iztok) — stočiti (dvojno tekočino združiti); iztresti — stresti (za lase); iztrgati — strgati; izvaliti (jajce) — zvaliti (kamen); izvesti (delo) — zvesti (prodati). — N. pr. Kdor dolgo izbira, izbirek dobi. Na boj na divje Amonite je Jefte hrabro četo zbral.

c) Veznik

Mera in vaga v nebesa pomaga. Stare vere in starih prijateljev se drži! Po ravnem polju cesta gre ter s ceste vidi se okrog snežnik in brdo, gozd in log. Niti bodi med, niti bodi jed. Lepota slovenščine ni v posameznih čistih besedah, marveč ona obstoji v zalih domačih podobah. Počakaj, saj nisi voda!

Med se liže, ker je sladek. Ako te mika jedro, zgrizi lupino! Kadar je vojska, tedaj so nebesa odprta. Človek ni zato na svetu, da bi lenobo pasel.

Čemu rabimo razprto tiskane besede v gornjih stavkih? Kaj vežejo v prostem stavku? Kaj v zloženem? Ali so vezniki pregibni?

Vezniki vežejo stavčne člene ali cele stavke v skupine; po njih rabi jih ločimo v priredne, ki vežejo stavkove člene in prirejene stavke, in podredne, ki vežejo nadrejene stavke z odvisniki.

1. Priredni vezniki:

a) vezalni: in (pa), ter, tudi, dalje, potem, nató, napósled, vrh tega; ne le — ampak tudi (ne samo — temveč tudi), niti — niti (ne — ne, ni — ni), tako — kakor, včasí — včasí; zdaj — zdaj;

b) protivni: a (ali, pa, toda), le, samo (samo da), vendar (vendarle); ne — ampak (temveč, marveč), ali — ali;

c) vzročni: zakaj, kajti, saj, sicer;

č) sklepalni: zato, zatorej (torej, tedaj), zategadelj.

2. Podredni vezniki:

a) krajevni: kjer, koder, kamor; od koder, do koder;

b) časovni: kadar (ko), dokler, kar (odkar), preden, prej ko;

c) načinovni: kakor (ko, nego); čim — tem, kakor — tako, kolikor — toliko; ne da, s tem da; da, tako da; dasi, čeprav, četudi, akoravno;

č) vzročni: ker (ki, ko); če, ako; da, samo da.

147. vaja. Vstavite na primernih mestih a) priredne, b) podredne veznike:

a) Bodi sam priden, — ne bo ti treba biti zaviden. Slovenščino váruje Kras, burja — Čič. Majhna je ptica prepelica, — upeha konja — junaka. Žetev je velika, — delavcev je malo. Konja ne hvali zaradi dlake, — zaradi brzote! Mólči, mlada Breda, — že nama stolp nasproti gleda! Delajte pokoro, — ne veste ne ure ne dneva! Bolezni sto imamo, — zdravje eno sólo.

b) — stari govoré, otroci naj molčé! — sonce teče, povsod se kruh peče. Najhujša staršem bolečina, — mora biti sram jih sina. — mati prede, — hči tké. — koza laže, rog ne laže. — greš volku naproti, pokličí psa s seboj! Ena se tebi je želja spolnila, v zemlji domači — truplo leži. — človek, — lonec, vsakega je enkrat konec.

č) Medmet

148. vaja. Določite pri tehle medmetih: a) kateri naznanjajo dušne občutke (radost, žalost, začudenje itd.), b) kateri posnemajo naravne glasove (pazite tudi na ločila): Juhejsa, bodimo veseli! Joj, kam bi del? I, kjer si vzel! Oh, to teži, tišči! Glas doni iz mlak: reg, reg, reg, kvak, kvak! Urno cepec izpod rok, pika, poka, pika, pok! Sinica vrže lisici koprivo na smrček; brrr, kako je to ščegetalo in peklo! Trk, trk, trk, potrka Zvitorepka kmetiču na vrata. O joj, o joj, kaj bo, sneg zapadel je goró! ... Kar pride nekaj sèm po morju in pravi z nogami: comp, comp, comp! No, potlej je plezala tista pošast

ob barki prav na glas: škreb, škreb! Pa sem zavzdignil bridko sabljo in loputnil: lop! — pa sem ga presekal, samega hudobca sem presekal, na dva kosa. Dvakrat je padlo v morje; prvič je reklo: štrbunk! drugič pa se je slišalo: štr-bunk! Čiv-čiv, čiv-čiv, še dolgo bom živ, živ-žav, živ-žav, še dolgo bom zdrav: na sredi poljá tri vreče prosá!

Medmeti so nepregibne besede, ki naznanjajo: a) občutke (joj, juhé); b) posnemajo prirodne glasove (bum, živžav).

---

149. v a j a. Uporabite v stavkih kot medmete naslednje vzklike (brez zveze z ostalim stavkom): Bog ne zadeni, za Boga, hvala Bogu, na mojo vero, bes te lopi, bes te plentaj, raca na vodi, sapramiš, primaruha, buzarona (buzakljuna), jemnasta, gromska strela, da te strela, ti šentana para, turška motika, za božje delo, za pet krvavih ran, anti, ovbe (ojme), oblast te udari! — N. pr. Nu, vrabec dober dan, košmata kapa, zdaj si vgnan!

Besedne vrste

1. samostalnik	}	imena, ki jih sklanjamo,
2. pridevnik		
3. zaimek		
4. števnik		
5. glagol, ki ga spregamo,	}	členki, ki so nepregibni.
6. prislov		
7. predlog		
8. veznik		
9. medmet		

Zgled določevanja besednih vrst

Na		predl. z mest.	}	m. sp., edn., mest.
domačem		prid., 1. st.		
pragu		sam., obč. im.	}	m. sp., edn., mest.
se		povr. os. zaim.		
etelin		sam., obč. im., m. sp., edn., im.	}	
lahko		prisl. nač.		
penči.		gl., nedov., povr., 3. os., edn., sed. č., tvor. nač., dol.	}	

C. O stavku

1. O stavku sploh

1. Vstanem. Sinko, vstani! Ali si že vstal? Ne vstajaj nikoli prepozno! Dobro jutro!

2. Priden učenec zgodaj vstaja in zvesto opravlja svoje dolžnosti. Kdor rano vstaja, temu kruha ostaja.

Poiščite v zgornjih stavkih glagole, ki so določeni po osebi, številu itd.!

V kaki obliki morajo biti besede postavljene, da izražajo neko misel?

Kaj je torej stavek? Kateri gornjih stavkov so trdilni, kateri je nikalen? — kateri so vprašalni, kateri velelni? Katere stavčne člene poznate? Vprašujte se po stavčnih členih v zgornjem stavku: Priden učenec zgodaj vstaja...!

Ponovitev

Z določenim glagolom izražena misel je **stavek**.

Vsak določeni glagol v stavku nam pove kako dejanje (pišem); zato se imenuje **povedek**.

Poleg glagola biti (je, so, postane...) stoji navadno še povedkovo določilo.

V določenem glagolu je vedno obsežen tudi že **osebek**, t. j. 1., 2. ali 3. glagolska oseba.

Glagolski osebek je včasih še natančneje izražen z **osebko besedo**, ki stoji v imenovalniku (Učenec piše.) ali v zvalniku (Sinko, vstani!)

Mimo povedka in osebke besede more stavek obsegati še druge člene in sicer: **prilastek**, **predmet** (dopolnilo) in **prislovno določilo**. Stavek z enim povedkom je **prosti stavek**.

Ako združimo več prostih stavkov v eno celoto, dobimo **zloženi stavek**.

Svoje misli izražamo v stavku trdilno ali nikalno in sicer na štiri načine: 1. naznanjalno (dopovedno), 2. vprašalno, 3. velelni, 4. želelni.

V nekaterih stavkih ne izrazimo povedka, ki ga lahko v mislih dopolnimo: Dobro jutro (želim)! Tak stavek je po obliki **nepopoln**.

150. vaja. Izrazite svoje misli v prostih stavkih z določenim glagolom in naslednjimi skupinami besed: Tudi slepa kokoš zrno najti. Ena lastovica ne storiti poletje. Vsaka lisica

svoj rep hvaliti. Grm ne podreti drevo. Lepe češnje rasti na konec veja. Brez gnoj ne biti proso. Po povožena cesta ne rasti trava. Dob ne pasti na en mah. Dvanajst veje imeti drevo, vsaka veja gnezdo štiri, sedem mladi v gnezdu se šopiriti: kaj to biti?

151. v a j a. Napišite (povejte) po tri dopóvedne, vprašalne, velelne in želelne stavke, *a*) trdilno, *b*) nikalno!

152. v a j a. Napišite (povejte) po tri proste stavke, ki bodo izraženi: *a*) s a m o s povedkom (določenim glagolom), *b*) s povedkom in osebkovo besedo v imenovalniku, *c*) s povedkom in osebkovo besedo v zvalniku, *č*) s povedkom in še več drugimi stavčnimi členi!

153. v a j a. Popolnite naslednje nepopolne stavke s povedki (in morebiti še z drugimi stavčnimi členi): Lahko noč! Dober dan! Srečno! Zbogom! Živio (živela)! Dragi prijatelj! Lastna hvala, cena mala. Bog s teboj! Dolga bolezen, gotova smrt. Kakršna preja, tako platno. Da te poberin! — N. pr. Želim ti lahko noč!

2. Prosti stavek

a) Povedek (povedkovo določilo)

A) Delam. Mòli in delaj! Ptica ne pozabi svojega gnezda.

B) 1. Sava je ponekod nevarna. Mi nismo svoji, ampak božji.

Ostani mi zdrav, prijatelj! Vse skrito postane očito. Svetišče zdi se oljkov gaj. Postovka se tudi mokosevka imenuje. Mavrici se tudi božji stolec pravi.

Kateri stavčni člen je najvažnejši? Katera beseda nam rabi za povedek? V kakšni obliki? (Določeni — osebni.) Ali nam glagolske oblike je, so, postane... dovolj jasno povedo, kaj je z osebkom? Kaj torej dajemo tem glagolom v pojasnilo? (Povedkovo določilo.)

Poiščite v zgornjih stavkih: *a*) glagolske povedke, *b*) povedkova določila!

Določeni glagol v stavku je povedek.

Ako je povedek pomožni glagol (biti), je navadno potrebno v stavku še posebno pojasnilo, ki se imenuje **povedkovo določilo** (n. pr. — je nevarna).

Povedkovo določilo zahtevajo tudi glagoli: ostati, postati (nastati) — imenovati se (klicati se), zdeti se itd. (n. pr. Ostani zdrav).

---

154. v a j a. Poiščite v tehle stavkih povedkova določila in ugotovite jim sklon: Tihe vode so deroče. Lastna hvala je cena mala. Slovani niso bili bojaželjni. Vodnik je bil imenovan ravnateljem prve slovenske gimnazije. Ta zlat je kralja Matjaža. Dušan Silni se je imenoval car Srbov. Leskova mati je čudodelna. Bodite mirni in brez skrbi! Desetega brata so klicali za Spaka.

155. v a j a. Tvorite po tri stavke, v katerih bo povedkovo določilo a) imenovalnik, b) rodilnik ali orodnik, c) sklon s predlogom!

b) Osebek (osebkova beseda)

1. Zrelo jabolko samo odpade. Kopriva ne pozebe.

2. Mokri se boji dežja. In koj se oglasi jih sto: Le-ta nam županil ne bo. Pridnemu en »danes« več velja kakor lenuhu dva »jutri«. »Skoraj« še ni zajca ujel. Izza je sestavljen predlog. A b c je črkopisu ime.

3. Boga ljubiti je največja modrost. Dajati je slajše nego jemati.

Poiščite v teh stavkih glagolske osebke! Katera glagolska oseba navadno potrebuje še posebne osebkove besede? Vprašujte po osebkovih besedah (kdo? kaj?)! Določite, s katerimi besednimi vrstami so osebkove besede izražene!

Za osebkovo besedo nam rabijo:

1. samostalniki;
2. vsaka druga beseda, ki jo rabimo samostalno;
3. glagolski nedoločniki.

Osebkova beseda stoji navadno v imenovalniku (na vprašanje: kdo? kaj?).

---

156. v a j a. Napišite (povejte) devet stavkov, v katerih bo osebkovala beseda izražena s samostalnikom, pridevnikom, zamkom... in medmetom!

157. v a j a. Določite v naslednjih stavkih, katerim glagolom (povedkom) ne moremo dostaviti osebkovala besede: Jeseni včasih po več dni neprenehoma dežuje. Kaj bliska se v jasnem, kaj votlo grmi? Po gorah silovito sneži in mete. Bolnika trga po sklepkih, zbada ga v prsiah, v glavi mu brni in se mu moti. Iz megle prši in rosi.

Pomnite: Glagoli, ki nimajo osebkovala besede, nam rabijo le v 3. edn. osebi.

158. v a j a. Določite sklon osebkovala besede v tehle stavkih: Oče in mati sta domá. Očeta in matere ni domá. Če mačke ni domá, miši plešejo. Brez potú ni medú. Od zdaj petdeset let ne bo nas, ne čevljev ne dret. Devet igralcev še enega petelina ne redi. Veliko ljudi je poklicanih, malo izvoljenih.

Kriste, usliši nas! Podaj mi, brate, desnico svojo! Oj kmet, li veš do kruha pot? Bože, ohrani našega kralja in naš rod!

Pri nikalnem pomožnem glagolu (nisem...) in pri števniku z delnim roditeljskim (deset let) stoji včasih osebkovala beseda v roditeljskim; pri ogovorih (veleznikih) pa v zvalniku.

159. v a j a. Napišite (povejte) po 5 stavkov, v katerih bo osebkovala beseda a) v roditeljskim, b) v zvalniku!

Vežanje povedka z osebkovalimi besedami

160. v a j a. Zvežite povedek (povedkovo določilo) z osebkovalo besedo tako, da se bosta ujemala v spolu in sklonu (navadno tudi v številu)!

Iz obilnosti srca usta (govoriti). Mi (orati) zemljo, Bog (orati) pa nas. Lastovica (ptice selivke) nas jeseni (zapustiti). Dalmatinci (biti) izborni ribiči in mornarji. Pobožna dejanja (biti) lestva v nebesa. Čednost (biti draga) Bogu in ljudem. Dolgost življenja našega (biti kratka).

161. v a j a. Z osebkovalo besedo v ednini združite povedek v množini, kadar govorimo o osebah posebno spoštljivo:

Boljši (biti) mati mrtva, kakor je živa mačeha. Oče (tepsti, pret. čas) me, mati (jokati se). Mati moja, (zdrav ostati) Vi!

162. vaja. Postavite v tehle stavkih določeni glagol (povedek) v ednino, četudi se nanaša na več osebkovih besed; spol se naj ravna po najbližji osebkovi besedi.

Laž in zvijača (poginiti), le resnica in pravica (ostati). Človeku (potreben biti) jed in oblačilo. Delo in čas dela (biti = velel., primeren) starosti in moči! Dobrota in milota (se zrealiti) že na obrazu. Strah in trepet (se razširiti, pret. čas) med ljudstvom. Strah in trepetanje (priti, pret. čas) nad mene.

N. pr. Laž in zvijača pogine...

c) Prilastek

Večer. Zadnjikrat je poljubilo žarno sonce gorske vrhove v slovo, potem pa se je hitro pomaknilo za večerno pogorje, da skrije svoje obličje. Hladen vetrc zaveje od večerne strani, po vsej naravi pa zakraljuje blagodejen mir. Mokrotni mrak pada na livade ter rosi zelenje, omamljeno od dnevnne vročine. Cvetlice zapirajo pisane čašice in povešajo trudne glavice. Drobnе pevke po gozdu potihnejo in se spravljajo k nočnemu počitku. Bledi mesec vzplava, mile zvezde se prižigajo.

Kako se vprašujemo po gornjih prilastkih?

Določite v sestavku »Večer« besedne vrste, ki jih rabimo za prilastke!

Razlikujte priredne prilastke (ki se ujemajo s samostalnikom v sklonu, spolu in številu) od podrednih (= samostalnik v rodilniku ali s predlogom)! — N. pr. gorski vrhovi — vrhovi gorá.

Po prilastkih se vprašujemo: kakšen? kateri? čigav? kolik?

Priredni prilastki se ujemajo s samostalnikom v sklonu, spolu in številu; kot priredni prilastki nam rabijo:

1. pridevniki, deležniki in svojilni zaimki (kakšen? čigav?), n. pr. Žareče sonce skrije svoje obličje za večerno pogorje;
2. števniki (kolik?), n. pr. Dober glas seže v deveto vas;
3. neodvisni samostalniki (v istem sklonu), n. pr. lev kosmatinec (= kosmati lev), čebela delavka, kralj Aleksander, pesnik Prešeren.

Neodvisen samostalniški prilastek se imenuje pristavek; če je pristavek kak pridevniški prilastek, stoji navadno za pojasnenim imenom, n. pr. Kralj Matjaž, slovenski narodni junak, spi pod goro Peco.

Podredni prilastki se pridevajo samostalniku:

1. v roditeljskem (redko tudi v dajalniku), n. pr. Dolgost življenja našega je kratka. — Težnost je vzrok padanju.

2. v kakem odvisnem sklonu s predlogom, n. pr. Misel je ko petelin na strehi.

Prilastkov roditeljski imen oseb (živih stvari) mora imeti še kako pojasnilo pri sebi ali pa ga spremenimo v priredni prilastek; n. pr. Misel človeka je kakor petelin na strehi. — Prav: Misel vihravega človeka je... ali: Človekova misel je...

163. vaja. Določite v naslednjih stavkih sklon pristavkov in z njimi pojasnenih samostalnikov (pozor na vejice!): ~~Kralj Peter Osvoboditelj, prvi vladar jugoslovanski, je bil poročen s knežno Zorko, hčerjo kneza Nikolaja. Jurij Petrovič, imenovan Karadjordje, je začetnik sedanje vladarske rodovine. Francetu Prešernu, najslavnejšemu slovenskemu pesniku, so postavili v Ljubljani prekrasen spomenik. Cesar Mihael Tretji je poslal na Velikomoravsko Cirila in Metoda, slovanska blagovestnika. Vladarja Dušana Silnega, utemeljitelja znamenitega Zakonika, so oklicali Srbi za carja.~~

164. vaja. Pretvorite v priredne prilastke naslednje podredne prilastke, ki so izraženi z roditeljskim osebnim imenom ali imenom živečih stvari (česar se slovenščina ogiba)!

Hči skopuha je dostikrat žena požeruha. Pesmi Gregorčiča primerjamo petju slavca. Mnogo psov je smrt zajca. Ti lajšaj in slajšaj trpljenje človeka! Grožnja neznanca mu v uho šumi kot kletev Vsesodnika. Blagoslov matere otrokom hiše zida, kletev očeta pa jih podira. — N. pr. Hči skopuhova je dostikrat žena požeruhova.

165. vaja. Omogočite rabo prilastkovega roditeljskega s tem, da mu pridenete primerno pojasnilo!

Zvestoba — prijatelja se ti pokaže v nesreči. Draga vas domača, kjer hiša — stoji očeta! A duh visoko vrh zvezdá z duhovi rajskimi ti biva, v objetju — Boga. Rog odmeva bojni po Moravi, po državi — Svetopolka. Driči na beli Dunaj z njo, z — Pegama glavó. Valjhun zastonj tam išče mlado lice nje gá, ki — N. pr. Zvestoba pravega prijatelja...

166. vaja. Uporabite naslednje skupine besed v stavkih, v katerih bodo prilastki: a) delni rodilniki (t. j. rodilniki, ki označujejo del večje celote): kos kruha, vrč vode, kepa zlatá, šopek cvetlic, jerbas jabolk, perišče jagod, zvezek pesmi; — pet igralcev, osmero blagrov; malo dela, malo jela; dosti zob, nič denarja; — prvi slovenskih pesnikov, najznamenitejši jugoslovanskih junakov;

b) skloni s predlogom: ljubezen do domovine (= domovinska lj.); boj brez upa zmage; življenje po smrti; skrb za samega sebe; cerkev na hribu; sukno iz volne; oje pri vozu; ključ od vrat; oklep za na prsi; pokrov za na kad! — N. pr. Jetniki v grajski temnici so dobivali le kos kruha in vrč vode.

Razločujte: Jame na Krasu (= prilastek) so svetovnoznane. Na Krasu (= prisl. dol. kraja) so svetovnoznane jame!

č) Predmet (dopolnilo)

1. Spominjaj se dobrotnikov! Delavec je vreden plačila. — Ne nagajaj součencu; pomagaj mu! — Učenec piše nalogo; lepó jo piše. — Učenec ne piše naloge.

2. Učenec odgovarja na vprašanje; zvesto pazi nánje.

3. Uči se varčevati!

Vprašajte se po razprto tiskanih besedah! Kateri stavčni člen dopolnjuje dopolnilo? (Povedek.)

Katere vrste besed nam rabijo za predmet v zgledih pod 1., 2., 3.?

Predmet (dopolnilo) natančneje določuje (dopolnjuje) povedek. Za predmet nam rabijo:

1. samostalniki (zaimki) v rodilniku na vprašanje koga ali česa? (n. pr. Spominjaj se dobrotnikov); v dajalniku na vprašanje komu ali čemu? (n. pr. Ne nagajaj součencu); v tožilniku na vprašanje koga ali kaj? (n. pr. Učenec piše nalogo).

V nikalnih stavkih postavimo predmet v rodilnik namesto v tožilnik; n. pr. Učenec piše nalogo. — Učenec ne piše naloge.

2. samostalniki (zaimki) s predlogom (n. pr. Učenec odgovarja na vprašanje; on pazi nánje);

3. nedoločniki (n. pr. Uči se varčevati!)

Predmet v roditelju

167. vaja. Tvorite v stavku predmete v roditelju s temile besedami: ogibati se (pijanec), dotakniti se (luč), dočakati (boljši čas), iskati (razvedrilo), manjkati (mlinu voda), napiti se (voda), rešiti se (smrtna nevarnost), spominjati se (dobrotniki), varovati se (mačke, ki spredaj liže...), veseliti se (svoj god), želeti (obila sreča)! — N. pr. Pijanca se z vozom ogibajte!

168. vaja. Vstavite v naslednjih stavkih delne roditelje: (Strup) mi bo v vinu napivala. Dajte zobati (pšenica zrela), dajte piti mu (rebula bela)! Nesó (zlato, kadilo) Gospodu v dar. Hlapec pripelje (seno), naloži (kamenje in prst), nakosi (detelja) in nasuje v jasli (zób). Brž po (olje) mi pošljite!

Razločujte: Urežite mi kruha (česa? = predm. rod.). Urežite mi kos (kaj? = predm. tož.) kruha (kakšen kos? = prilastek).

169. vaja. Tvorite predmete v roditelju: a) pri samostalnikih: groza, strah, sram, skrb, mar, žal, treba, škoda (n. pr. Groza, strah me je samije);

b) pri pridevnikih: vreden, potreben, deležen, poln, kriv, lakomen, željen (n. pr. Bog je hvale vreden, človek pa pohvale)!

170. vaja. Izpremenite naslednje trdilne stavke v nikalne in postavite predmete v roditelju: Zaradi ene muhe si prede pajek mrežo. Prodajaj kožo, dokler medved v brlogu tiči! Veruj vse, kar slišiš; stori vse, kar moreš; pravi vse, kar veš; želi vse, kar vidiš; porabi vse, kar imaš; pokaži vse, kar znaš! Gospodar sam vodi hrabre (več) vojnike, sam suče meč nad sovragi, sam proži puščice (več) iz loka, sam gleda boje (več) krvave. — N. pr. Zaradi ene muhe si ne prede pajek mreže.

Predmet v dajalniku

171. vaja. Tvorite predmete v dajalniku v tehle stavkih: Sova (sinica) glavana pravi. Hinavščina se studi (Bog in ljudje). (Kdo) se ne toži po mladosti? (Laž) je plitko dno. Kdo je utrdil (nebo) svetle zvezde? Kdor rad pomaga (drugi) iz

nadlog, (on) rad pomore tudi Bog. (Sit trehuh) še bel kruh ni vseč. (Se-) seješ, (se-) tudi žanješ. Kdor (drugi) jamo koplje, sam v njo pade. (Hinavstvo in podlost) v dušo ne daj, ne (krivda), ne (zloba) nobeni; (krepost) razmakni srce na stežaj, a skrbno ga (strast) zakleni!

172. vaja. Tvorite predmetne dajalnike pri:

a) posredno prehodnih glagolih: škodovati, koristiti, pomagati, služiti, veleti, braniti, priseči, pretiti, verovati, zaupati;

b) povratnih glagolih: čuditi se, posmehovati (smejati) se, prilizovati se, smiliti se, spodobiti se, rogati se, zahvaliti se;

c) pridevniki: drag, dober, enak, mil, koristen, prikladen, primeren, škodljiv, vdan; — n. pr. Kajenje škoduje zdravju.

Predmet v tožilniku

173. vaja. Tvorite a) trdilne, b) nikalne stavke z naslednjimi prehodnimi glagoli (in pridejanimi besedami) ter določite sklon predmeta: spoštovati (otrok starše), kositi (otava), snažiti (meč), napajati (konji), odpirati (duri), nositi (praznična obleka), ustreliti (divji kozel), ostaviti (domovina), kaznovati (tat), delati (nova hiša), zasledovati (zajec), loviti (divjačina), sekati (drva), krasti (sam sebi čas)! — N. pr. Priden otrok spoštuje svoje starše (tož.). Hudoben otrok ne spoštuje svojih staršev (rod.).

— Dvojni predmet

174. vaja. Tvorite stavke a) s tožilnikom in dajalnikom: Krpan je natovoril (kobilica) (vreča soli). Studenci bistri (jaz) tekó, hladé mi (čreda in glava). Pokaži (popotnik) (prava pot)! V nedeljo (se) tudi ubožec privošči (počitek). Tri (palica) (vi) podajem šibke.

b) s tožilnikom in roditeljskim: Obvaruj (mi) (nadloge)! Sanje opominjajo včasih (človek) (nesreča), ki bi se (on) utegnila pripetiti. Mati (mi) je prva učila (materin jezik). Groza, strah (jaz) je (samija). Ravne učite (mi) (hoja)!

č) z dajalnikom in roditeljskim: Kdor rano vstaja, (ta) (kruh) ostaja. (Strup) (jaz) bo v vinu napivala. Nesó (zlato, kadilo) (Gospod) v dar. Podeli Bog (vi) (kruh bel)!

Predmet s predlogom

175. vaja. Katere določene glagole popolnjujejo v naslednjih stavkih predmeti s predlogom: Kdor za smolo prime, ta se osmoli. Ded nam je pod lipo pripovedoval o turških vojskah. Misli na Boga; nikdar ne pozabi nanj (= na njega)! Ne zanašaj se na slepo srečo! Z vami se bo zgodilo kakor z razvezanimi palicami.

d) Prislovno določilo

1. Na vrtu rasto jablane. Tam je senca.
2. V jeseni bomo obirali jabolka. Lani smo jih obilo nabrali.
3. Naše drevje lepó raste. Ptice prepevajoč skakljajo po vejah.
4. Zaradi suše je drevje slabo obrodilo. O vročini se hodimo v senco hladit.

Vprašujte se po razprto tiskanih stavčnih členih! Kaj nam povedó prislovna določila? (1. kraj, 2. čas, 3. način, 4. vzrok dejanja.) S katerimi besednimi vrstami jih izražamo?

S prislovnim določilom se natančneje določuje povedek in sicer 1. po kraju (kje? kod? kam?); 2. po času (kdaj? koliko časa? odklej? doklej? kolikokrat?); 3. po načinu (kakó? koliko?) in 4. po vzroku (zakaj? čemu?).

Prislovno določilo more biti: 1. samostalnik ali zaimek (navadno s predlogom), n. pr. Na vrtu rasto jablane; 2. prislov, n. pr. Tam je senca; 3. deležnik, n. pr. Ptice prepevajoč skakljajo; 4. glagolov namenilnik, n. pr. Ljudje se hodijo hladit.

Prislovno določilo kraja

176. vaja. Poiščite s primernimi vprašanji prislovna določila kraja in ugotovite, s katerimi besednimi vrstami so izražena:

Le vstanite, nas prek Save predrožite! Jabolko ne pade daleč od drevesa. Kam drži na desno cesta, kam drži na levo pot? Sonce se od daleč skriva, vrana leta okrog hiše, tenek veter zunaj piše; tam na klancu je vse živo, vkup so iz vasi otroci, vsak sani v premrli roci vozi in drži se krivo. Starec je blizu groba, da mu že smrt za ramo koso kleplje. Na nebu zvezde se prižigajo, kresnice iz lesov se dvigajo v poletno noč. Romata po svetu Kristus in Šentpeter tod, onod in vsekod, koder piha veter.

Prislovno določilo časa

177. v a j a. Določite besedne vrste, s katerimi so izražena prislovna določila časa v tehle stavkih: Sredi noči, opolnoči iz sanj se kralj Matjaž zbudi. Rajši danes pečenega škrjanca, ko jutri kokoš. O kresi se dan obesi. Do poldneva nosi angel vodo za človekom. Mati na tla pade, omedli, pri tej priči dušico izpusti. Včasih teče pes, včasih pa zajec. O pustu na gorici, o Veliki noči v izbici. Čez sedem let vse prav pride. Oh, meni mudi se, in preden zdani se, mi daleč je priti nocoj! Kar se mlade dni zamudi, ne popravi se vse žive dni.

Razločujte: Pomladi (samost. rod. = predm.) vse se veseli. Toda: Spomladi (= prisl. dol. časa) vse se veseli.

Prislovno določilo načina

178. v a j a. Poiščite (izpišite) stavke, v katerih se kot prislovno določilo načina rabijo: a) samostalniki in druga imena, navadno s predlogom; b) deležniki (prislovni, včasih tudi pridevni); c) pridevniki v srednjem spolu; d) prislovi načina: Blago se po niti nabira, po vrvi zapravlja. Molčé gre romar za opatom. Počasí se daleč pride. Majhen lonček hitro vzkipi. Kdor po malem pije, veliko popije. Navzlic velikim oviram napreduje omika. Sabljica je težka centa dva. Mladenek cveten zbor, slavnino pesem prepevaje, srebrne strune prebiraje, privre čez prag na beli dvor. Molčé orožje svoje vsak si vzame. Megle temnosive se valé čez vrte, trate, njive, grmeč groznó, preteč

strašno. Kdor se z zlatim orožjem bojuje, je gotov zmage. Ker ves te svet tepta z nogámi, jaz ljubim tem srčneje te, jaz ljubim tem zvesteje te, a ljubim te — s solzami! Gospodar veselih očí srečo pregleda in blagor nebes. In mirno plavala bi moja barka. Mogočno se dvigajo naše goré. Živi se brez plenka o petju ko ptič. Oj drago oljkovo drevo, pozdravljam te srčno, srčno! Ptič se s ptičem druží, žaba z žabo v luži. Vozi se ali hodi peš, smrti naravnost naproti greš.

179. v a j a. Vpletite v stavke kot prislovna določila načina: a) téle na činovne prislove: navzkriž, nekoliko, dokaj, količkaj, dosti, seveda, kajpada, vsekako, res (zares), ne, nikar, lahkoma, nagloma, curkoma, sparoma, križem, skokoma;

b) pridevnik e na -ski s prislovnim pomenom: slovenski govoriti (toda: po slovensko govoriti), bratski, dejanski, francoski, laški, latinski, latovski (rokovnjaški)!

Prislovno določilo vzroka

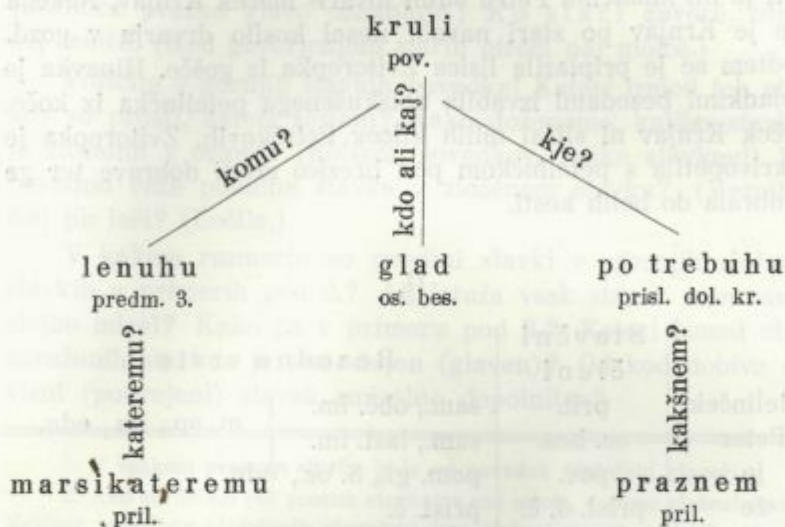
180. v a j a. Tvorite iz naslednjih skupin besed stavke s prislovnimi določili vzroka: od vročine pokati; zaradi težnosti padati; iz ljubezni delati; od žalosti zboleti; zaradi deževja narasti; spríčo draginje pomanjkanje trpeti; spríčo nove odredbe prepovedano biti; zavoljo pravice preganjan biti; zbog slabega vremena gniti; od zlata in srebra se bleščati; na pomoč priti; na smrt obsoditi; ostrmeti nad čudežem; pohujšati se nad grehom; za plačilo storiti; za pet krvavih ran prositi; za grižo zboleti; za lakoto umreti! — N. pr. Ob suši zemlja od vročine poka.

181. v a j a. Izrazite vzročno prislovno določilo (namen) z namenilnikom: Lažnivi zvezdogledi, vsi pojte rakom —! Pojdi se —! Oče je dal sina —! V coklah ne hodi zajcev —! Ide si — gornje line, ide — dolí na ravnine. Puta in petelinček gresta v leščevje lešnikov —. Oba mravljinca gresta — vreme. Predivo smo dali —. Kos léta na vodotoč žejo si —.

Razčlenitev prostega stavka

I.

Marsikateremu lenuhu glad kruli po praznem trebuhu.

182. v a j a. Razčlenite po zgornjem zgledu téle stavke: 1. Lenoba je vsega hudega mati. 2. Vsaka lisica svoj rep hvali. 3. Pridna gospodinja mora za pero čez plot skočiti. 4. Lastna hvala se po blatu valja. 5. Molčoč pes rad popade. 6. Radi ene same muhe si pajek ne veže mreže. 7. Lačna vrana se ne meni za strašilo. 8. Ena lastovica ne stori poletja. 9. Iz prazne lupine ne moreš izključiti jedra. 10. Stare vrane ne pobirajo črvov blizu brane. 11. Dostikrat v malem zamuda naredi veliko truda. 12. Marsikatera bukev dá toporišče k svojemu koncu. 13. Najlepše češnje zoré na koncu vej. 14. Jabolko ne pade daleč od drevesa. 15. Po povoženi cesti ne raste trava. 16. Čuvaj bele denarje za črne dneve! 17. Potrpljenje železne duri prebije. 18. Čedne knjige so najzvestejše znanke mladih ljudi. 19. Učestnost brez čednosti je cvet brez sadja. 20. Pridni najde za vsakim grmom petico. 21. Lakomnik bi prodal rodnega brata. 22. Boizen gre z vozom v človeka, iz človeka po niti. 23. Visoko nosi glavo prazen klas; prazen sod ima velik glas.

183. v a j a. Razčlenite po navedenem zgledu (II.) naslednje stavke: a) po stavčnih členih, b) po besednih vrstah!

Petelinček in Zvitorepka. Petelinček Peter je že v zgodnji mladosti zapustil varno okrilje svoje skrbne matere Grahorke. Nemila usoda ga je zanesla z varnega dvorišča vaškega župana v preperelo kolibo starega drvarja. V tej samoti je bil mlademu Petru edini tovariš maček Krnjav. Nekega dne je Krnjav po stari navadi nesel kosilo drvarju v gozd. Medtem se je priplazila lisica Zvitorepka iz gošče. Hinavka je s sladkimi besedami izvabila neizkušena petelinčka iz kože. Maček Krnjav ni slišal milih klicev Petrčkovih. Zvitorepka je odkrivopetila s petelinčkom pod brezico sredi dobrave ter ga je obrala do belih kosti.

II.

	Stavčni členi	Besedne vrste
Petelinček	pril.	sam., obč. im.
Peter	os. bes.	sam., last. im.
je	pov.	pom. gl., 3. os., edn.
že	prisl. d. č.	prisl. č.
v		predl. 5.
[zgodnji mladosti]	pril.	prid., I. stop.
zapustil	prisl. d. č.	sam., poj. im.
varno	pov.	dov. gl., preh., opis. del. pret. č.
okrilje	pril.	prid., I. stop.
svoje	predm.	sam., poj. im.
skrbne	pril.	svoj. zaim.
matere	pril.	prid., I. stop.
Grahorke	pril.	sam., obč. im.
	pril.	sam., last. im., ž. sp., rod., edn.

3. Zloženi stavek

1. Pitje in kajenje ti kratki življenje. Kralja, siromaka smrt enako čaka.

2. a) Stoječa voda se usmradi, rjava kosa ne kosi. Po ravnem polju cesta gre ter s ceste vidi se okrog snežnik in brdo, gozd in log.

b) Sanje so laž, a Bog je resnica. Na volka kričé, lisico redé.

c) Ne mučite živali; zakaj tudi one čutijo bolečine. Počakaj, saj ne gori voda!

č) Krt je koristen; zategadelj ga ne smemo preganjati.

3. Kdor sam sebe povišuje, prazno glavo oznanjuje. (Ošabnež prazno glavo oznanjuje.) Ko stari govore, otroci naj molčé. (Med govorjenjem starih otroci naj molčé.)

Poiščite v gornjih stavkih povedke! Kateri izmed teh stavkov so prosti, kateri zloženi? Kako doženemo, koliko stavkov je zloženih v celoto? (Kolikor povedkov, toliko stavkov!) Kaj navadno veže poedine stavke v zloženem stavku? (Vezniki.) Kaj jih loči? (Ločila.)

V kakem razmerju so poedini stavki v zgornjih zloženih stavkih v primerih pod 2.? Ali izraža vsak stavek zase samostojno misel? Kako pa v primeru pod 3.? Kateri izmed obeh združenih stavkov je samostojen (glaven)? Od kod dobiva odvisni (podrejeni) stavek smiselno dopolnitev?

1. V vsakem prostem stavku je le en povedek (določeni glagol).

2. Ako združimo več prostih stavkov v eno celoto, dobimo zloženi stavek. Kolikor povedkov (določenih glagolov) ima zloženi stavek, iz toliko stavkov je zložen.

Posamezni stavki v zloženem stavku so lahko med seboj v različnem razmerju:

a) vezalno razmerje, kjer so posamezni stavki po vsebini sorodni (vezniki: in, ter, tudi...);

b) protivno razmerje, kjer je vsebina stavkov med seboj v nasprotju (vezniki: toda, a, vendar...);

c) vzročno razmerje, kjer utemeljuje drugi stavek veljavnost prvega (vezniki: kajti, zakaj, saj, sicer, namreč...);

č) sklepalno razmerje, kjer se v drugem stavku pove posledica, ki izvira iz prejšnjega stavka (vezniki: zato, torej, tedaj, zategadelj...).

3. V zloženih stavkih so le posamezni stavki samostojni (glavni); drugi pa so tem podrejeni. Po teh odvisnih (podrejenih) stavkih lahko vprašujemo z besedami nadrejenega (glavnega) stavka tako, kakor po kakem stavkovem členu v prostem stavku.

Zveza samih glavnih stavkov se imenuje priredje (zgornji stavki pod št. 2, a—č!), zveza glavnih (nadrejenih) in odvisnih (podrejenih) stavkov pa podredje (stavka pod št. 3!).

184. v a) j a. Razločujte v berilih: a) proste in zložene stavke, b) v kakšnem razmerju med seboj (prirejeni, podrejeni) so posamezni stavki v zloženih stavkih!

a) Priredje

1. Vezalno priredje

Zima je pritisnila in burja je zavijala. Zvitorepka je prišla pred jazbino ter poprosila za streho. Sivec zagode pa se razkorači na pragu. »Za dva ni niti prostora, niti si ne želim družčine.« »Saj bom lepo mirna, vrh tega se tiho zvijem v kotič.« Jazbec se dá preprositi in naposled vzame rjavko pod streho.

Po koliko stavkov je zloženo v celoto? Kakšna sta oba stavka? (Glavna.) V kakšnem razmerju sta si po vsebini? (Sorodna ali enaka.) S katerimi besedicami sta zvezana? — Pred katerimi vezniki ne stoji vejica? (in, ter, pa = in.) Kaj moramo postaviti, ako izpustimo te veznike?

Priredje, v katerem so posamezni stavki po vsebini sorodni ali enaki, imenujemo vezalno priredje.

Stavke vežejo vezalni vezniki (in, ter, pa, tudi, potem, nato, naposled, zlasti, vrh tega; ne le-ampak tudi, niti-niti, kakor-tako) in pri-slovi (včasih-včasih, zdaj-zdaj).

Pred vezniki in, ter, pa (= in) ne stoji vejica; n. pr. Hej, vzamem veslo v roke pa veslam naprej.

185. vaja. Zvežite naslednje proste stavke s primernimi prirednimi vezniki v vezalna priredja in vstavite ločila, kjer so potrebna!

Na bregu stojim — v morje strmim. Tolažba moja Bog je sam — upanje le vanj imam. Krpan brž prime kobilico in tovor z njo — jo prenese v stran. V vinu utone mnoga mušica — človek (utone): stara resnica. Misli poprej — govôri; dvakrat premisli, enkrat stôri! Najprej vzame človek en požirek — spet en požirek — vzame požirek človeka! Lažnivcu nikdo ne verjame — so lažniva usta tudi Bogu v zameri.

186. vaja. Združite naslednje proste stavke s pomočjo sestavljenih veznikov v vezalna priredja!

Mraz me trese. Vročina me kuha (zdaj — zdaj). — Slast srce napaja. Jok ga pelini (včasih — včasih). — Bodi med. Bodi jed (strup) (niti — niti)! — Smrt pokosi starost. Ona postreli

mladino (ne le — ampak tudi). — Žganje je zdravju škodljivo. Ono ubija dušo (ni samo — marveč tudi). — Netopir je ptiču podoben. On nas spominja tudi na miš (nekoliko — nekoliko).

2. Protivno priredje

187. vaja. Združite naslednje proste stavke s primernimi protivnimi vezniki [a, ali, pa, toda, le, samo (le da, samo da), vendar (vendarle)]; ne — ampak (marveč, temveč), ali — ali] v protivna priredja in vstavite potrebna ločila!

Zetev je velika. Delavcev je malo (a). — Odprta noč in dan so groba vrata. Dneva ne pove nobena prat'ka (al'). — Pod trto bivam zdaj v deželi rajskomili. Sreč gor mi sili nazaj v planinski raj (pa). — Lisica se dlake izlevi. Zvičaj se ne iznebi (toda). — Vse nas zapusti v smrti. Dobra dela nas spremljajo pred Vsesodnika (samo). — Vse na svetu se stara. Narod vedno živi (le). — Krokár je zelo podoben vrani. Krokár je večji in čisto črn (samo da). Laž nimá rok. Ona človeku upanje razdere (vendar). — Ne posnemaj pri učenju raka. Čebela naj ti bo zgled (ne — ampak)!

Določite nasprotje v vsebini posameznih stavkov v zgornjih primerih!

188. vaja. Katere veznike lahko dodamo v tehle protivnih priredjih?

Prst mu moli, roko želi. Na med se muhe lové, na sladke besede ljudje. Tudi jaz sem pela mlada deklica, zdaj sem tiha, vela stara mamica. Drugim braniš proso, svoje puščaš vrbcem. V premislekih bodi podoben polžu, v dejanju ptici! Smrt stare pokosi, mlade postreli. Ne hčere ne sina po mieni ne bo, dovolj je spomina: me pesmi pojó.

---

3. Vzročno priredje

189. vaja. Združite naslednje stavke s pomočjo prirednih vzročnih veznikov (kajti, zakaj, saj, sicer, namreč, drugače) v vzročna priredja ter vstavite primerna ločila (navadno podpičje)!

Mož pametnik samo za žejo pije. Čez mero vina pamet ti ubije (kajti). — Čujte in molite! Vrag hodi ko rjoveč lev okoli (zakaj). — Ne plaši se znoja, ne straši se boja! Moško dejanje

okrepčuje moža (saj). — Z velikimi gospodi ni dobro češenj zobati. Siromaku ostanejo navadno le peclji (namreč). — Brž ubogaj! Šiba bo pela (sicer). — Pboljšaj se! Iz tebe ne bo nič prida (drugače).

Kako se vprašamo v zgornjih primerih po drugem stavku v priredju? (Zakaj?) — Pomnite: Drugi stavek utemeljuje veljavnost prvega (navaja vzrok).

190. vaja. Katere veznike lahko dodamo v tehle vzročnih priredjih?

Najgorja svetovalka je jeza; v pogubo človeka ščuje in dreza. Boj se hudega jezika; huje nego gad on pika! Mladost je norost; čez jarek skače, kjer je most. Krokar kroka, slavec poje; vsaka božja stvar po svoje (živi). Pusti delo in počivaj, zlati čas je preč!

4. Sklepalno priredje

191. vaja. Tvorite sklepalna priredja s pomočjo prirednih sklepalnih veznikov (zato, zatorej, tedaj, zaradi tega, zategadelj):

Krpan je bil močan in silen človek. Nikogar se ni bal (zato). — Slaba tovarišija izpridi dobro zadržanje. Ne zahajaj med slabe tovariše (torej)! — Tega človeka ne poboljšaš. Kaj bi prazne besede razdiral (torej). — Na Fruški gori je obilo samostanov. Fruško goro imenujejo srbsko Sveto goro (zaradi tega). — Peter I. Karadjordjević je osvobodil Jugoslovane. Dobil je imek Osvoboditelj (zategadelj).

Kaj izraža drugi stavek v gornjih primerih? (Sklep ali posledico iz prvega.)

b) Podredje

1. Pravični se tudi živali usmili. Kdor je pravičen, se tudi živali usmili. 2. Priden učenec rad izvršuje naloge. Učenec, ki je priden, rad izvršuje naloge. 3. Neubogljivca tepe nadloga. Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. 4. Vinski trs dobro uspeva na prisojnih bregovih. Vinski trs rad uspeva, kjer so prisojni bregovi.

Vprašujte se po razprto tiskanih stavkih, kakor se vprašujemo po stavčnih členih v prostem stavku! Določite glavne in odvisne stavke!

Katere besede vežejo v navedenih zloženih stavkih posamezne stavke med seboj? (Vezniki — oziralni in vprašalni zaimki.) Kako imenujemo veznike, ki vežejo podredne (odvisne) stavke z glavnimi?

Ako kak člen prostega stavka izrazimo s posebnim stavkom, nastane odvisen stavek.

Po odvisnih stavkih vprašujemo z besedami glavnega stavka prav tako kakor po stavčnih členih prostega stavka. Odvisni stavki so torej: 1. osebkovi, 2. prilastkovi, 3. predmetni, 4. prislovni

Odvisni stavki so glavnim (neodvisnim) stavkom podrejeni. Zvezo glavnih in odvisnih stavkov imenujemo **podredje**.

Odvisnike vežejo z glavnimi stavki: 1. podredni vezniki (kjer, ko, če, da...), 2. oziralni zaimki (ki, kateri, kdor...) ali 3. vprašalni zaimki (kdo, kaj, koliko...).

Odvisnike, ki jih vežejo oziralni zaimki z glavnimi stavki, imenujemo **oziralne stavke**.

Po redu, v katerem se vrsté z glavnimi stavki, so odvisniki: 1. sprednji stavki (Ko stari govoré, otroci naj molčé.); 2. zadnji stavki (Prijetno se na slam'ci spi, če vest človeka ne teži.); 3. srednji stavki (Tam, kjer glad mori lenuha, najde pridni dosti kruha.)

Med glavne in odvisne stavke postavljamo vejico.

192. vaja. Napišite (povejte) po tri podredja, v katerih bodo vezali odvisnik z glavnim stavkom: a) podredni vezniki, b) oziralni zaimki, c) vprašalni zaimki!

193. vaja. Tvorite (poiščite v berilih) po tri podredja, v katerih bo odvisnik: 1. sprednji, 2. zadnji, 3. srednji (vgozdeni) stavek! (Pozor na vejice!) — N. pr. 1. Kdor mlad vino pije, olje na ogenj lije. 2. Pijanec se spreobrne, kadar se v jamo zvrne. 3. Dela, ki ga danes lahko storiš, ne odlagaj na jutri!

1. Osebkov odvisnik

1. Izbirljivec dobi izbirek. 2. Kdor izbira, dobi izbirek.

dobi
 |
 kdo ali kaj?
 |
 izbirljivec
 os. bes.

dobi izbirek
 |
 kdo ali kaj?
 |
 kdor izbira
 os. odvisnik

Koliko stavkov je v prvem primeru? Koliko v drugem? Kateri je glavni stavek v drugem primeru? Vprašajte: *a*) v prostem stavku s povedkom po osebki besedi, *b*) v zloženem stavku z glavnim stavkom po odvisniku! (Kdo ali kaj?) Kateri stavčni člen smo spremenili v odvisnik? Kako ga zategadelj imenujemo?

194. v a j a. Tvorite podredja tako, da nadomestite osebko besedo v naslednjih prostih stavkih z osebkovim odvisnim stavkom!

Lenuh sam sebi čas krađe. Dobro se samo hvali. Resnicoljubni ne maši resnici ušes. Gibanje zemlje okoli sonca ni še človeštvu dolgo znano. Ali ti je jasen postanek dežja in toče? Mačji rod rad miši lovi. Postopač ni vreden neslanega kropa. — N. pr. Kdor je len, sam sebi čas krađe.

195. v a j a. Poiščite v naslednjih podredjih: *a*) osebke odvisnike, *b*) besedne vrste, ki vežejo odvisnike z glavnimi stavki!

Kogar kača piči, se boji zvite vrvi. Kdor za smolo prime, se osmoli. Za časa začne žgati, kar kopriva če postati. Ni gotovo, ali je naše sonce res zvezda stalnica. Kdor sam sebe povišuje, prazno glavo oznanjuje. Da Bog za nas skrbi, to nas tolaži vse žive dni. Česar oko ne zagleda, to srcu ne preseda. Hudodelec je, kdor svojih staršev ne spoštuje. Najbolje se pogaja, kar je iz domačega kraja. Kdor veliko govori, veliko vé, ali veliko laže.

2. Prilastkov odvisnik

1. Prisiljena pokora le malo velja.

kakšna?
prisiljena
pril.

2. Pokora, ki je prisiljena, le malo velja.

kakšna?
ki je prisiljena
pril. odvisnik

Kateri stavčni člen prostega stavka smo izpremenili v odvisnik? Kako se vprašamo po tem odvisniku? Preberite glavni stavek in ugotovite, kam je odvisnik vgozden! Kaj loči odvisnik od glavnega stavka? (Tukaj dve vejici.) Katera besedna vrsta ga veže z glavnim stavkom? (Ozir. zaimek ki.)

196. vaja. Vprašujte se s primernimi vprašalnicami (kakšen? kateri? koliko?) po prilastkovih odvisnikih v naslednjem sestavku!

Mavrica. Piš, ki je pripogibal drevesa, je spet ponehal. Trava in drugo rastlinje, ki je bilo vbito v tla, se polagoma vzbuja in vstaja. Po potih še vedno tekó hudourniki, ki so nastali ob tolikem nalivu. Sonce, katero se je že nagnilo k zapadu, je spet razsvetlilo z mrklimi žarki rosne kapljice. In glej, ondi na jutranjem obzorju sedmerobarven oblok, ki se razprostira na nebesnem stropu od hriba do hriba. To je mavrica ali božji stolec, kamor séda Večni sodnik, kakor si ga preprosto ljudstvo slika.

197. vaja. Poiščite prilastkove odvisnike v naslednjih podredjih!

Ne spravljajte si na zemlji zakladov, ki jih rja in molj konča! Dela, ki ga moreš danes storiti, ne odlagaj na jutri! Slomšku gre velika zasluga, da je povzdignil narodno šolstvo. Kdo bi mogel rešiti vprašanje, ali je pero ali plug izomikal svet? Pes, ki nič ne laja, globoko zobe zasaja. Vse zlato, kar ga je na svetu, ne odtehta zlatega srca materinega. Pomnik postavimo mu tak, da slednji skuša biti mu enak! Muha, ki prileti, huje piči. O Vrba, srečna, draga vas domača, kjer hiša mojega stoji očeta! Zvesto srce in delavno ročico za doto, ki je nima mil'jonarka, bi bil dobil z izvoljeno devico. Zraven si take zdravice pojemo, da ni nesrečen, kdor v grobu leži. Ena se tebi je želja spolnila, v zemlji domači da truplo leži.

3. Predmetni odvisnik

1. Govôri resnico! — 2. Govôri, kar je res!

koga? ali kaj?

resnico
predm.

koga? ali kaj?

kar je res
predm. odvisnik

Določite glavni stavek v 2. primeru! Kateri stavčni člen prostega stavka smo izpremenili v odvisnik? Kako se vprašujemo po predmetnem odvisniku? Kaj veže in kaj loči glavni stavek in odvisnik?

198. vaja. Poiščite v naslednjih podredjih s primernimi vprašanji (koga ali česa? komu ali čemu? koga ali kaj?) predmetne odvisnike ter ugotovite besedne vrste, ki vežejo odvisnike z nadrejenimi glavnimi stavki!

Človek kaže v mladosti, kaj bo v starosti. Bog že vé, kateri kozi rog odbije. Kdor ni dalje prišel ko do korita, temu je vsaka mlaka morje. Greh stori, da človek na Boga pozabi. Kogar Bog ljubi, tega kaznuje. Varuj se tistih, ki se ti prilizujejo! Kdor predolgo leži, ga rada glava boli. Komur gozd prijazen je, neznan mu bojazen je. Prevzetnost in napuh ne vesta, kako se služi kruh.

199. vaja. Izpremenite predmete tehle stavkov v predmetne odvisnike!

Smrt ozdravi bolečine. Zgodaj vstajajočemu kruha ostaja. Naj čuje zemlja in nebo pesem pobratimov! Vera nas uči o minljivosti vsega posvetnega. Naj ne vé levica za delo desnice. V malem zvestemu se dá veliko v pest. — N. pr. Smrt ozdravi, kar nas boli.

200. vaja. Tvorite (poiščite v berilih) po pet podredij s predmetnimi odvisniki:

a) v katerih bo odvisnik vprašalni stavek (pozor na ločila, ki se ravna po glavnem stavku), n. pr. Rože poljske, dejte razodeti, kaj sirote delamo na sveti! — Napačno: —, kaj da sirote delamo na sveti?

b) v katerih bo želelni naklon brez veznika »da« po glagolih: ukazati, veleti, zahtevati, prositi, opominjati, naročiti itd. N. pr. Domovina je ukazala, (da) naj gremo zanjo v boj.

Premi govor

Učitelj zapove: »Učenci, poslušajte!«
Kristus uči: »Ljubite svojega bližnjega!«

Odvisni govor

Učitelj zapove, naj učenci poslušajo.
Kristus uči, da naj ljubimo svojega bližnjega.

Kako se razlikuje premi (dobesedni) govor od odvisnega? (Vlelni naklon izpremenimo v določnik; namesto 2. glagolske osebe postavimo 3. osebo.) Ugotovite spremembe pri ločilih: a) med obema stavkoma, b) na koncu podredja! Kateri veznik smo uporabili v odvisniku?

Govor kake druge osebe navedemo lahko premo (dobesedno), t. j. tako, kakor je kdo govoril, ali pa v odvisni obliki predmetnega stavka.

Premi stavek je sicer sam zase neodvisen (glavni) stavek, v miselni zvezi z napovednim stavkom pa predmetni odvisnik.

V odvisnem govoru spreminjamo prvo ali drugo osebo (premega govor) v tretjo osebo in zvežemo predmetni odvisnik z napovednim stavkom z veznikom »da«.

Dobesedni govor označujemo navadno z narekovajem (><) ter postavimo predenj tudi še dvopičje, ako stoji napovedni stavek pred premim.

201. v a j a. Izpremenite premi govor v predmetne odvisnike!

Kristus uči: »Ljubite svojega bližnjega!« Gregorčič nas bodri: »Odrpto srcé in odrpte roké imej za trpečega brata!« Kmetje tečejo pred tabor, prosijo tam viteza: »Če končaš nam plodno polje, nas boš ranil do srca!« Prešeren toži: »Kdo vé kragulja odgnati, ki kljuje srcé od zore do mraka, od mraka do dne?«

202. v a j a. Postavite napovedni stavek: a) za premi govor, b) med premi govor ter pazite na ločila!

Stritar uči: »Ne samo do praga, ven čez prag nesnaga!« Pregovor pravi: »Kdor hoče visoko priti, mora trden v glavi biti!« — Peter poprosi skopuljo: »Prosim te za kak božji dar.« Starka zagodrnja: »Hm, božji dar, kje ga bom pa vzela?« Peter povpraša: »Kaj, tudi koščka kruha nimaš?« Staruha zarenči: »Tudi kruha nimam; saj veste, da bolezen vse požre!« Svetnik vpraša nato: »Glej, kaj pa imaš v tej nogavici?« Skopulja se izvije: »Ej, to so same luskine.« Peter pa ji reče: »Same luskine? Bog ti jih blagoslovi!« — N. pr. »Ne samo do praga, ven čez prag nesnaga!« uči Stritar. »Ne samo do praga,« uči Stritar, »ven čez prag nesnaga!«

4. Prislovni odvisniki

1. Kjer laž kósi, tam ne večerja. Goved se pase, koder trava rase.

2. Kadar stari govoré, otroci naj molcé. Ne prodajaj kože, dokler medved v brlogu tiči!

3. a) Zajec vara zasledovalce s tem, da dela pred svojim ložem »zanke«. Kakor se posojuje, tako se vračuje. b) Nič na svetu ni tako skrito, da ne bi s časom postalo očito. c) Vol je vol, četudi mu roge odbiješ.

4. a) Med se liže, ker je sladek. b) Ali si zato pri hiši, da bi ptice nam moril? c) Ako biljudje ne mrli, bi že davno svet podrli.

Vprašajte se po zgornjih razprto tiskanih odvisnikih! Določite, katere stavčne člene nadomeščajo? Po katerem stavčnem členu ali odvisniku se vprašujemo? kje? kdaj? itd.

Prislovni odvisniki, ki nadomeščajo prislovna določila glavnega stavka, so naslednji:

1. **Krajevni odvisniki** (na vprašanje: kje? kod? od kod? kam?).

2. **Časovni odvisniki** (na vprašanje: kdaj? kako dolgo? odklej? doklej?).

3. **Načinovni odvisniki** (na vprašanje: kakó? koliko? kljub čemu?), ki so:
a) pravi načinovni odvisniki, izražajoč način, kako se glavno dejanje vrši, ali pa pojasnjujoč glavni stavek s kako primero;

b) posledični odvisniki, naznanjujoč posledico glavnega stavka;

c) dopustni odvisniki, dopuščajoč to, kar je glavnemu stavku v nasprotju.

4. **Vzročni odvisniki** (na vprašanje: zakaj? čemu? s [pod] katerim pogojem?), ki so:

a) pravi vzročni odvisniki, izražajoč vzrok dejanja v glavnem stavku;

b) namerni odvisniki, naznanjajoč namero (namen) dejanja v glavnem stavku;

c) pogojni odvisniki, obsegajoč pogoj, s katerim se dejanje v glavnem stavku vrši.

Krajevni odvisnik

203. v a j a. Tvorite iz tehle prostih stavkov podrednja s krajevnimi odvisniki, poslužujoč se krajevnih veznikov (oziralnih prislovov): kjer (kjer koli), koder (koder koli), kamor (kamor koli), od koder, do koder!

Vsaka ptica rada leti tja. Ptica se je izvalila. — Ni tožnika. Ni sodnika. — Sonce teče. Kruh se peče. — Oko se ozre. Povsod se ti nov svet odpre. — Pridne mačke ni v hiši. Dobro se imajo miši. — Glad mori lenuha. Pridni najde dosti kruha. — Na Krasu so hojam vse veje prihuljene na severni strani. Burja prihaja s severa. — Pozdravljeno bodi, Sorško poljé. Moji očaci v grobih ležé; zibel je moja stala nekdam; rojstna stoji še hiša mi zdaj.

Vprašajte se po zgornjih krajevnih odvisnikih! (kje? kod? od kod? kam?)

Časovni odvisnik

204. vaja. Vstavite v naslednjih podredjih namesto črtice primerne časovne veznike (kadar, ko, dokler, kar, odkar, preden, prej ko):

— prosi, zlata usta nosi; — pa vrača, hrbet obrača. — lonec se zdrobi, se jeza ohladi. Delaj pokoro, — je še čas! — zarja z modre nam višave zvezdá naznanja milijon, naznanjaš ti zemljanom: ave Marija. — z drevesa odleti, v rdečem kljunu zeleni mu oljkova mladika. Oljkove mladike te mir bodo in blagost rodile, — hiše, vrte in poljé blagoslavljuje pokropé. — se v gori utrga plaz, kdo mu li zastavi gaz? O kosa, zvóni zeleni travi k pogrebu, — se bliska biserna rosa, — ne peče sonce na nebu!

Vprašajte se po časovnih odvisnikih: kdaj? kako dolgo? odklej? doklej?

Načinovni odvisniki

a) Pravi načinovni odvisnik

205. vaja. Poiščite (z vpraš. kako?) v naslednjih podredjih prave načinovne odvisnike in ugotovite (podčrtajte) veznike, ki jih vežejo z glavnimi stavki!

Burja je osobito na »zbrisih« tako silovita, da prevrača težke vozove. Zapravljivec živi, ne da bi pomislil na konec. Sonce pripeka, da zevajo živali in ljudje. Zvitorepka je speljala Lakotnika na led s tem, da mu je obljubila tolstih ogorjev. Pravi junak gre v smrt, ne da bi trepetal. Nikoli ne grem mimo križa, da se ne bi odkril. Kdor molči, ne da bi črhnil besedo, stoterim odgovori.

Napačno: Zapravljivec živi, brez^{ne} da bi pomislil na konec.

206. vaja. Vstavite v tehle podredjih primerjalne načinovne veznike (kakor, ko [kot], nego, kolikor — toliko, kakor — tako, čim — tem)!

Nič ni lepšega, — je strah božji. Lepše, — srebro in zlato se sveti, sije modrost. — se drugim posojuje, — se vedno nam vračuje. — ima, več naj dá. — više kdo stoji, — niže mora pasti. — pozdravljaš, — ti odzdravljajo. — si je postlal, — bo ležal. Ležé mrličev trope, — ob ajde žetvi ali pšenice po njivah tam ležé snopovja kôpe.

Razločujte: 1. Prosti stavek: Človek se med ljudmi obrusi kakor kamen po svetu (= prisl. določilo nač.). 2. Podredje: Človek se med ljudmi obrusi, kakor se obrusi kamen po svetu (= prislov. odvisnik).

b) Posledični odvisnik

207. vaja. Določite v tehle podredjih posledične (načinovne) odvisnike ter ugotovite a) podredne veznike v odvisnikih, b) kazalne prislove, ki stojé (ali jih moremo v mislih dodati) v glavnih stavkih!

Zaškrtne podkev, zapraši (tako), da pesek in ogenj se kadi. Nobena zver ni tako dobra, da ne bi bila včasih tudi zla. Dober govornik govori glasno in tako razločno, da ga vsak poslušalec lahko razume. Slomšek je tako lepo govoril, da bi ga bil ves dan poslušal. Paša stopa ob potoci, grmeč boben nosi v roci, jezen trdo vanj teleba, da razlega se do néba. Bilo je mrzlo, da je drevje pokalo.

c) Dopustni odvisnik

208. vaja. Združujte naslednje proste stavke v podredja z dopustnim (načinovnim) odvisnikom, uporabljajoč veznike: dasi, dasitudi, četudi, čeprav!

Sad prepovedan mika. Sad je lesnika. — Brata sva si. Mošnji si nista sestri. — Obraz svetnika ni; svetnice slika ni. Podoba ta je meni sveta, časti jo moja duša vneta. — Sv. Jakob žito zori. Sonce se kuja. — Siromak se peha ko črna živina. Ne izkoplje se iz dolgov. — Kit ni riba. On živi le v vodi. — Mala

je ptica prepelica. Ona upeha konja in junaka. — (Naj) je vrag vaš zvitejši od Frankov; — je ljučji od Arpadov ljutih; — pri-dere od večerne strani; — od juga toplega privreje, — od koder sonce zlato vstaja: vse orožje eno vam premaga, bratovska je sloga to orožje. — N. pr. Sad prepovedan mika, četudi je lesnika.

Postavite, kjer le mogoče, v glavni stavek: vendar, toda.

Vzročni odvisniki

a) Pravi vzročni odvisnik

209. v a j a. Poiščite v naslednjih podredjih prave vzroč-ne odvisnike (na vpr. zakaj?) ter ugotovite veznike!

Pregrinja s črnim krilom se višava, ker sonce proti večerni zemlji plava. Ptice selivke zapuščajo v jeseni naše kraje, ker jim manjka hrane. Bog vam daj zdravje, ker ste mi dobro storili! Ko (= ker) niso meč, sekira in lopata jih mogle, lakota nepre-magljiva preti odpreti grada trdna vrata. Ne táji, ker dobro vem, da si kriv! Vsa voda naenkrat izgine s Krasa, da žejo trpé, ker so jedli meso!

210. v a j a. Izpremenite v naslednjih vzročnih priredjih glavne stavke, ki navajajo vzrok veljavnosti drugega stavka, v vzročne odvisnike!

Ljubite Gospoda in poslušajte ga; zakaj vaše življenje je on in podaljšek vaših dni. Na luni ni živih bitij, kajti ona nima ne vode ne zraka. Junaška srbska vojska se je morala prebiti prek Albanije; zakaj od severa so pritiskali Nemci in Avstrijci, od jugovzhoda pa Bolgari. Naj ne bo prepira med nama in najinimi pastirji; saj sva si brata! Volk Lakotnik in lisica Zvito-repka, dasi sorodnika, sta si huda sovražnika; »saj žlahta je raztrgana plahta«. Ne igrajte se z ognjem; zakaj otroci so po-vzročili že marsikak požar.

N. pr. Ljubite Gospoda in poslušajte ga, ker je vaše življenje in podaljšek vaših dni! (Pozor na besedni red v odvisniku!)

Kateri veznik rabimo v priredju v vzročnem glavnem stavku? (kajti). Kateri veznik pa v podredju za vzročni odvisnik? (ker).

b) Namerni odvisnik

211. vaja. Dostavite temle glavnim stavkom manjkajoče namerne odvisnike (na vprašanje: čemu?)! Čebela zbira med poleti, da —. Vinsko trto škropé z galico, da —. Človek je zato na svetu, da —. Jémo zato, da (živeti); a ne živimo zato, da (jesti). Da (pozabiti reve in teže), na posteljo starček se vleže. Čaplja ima dolg kljun in vrat, da —. Vaščani se zbirajo ob nedeljah pod lipo, da —.

212. vaja. Postavite namesto namenilnika namerni odvisnik! Pojdíva si konja izbirat! Kos hodi na vodotoč si žejo gasit. Ptíčica priletava na okence tolažit in kratkočasit jetnika; v narodni pesmi pride klicat kralja Matjaža, naj se pripravi na vojsko; pozneje mu pride na bojišče oznanjat, naj hiti domov, ker so mu Turki uplenili kraljico Alenčico. — N. pr. Pojdíva, da si konja izbereval!

Kateri veznik uporabljamo v namernih odvisnikih?

c) Pogojni odvisnik

213. vaja. Dodajte v naslednjih podredjih pogojnim odvisnikom primerne veznike (če, ako, ko, da, li)!

Ni ga več moža besede, — bi ga z lučjo iskal. — ne teče, kapljá. — želiš učenosti, pojdi v mesta med učene ljudi; — pa želiš prave sreče, ostani v domovini! — te jedro mika, zgrizi lupino! — ga zemlja k sebi ne vleče, še krila bi mu zrastle. — bi Bog vse licemerce v pekel pahnil, takoj zadušé ogenj. Hočeš — Boga iz srca prositi, temu je mesto povsod. Jezik mi prirasti na nebó, — te, slovenska govoricá, kdaj pred svetom zatajim plašnó!

Vprašujte se po pogojnih odvisnikih! (S katerim pogojem?)

Stavkova določila v veljavi odvisnikov

1. a) V razoru gredé (= ko gre v razoru), naj se sveti lemež! Mladenek cveten zbor, slavno pesem prepevaje (= tako, da je prepeval...), srebrne strune prebiraje privre čez prag na beli dvor. Dreyesa otresajo tisoč in

tisoč kapelj, lesketajočih se (= ki se lesketajo) po zeleni njihovi obleki.

b) Prišedši do svoje hoste (= ko je prišel...), začuje iz teme: Joj, kam bi del? Kdor te zidal je, se spotivši (= ko se je spotil), te podrl je, kri prelivši (= ko je kri preлил).

Katere odvisne stavke nadomeščajo zgoraj označene (razprto tiskane) besedne skupine? V kakšnem naklonu stojé glagoli? Kaj se je zgodilo z vezniki (zaimki, pomožnimi glagoli)?

Namésto popolnih odvisnikov rabimo včasih stavkova določila v veljavni odvisnikov.

Skrajšani odvisniki odgovarjajo istim vprašanjem kakor popolni odvisniki. Izražamo jih pa z deležniki a) sedanjega časa na -č, -e, b) preteklega časa na -(v)ši.

V skrajšanih odvisnikih izpuščamo podredne veznike (zaimke, pomožne glagole).

Skrajšane odvisnike navadno ločimo (kakor popolne odvisnike) z vejico od glavnih (nadrejenih) stavkov.

214. v a j a. Skrajšajte odvisne stavke z deležniki sedanjega časa na -č ali -e (kjer je dejanje glavnega in odvisnega stavka istočasno), in z deležnikom pret. časa na -(v)ši (če je dejanje odvisnega stavka že minilo)!

Pod nebom se ziblje škrjanček, ki žvrgoli slavošpev Stvarniku. Ko je usodne besede izgovoril, je starček izginil. Metulji nabirajo slaščice (tako), da letajo od cveta do cveta. Ko greš mimo bezga, se mu odkrij! Ko si došel na vrh gore, se ti odpre diven razgled. Usliši glase (onih), ki k Tebi vpijó! Turki so po deželi razsajali (s tem), da so sežigali, česar se je iskra lotila. Al' te huda je razrila burja, ko je (bila) usula točo iz nebes širokih, ko je oplaknila glave górzelenih, ko je izplaknila zlato-pesko glino? — N. pr. Pod nebom se ziblje škrjanček, žvrgoleč... Izgovorivši usodne besede, je starček izginil.

Pregled o stavku

Stavek

<p>1. osebek</p> <p>2. povedek</p> <p>3. prilastek</p> <p>4. predmet</p> <p>5. prislovno določilo</p> <p style="margin-left: 20px;">a) kraja</p> <p style="margin-left: 20px;">b) časa</p> <p style="margin-left: 20px;">c) načina</p> <p style="margin-left: 20px;">č) vzroka</p>	<p>1. osebkov odvisnik</p> <p>2. prilastkov „</p> <p>3. predmetni „</p> <p>4. prislovni „</p> <p style="margin-left: 20px;">a) kraja</p> <p style="margin-left: 20px;">b) časa</p> <p style="margin-left: 20px;">c) načina</p> <p style="margin-left: 40px;">pravi načinovni</p> <p style="margin-left: 40px;">posledični</p> <p style="margin-left: 40px;">dopustni</p> <p style="margin-left: 20px;">č) vzroka</p> <p style="margin-left: 40px;">pravi vzročni</p> <p style="margin-left: 40px;">namerni</p> <p style="margin-left: 40px;">pogojni</p>	<p>1. vezalno</p> <p>2. protivno</p> <p>3. vzročno</p> <p>4. sklepalno</p>

4. Množno zloženi stavek

1. Na bregu stojim in v morje strmim; pod mano srdito valovje rohni ob kamnito bregovlje; do neba praši se megleni dim, v obraz mi brizgajo pene od skalne stene.

2. Pomladansko sonce pripeka in pregreva mravljišče na kraju smrekovega gozda, od koder je sneg izvečine že zbežal pred sončnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila kuga pomorila njegove prebivalce.

3. Pozno na jesen, ko odleté ljube ptice, vse najboljše pevke, že davno od nas; ko stojé po rjavih pašnikih zapuščena igrališča, kjer so pastirji pekli krompir in bili svinjko pri čredah; ko parí bridka slana poslednje blede cvetlice brez duha

in severna burja rezo brije po mrkli ledini: tedaj se še enkrat prijazno razvija nežno zelenje po njivah, češ, da nam polje še zadnjikrat pokaže svoje nadepolno obličje, preden se skoraj potem za dalje časa zagrne v beli plašč.

Določite: Po koliko stavkov je zgoraj združenih v eno celoto? Kakšno je medsebojno razmerje posameznih stavkov? Kateri vezniki vežejo in katera ločila ločijo posamezne stavke?

Zvezo stavkov, ki združuje tri ali še več stavkov v eno celoto, imenujemo **množno zloženi stavek**.

Množno zloženi stavek je lahko sestavljen:

1. iz samih glavnih stavkov (**množno priredje**);
2. iz glavnih stavkov in odvisnikov (**množno podredje**);
3. iz glavnih stavkov in odvisnikov, ki so zloženi v posebno umetno skupino (**sestavje**), sestoječo iz dveh delov (**prorek in porek**).

Odvisni stavki v množnem podredju so:

a) na enaki stopnji, t. j. vsi odvisniki so le glavnemu stavku podrejeni;

b) na neenaki stopnji, t. j. glavnemu stavku so podrejeni odvisniki (1. stop.), tem pa so podrejeni zopet drugi odvisniki (2. stop.) itd.

Razčlenitev (analiza) zloženih stavkov

(Glej spredaj navedene stavke!)

1. Na bregu stojim ... strmim ... rohni ... praši se ... brizgajo ...

| | | | |
 A   +   B   +   C   +   Č   +   D

2. ...sonce pripeka ... pregreva — gozda ... je mrtvo

A   +   B   >   C

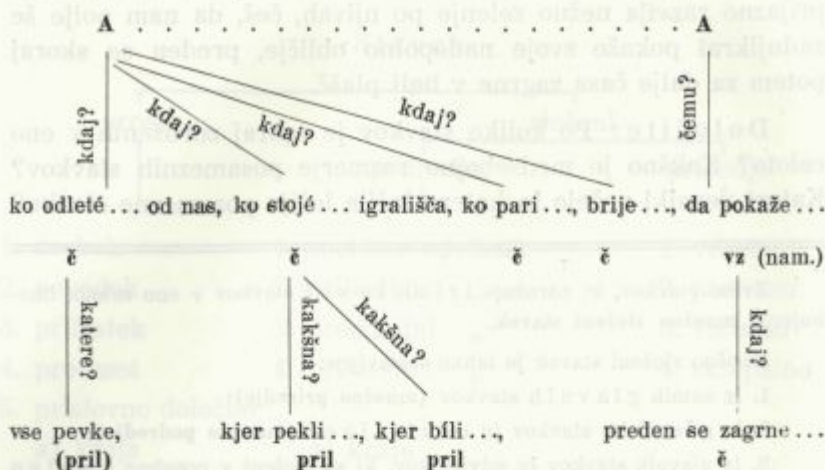
/
 katerega?
 \

|
 kako?
 |

od koder je zbežal ...
 pril

bi bila pomorila ...
 n

3. Pozno na jesen ..., tedaj se še enkrat razvija ...

215. v a j a. Razčlenjajte po zgornjih zgledih razne stavke iz Čitanke!

5. Besedni red v stavku

1. Mavrica se imenuje božji stolec. Materina beseda je jasno ogledalo vsakega ljudstva.

2. a) Potrpljenje železne duri prebije. b) Bogastvo iz odrtije se nenadoma razbije. (Toda: Z žulji pridobljeno premoženje se ne zapravi kar nenadoma.)

3. Kjer se je ptica izvalila, s e je tudi peti učila. Slovencev, bivajočih po Korotanu in na Krasu, s e bomo vedno z ljubeznijo spominjali.

Določite v navedenih stavkih: 1. V kakšnem redu sledé stavkovi členi v prostem stavku? 2. Kam postavimo določeni glagol, če je kak drug stavkov člen poudarjen? 3. Kam uvrstimo nenaglašene naslonice v zloženem stavku?

1. Naravni besedni red v stavku je: osebkovala beseda — povedek — povedkovo določilo; pridevniški prilastki stojé pred pojasnjeno besedo, predmeti pa za isto besedo, kateri so danj v dopolnilo.

2. Pred povednim glagolom stoji: a) predmet, če je naglašen; n. pr. Potrpljenje duri prebije; b) prislovno določilo načina (v trdilih stavkih); n. pr. Kos lepó poje. Toda: Vrabc ne poje lepó.

3. Naslonice začenjajo stavek navadno le tedaj, če stojé na čelu stavka (stavkovega dela) za odvisnikom (vgozdenim stavkom).

Naslonice so: a) pomožni glagol (sem, si, je; sva, sta; smo, ste so; bom, boš, bo...);

b) krajša oblika osebnih zaimkov (me, te, se, ga; mi, ti, si...).

216. vaja. Postavite v tehle stavkih prislovna določila načina in naglašene predmete (v oklepajih) na primerna mesta (pred glagole)!

Kdor potrpi (rad), si sadi (rože). Zrelo jabolko odpade (samo). Lepa beseda najde (lepo mesto). Kdor izkaže (dobrote), na svojo srečo maže (kola). Boječ pes laja (huj) nego grize. Tudi ščinkavec najde (korito). Zmaj Vukotin je razsajal (strašno) po Primorju ter celo požiral (ladje in vozove). Kdor na beračiji raztrga (ene čevlje), ne pusti več beraške palice. Vsak po svoje, je dejal tisti, ki je drl (s svedrom kravo). Blago se nabira (po niti), zapravlja (po vrvi). Sonce obseva (medlo) pusto zemljo in snežna odeja krije (na debelo) polje in travnike. Ob cesti oprezujejo (otožno) sestradane vrane ter se preletavajo (leno) z drevesa do drevesa, vrabci in strnadi, ščinkavci in škrjanci pa prezebajo (nemilo) okoli hiš in brskajo (skrbno) pri zidéh, ali se ne bi našla (morebiti) še mrvica hrane.

217. vaja. Postavite v naslednjih stavkih naslonice (v oklepajih) na pravo mesto! (Pravilni red naslonic: sem ga, si ga, ga je, sva ga, sta ga, smo ga, ste ga, so ga; sem si ga, si si ga...; se mi je, se ti je...; ga bom, ga boš...; se ga bom, se ga boš...)

a) v prostem stavku takoj za osebkovo besedo (navadno na drugem mestu v stavku): Zastava že razvita (je) (pesn. svob.). Ogenj in voda ne družita (se) izlepa. Brdavs bil (je) velik in silen človek. Ivan Cankar rodil (se je) na Vrhniki. Bratje in sestre morajo (se) ljubiti. Premog nastal (je) iz organskih tvarin. — Pravilno: Zastava je že razvita...

b) tik za kazalnikom v glavnem stavku: Kar se v igri dobi, to v igri (se) izgubi. Kjer se en križ prikaže, tam (se) več (jih je) nadejati. Kakor se zlato v ognju spozna, tako pravi prijatelji izkušajo (se) v nesreči. Kdor le pika in pa stoka, ta služil (si bo) komaj krop. Kogar kača piči, ta boji (se) zvite vrvi. — Pravilno: Kar se v igri dobi, to se v igri izgubi...

c) v odvisniku tik za veznikom (oziralnim zaimkom): Uči se v mladosti, da kesal (se ne boš) v starosti! Ne zabi jezika, ki mati (te ga je) učila! Strma je pot, ki vije (se) v višave. Breme, ki si naprtil (si ga), boš nosil do smrti. Mladenci so na vasi prepevali, da (bilo je) veselje (jih) poslušati. Pijanec se izpreobrne, kadar v jamo (se) zvrne. Pastir piska na piščalko, ki (je) izvil (si jo) iz vrbove veje. — **Pravilno:** Uči se v mladosti, da se ne boš kesal...

č) v glavnem stavku tik (na prvem mestu) za odvisnikom ali vgozdenim stavkom: Dokler lipa cvete, ne manjka (ji) čebel. Da se resnica prav spozna, treba (je) čuti dva zvona. Kadar se jame bukev razsipavati in ptički vsi pojó, odpravi (se) tudi gobar na svojo pot. Kdor je len, sčasoma (je) tudi lesen. Misli, ki odleté, težko (se ti) povrnejo. Podkev, ki jo je junak zgrabil, zdrobila (se mu je) med prsti. Mlad bahač, ki se neče učiti, moral (bo) star berač kruha prositi. — **Pravilno:** Dokler lipa cvete, ji ne manjka čebel...

II. Pravopisne vaje

A. Naglasna znamenja

Jurij Zeléni se z mavrico paše;
srečno, vesélo sêlo bo naše:
že za vodó čez travnike jaše.

Kakšna znamenja so v zgornjem stavku nad nekaterimi črkami? Zakaj je treba teh znamenj? Kako naglašamo zgornje besede z naglaski?

V navadni pisavi nam služi troje naglasnih znamenj ali naglaskov:

1. Ostrivec (´) rabimo:

a) za dolge zloge, n. pr. *Odp^orto navadno u^ho in okó, a usta zap^rta mi nosi! Lisica, v ú^ho piši me ti!*

b) za razločevanje enako pisanih besed, n. pr. *Gospod svétník časti svojega patrona-svetníka.*

c) za manj znane ali napačno naglaševane besede, n. pr. *Planša-rica ima v koči lesen pógrad. Ta človek ne bi bil nápačen, če ne bi lagal, kakor bi izpod pázduhe jemal.*

2. Krativec (˘) pišemo:

a) na kratkih zlogih, n. pr. *Ne mèč, pregnala bo nas sreča kriva. Francè je priden otròk.*

b) v pesmih pri besedah, ki imajo neobičajen poudarek, n. pr. *Valjhuⁿ zastonj tam išče mlado lice njegà, ki kriv moritve je velike. O Vrba, da bi uka žeja me iz tvo^jga svéta speljala ne bilà, golj^fiva kača!*

3. Strešica (^) se rabi za široki dolgi ê in ô, n. pr. *Po zêmlji srečno hòdi, moj up je šel po vòdi, le jadrajmo za njim!*

---

1. v a j a. Dodajte v naslednjih stavkih enako pisanim besedam pravilne naglaske!

Veliki zvon poje ji, bije, toži, vpije, pada trdó na njeno glavó. Kdor veliko govori, veliko vé ali veliko laže. Sedi k nam, pij in jej! Kdor visoko sedi, nizko pade. Naj človek pol sveta obteče, najboljši kruh doma se peče. Ne preziraj pametnega sveta in ne zapuščaj brez potrebe svojega doma! Kdo ima moč, da da cveticam cveteti? Skrbi ga tlačijo ko težka mora. Gorjé mu, kdor od doma mora! — N. pr. Véliki zvon poje. Kdor veliko govori...

2. v a j a. Dodajte v tehle primerih (iz pesmi) naglaske (krativce) tistim besedam, ki imajo svobod en (nenavaden) poudarek!

Temna je noč in stresa grom oblake. Kako strašna slepota je človeka! Ne jenja prej, dokler ni zadnja sraga krvi prelita, dokler njih kdo sope, ki jim bila je vera čez vse draga. Krasna si, bistra hči planin, brdka v prirodni si lepoti! Temna zelen planinskih trav lepo se v njih je zlila. Mladost, vendar po tvoji temni zarji srce bridko zdihuje: Bog te obvarji!

3. v a j a. Napišite ostrivce v množinskem roditelju moških in ženskih samostalnikov!

Pošiljajo toke mu bistrih voda; navzdol se podvizajo hčere gora. V tiho noč odmeva drdranje voz in peketanje konj. Kdo li je prodril v vesoljnost do skrajnih meja? Usmili svojih revnih se otrok! Visoko vrh zvezda blaženstvo brezmejno uživa.

4. v a j a. Uporabite v stavkih naslednje besede, naglašene *a*) s strešico, *b*) z ostrivcem: Gospôda (prebivati po gradovih in palačah); Gospóda (tož., hvaliti in častiti). — Vôdi! (v zmagalno bitev); vódi (steza čez bregove). — Pokôri se! (za grehe); pokorí se (otrok zaradi neposlúšnosti). — Môra (živino sesati in človeka tlačiti); móra (planšar v jeseni v nižavo). — Zvôni! (zeleni travi k pogrebu); zvoní (k slovesni maši). — N. pr. Gospôda prebiva po gradovih in palačah. Hvalite Gospóda (t. j. Boga) in častite ga!

B. Razzlogovanje

Pregledna ponovitev

Besede razstavljamo po zlogih. Zloge tvorijo samoglasniki ali samoglasniški soglasniki (r).

1. Zložene besede delimo po sestavinah, n. pr. drevo-red, naj-lep-ši, sloven-ski.

2. Soglasnik med dvema samoglasnikoma se jemlje k naslednjemu zlogu, n. pr. ko-vač, ho-di-ti, ma-te-rin.

3. Skupine soglasnikov: a) skupina soglasnikov, ki more kako besedo začenjati, se jemlje k naslednjemu zlogu, n. pr. me-gla (prim: glava), me-sto, do-bro;

b) iz skupine soglasnikov, ki ne morejo začenjati besede, jemljemo le tiste soglasnike k naslednjemu zlogu, ki morejo besedo začenjati, n. pr. zar-ja, mrav-lja, konč-ni-ca.

4. Skupine šč, lj, nj so neločljive, n. pr. gledali-šče, vo-lja, zna-nje.

1. v a j a. Razstavite naslednje zložene besede po sestavinah, iz katerih so zložene, in delite predloge od osnove, če se sestave še zavedamo: kolovrat, nadškof, ljudstvo, Triglav, sobrat, iznajdba, prevrat, človeški (iz: človeč-ski), moški (iz: mož-ski), uboštvo, Koseski, najsrčnejši, celjski, ljubljanski, predlagati, začnem, odgovorim, preobrnem, obrabljen, neverjeten, povesod, navzlic, povrhu, navzkriž! — N. pr. kolo-vrat.

2. v a j a. Razstavite naslednje besede tako, da vzamete soglasnik med dvema samoglasnikoma k naslednjemu zlogu: učenec, zajec, lisica, kovač, kamen, zelen, priden, pisati, govoriti, včeraj, daleč! — N. pr. u-če-nec.

3. v a j a. Razzlogujte téle besede s soglasniškimi skupinami:

a) kjer se vsi soglasniki lahko skupaj izgovarjajo (morejo kako besedo začenjati): misliti (primeri: sliva), tiskati, veslati, dobro jutro, notranje mesto, gosta megla, dekla, sestra, pastir, gospa, zvezda, iskra, bistrost, raskava deska, vedro mošta! — N. pr. mi-sli-ti;

b) kjer se soglasniki težko skupaj izgovarjajo (ne morejo besede začenjati): Majhna mravlja leze na holmec; kraljevski praznik; občna srčnost; dvoriščna vrata; Črno morje,

ovca, sonce, rojstni, grozdje, končnica, davčna oblast, klopca, Marko, Vanda! — N. pr. Maj-hna mrav-lja ...

4. v a j a. Razzlogujte téle besede, ki ima v njih »r« s a m o g l a s n i š k o v e l j a v o: srebrni, vrtni, črna zemlja, vrli junak, srčna rana, umrli starši, smrtna bolezen, trda krpa, skrhani srpi! — N. pr. sre-br-ni itd.

5. v a j a. Razzlogujte naslednje besede z n e l o č l j i v i m i s k u p i n a m i »šč«, »lj«, »nj«: pišče, puščava, slaščica, sejmišče, ognjišče; polje, zelje, koljem, poljubim, nedelja; znanje, kanja, svinje, hrepenenje, žanjem, zunanji, gornji, nadanja voda v kotanji! — N. pr. pi-šče itd.

C. Pisava sestavljenih besed

1. Vinógrádnik dela v vinógradu. O velikonóč-nih praznikih pridem morebíti k tebi v vas. Dasitúdi sva prijatelja, vendar možnji si nista posestrími.

2. Bodi móž beséda pa pridi o Véliki nóči k nam! Kdor je len, móre bíti sčasoma tudi lesen. (Toda: Morebíti bo lepo vreme.)

Katere izmed zgornjih sestavljenih besed imajo samo p o e n n a g l a s? Kako pišemo v drugem primeru besede, ki imajo vsaka svoj naglas? Kakšne so stvari, ki so združene v trdno celoto (n. pr. železni kosi)? (Spojene.)

Besede so sestavljene na dva načina:

1. s p o j e n e so tako tesno med seboj, da tvorijo e n o besedo in imajo e n n a g l a s. Take besede (s p o j e n k e) se pišejo skupaj; n. pr. vinógrad, dasitúdi ...

2. s e s t a v l j e n e so takó, da ohrani vsaka posamezna beseda s v o j n a g l a s in svojo samostojno obliko (s e s t a v l j e n k e in s k l o p k i); n. pr. móž beseda, velika nóč ...

1. v a j a. Tvorite (poiščite v berilih) stavke s pomočjo tehle sestavljenih besed, ki so prave s p o j e n k e (t. j. tvorijo e n o besedo in imajo l e e n n a g l a s): drevoréd, kolóvrat, bogomóljka (neka kobilica), hudoúrník, kuropétník (kurja staja), neprídí-prav, nebodigatréba, Šmarjéta, Šenčúr, Škocján, vedoželjen,

častihlépen, sladkosnéden, sadonósen, brezdánji (brez dna), vsakdánji, témnordeč, zamólklorjav, svétlosiv; severovzhódni, jugozapádni, severnoamériški, prednjeíndijski, maloázijiški, velikonóčni, starováški (iz: Stara vas), slovenjegráški!

• T o d a : neznánsko širok veletok, kričéče ruména barva, vdáno zaúpno vprašanje, rájsko lépo petje.

2. v a j a . Uporabite v stavkih téle sestavljene s a m o s t a l n i k e i n p r i d e v n i k e , ki so samo sklopljeni (t. j. vsaka posamezna beseda ima svoj naglas ali svojo obliko) ter jih pišemo narazen:

a) z vezajem: Srbo-Hrvatje, Čeho-Slovaki, železnica Celje—Dravograd, Breznik - Ramovšev Slovenski pravopis, srbsko-hrvatski pisatelji, grško-turška vojna, nemško-slovenski slovarček, lužiško-srbske naselbine;

b) brez vezaja: mož beseda, lisica zvitorepka, medved kosmatinec, po poli brat, narobe svet, mojster skazá, mravlja delavka, žena gospodinja, ptica roparica!

3. v a j a . Napišite števnike v tehle stavkih z besedami (šteev. od 11 do 20 in desetice od 20 do 90 s k u p a j , vse druge števnike n a r a z e n): Največja votlina v svetovnoznani Postojnski jami je Kalvarija, kjer se dviga blizu 60 metrov visok grič, na čigar vrh drži 200 m dolga pot. Po stranskem hodu je Kalvarija zvezana s Tartarom, to je 96 m dolgim, 48 m širokim breznom. V prvi polovici jame se nahaja veliko plesišče, ki je 50 m dolgo, 30 m široko in nad 120 m visoko. Ko se je l. 1921 sklenil dogovor v Rapallu, je tudi slavna Postojnska jama prišla v upravo Julijske Benečije.

4. v a j a . Poiščite v naslednjih stavkih sestavljene z a i m k e (in z zaimki zložene prislove) ter določite njih sestavne dele: Vsak naj náse (napačno: na-se) gleda! Vinogradnik rabi brente; vanje nabira grozdje. Splezaj čez zid, saj skozenj ne moreš! Bela žena pride pome in pote. Malokomu je prizanesla svetovna vojna. Marsikatera bukev dá toporišče k svojemu koncu. Vsepovsod je ostala pušča, pravijo, kamor koli je stopilo kopito hunskega konja. Slovenci tostran in onkraj Karavank si vsekako ostanemo vsekdar zvesti bratje. Stopi predenj stari Ali Rašid.

N. pr. n a s e = n a (predl.) + s e (zaim.).

5. v a j a. Tvorite (poiščite) stavke z naslednjimi zaimki, ki niso tesno spojeni ter se zato pišejo n a r a z e n: Bog vé, Bog vedi, Bog si ga vedi, kdo vé, kdo vé kako, kdo vé kolikokrat, kdor si bodi, kdor koli, kar bodi, kar koli, kakor si bodi, kar môči, kolikor môči, kolikor toliko!

6. v a j a. Uporabite téle sestavljene prislove v stavkih: bržčas, bržkone, čimprej, docela, iznova, skratka, hkrati, kvečjemu, kajpada, kajneda, malodane, morebiti, naprodaj, natanko, navzkriž, odsihmal, pogostoma, potemtakem, poredko, pogodno, popoldne, prejkone, sčasoma, seveda, včasih, šele, venomer, vobče, zares, zbogom, zmerom (zmeraj)!

7. v a j a. Poiščite v naslednjih stavkih sklopljene prislove, ki jih pišemo n a r a z e n: Krog in krog brezdanja voda, a rešnega nikjer ni proda. Četudi vrabec dan na dan čimčaruje in kot tako zvan netèk in dangubež sem ter tja pohajkuje, je vendar lahkomišelni nezabog prav za prav le koristen; zakaj zdaj pa zdaj nam bolj ali manj osnaži sadno drevje škodljive golazni in žižcev. Strah je v sredi votel, okoli in okoli ga pa nič ni. Ko sta zajec in jež napravila tekmo, je hotel dolgoúšec kar najprej mogoče dospeti do cilja ter se je tako rekoč brez glave drevil gor in dol.

8. v a j a. Tvorite (poiščite v berilih) stavke, v katerih bodo s p r e d l o g i sklopljene besede, ki jih pišemo n a r a z e n: od začetka, po navadi (iz navade), po večini (iz večine), na pamet (na izust), na jesen (v jeseni), pred včerajšnjim, pred kratkim (v kratkem), zaradi tega (zbog tega, razen tega), kljub temu (navzlic temu)!

9. v a j a. Uporabite téle sestavljene veznike (zaimke) v zloženih stavkih:

a) pišemo s k u p a j: bodisi, čeprav (četudi), dasitudi, medtem, najsi, nato (časovno), odkar, potemtakem, zategadelj;

b) pišemo n a r a z e n: kakor hitro, brž ko, od kod (od koder), medtem ko (v tem ko), bolj ko (manj ko), čim več — tem bolje (čim manj — tem manj);

c) sestavljenke z l e: takle, takale, takole, tamle, todle, sèmle; t o d a: le-ta, le-tó, le-tega, le-temu, le-tej, le-oni, le-tod, le-sèm!

Č. Raba velike začetnice

Pregledna ponovitev

Z veliko začetnico, ki odlikuje besede ali loči stavke, se pišejo:

1. Lastna imena, namreč:

a) imena določenih oseb (narodov), n. pr. *Josip Jurčič, Slovenec, Francoz*;

b) zemljepisna imena (imena gor, vod in ravnin; mest, trgov in vasi; trajnih krajinskih imen in dežel), n. pr. *Karavanke, Ojstrica, Sava, Črno morje, Gosposvetsko polje; Celje, Škofja Loka, Zidani most; ljubljanski Narodni dom, celjski Stari grad; Grška*.

V *Korotanu* so kronali našo glávo,
v *Prekmurju* so nam pripeli roké,
v *Gorici* prebili nam naše nogé,
s krvjo smo preplavili *Sočo* in *Dravo*,
v *Versaju* prebodli so naše srcé...

c) naslovi knjig, časopisov, slovstvenih spisov, n. pr. *Ciciban, Lisica Zvitorepka; Vrtec, Ljubljanski Zvon, Zvonček; France Prešeren: Krst pri Savici, S. Gregorčič: V pelnični noči*;

č) imena društev (zadrug), strank, n. pr. *Jadranska straža, Družba sv. Mohorja, društvo Sokol, Tiskovna zadruga, Kmetijska stranka*;

d) stalni (zgodovinski) pristavki, n. pr. *Aleksander Veliki, Dušan Silni, Peter I. (Prvi) Osvoboditelj*;

e) Bog (t. j. pravi) in imena, ki jih rabimo o Bogu in Mariji; n. pr. *Zveličar, Gospod, sv. Trojica (Oče, Sin, sv. Duh); Mati božja, sv. Devica*.

2. Svojljni pridevniki, narejeni iz osebnih lastnih imen (ali od imen, ki se rabijo kot osebna lastna imena) na končnico -ov (-ev), -in, n. pr. *Prešernove poezije, Jožefov suknjič, Marijin praznik; Zvončkove slike, Sokolova zastava*. T o d a : jugoslovanski, savinjski.

Sèm spadajo tudi imena godov in praznikov, ki so narejena iz osebnih lastnih imen, n. pr. *Jurjeva nedelja, Telovo, Mala Gospojnica, Veliki Šmaren.*

Toda: *božič, cvetna nedelja, velika sobota, svečnica, pepelnica, pust, sveti večer, križev teden, binkošti.*

Da se izognemo dvoumnosti, pišemo izjemoma tudi: *Velika noč, Vsi sveti, Novo leto, Štirideset mučencev.*

3. V znamenje spoštovanja:

a) osebni in svojilni zaimki v pismih (in v povestih): *Vi, Vas, Vam, Vaši... Ti, Tvoj...*

b) osebni in svojilni zaimki v slovesnih ogovorih na Boga, na visoke osebe itd., n. pr. *O čuj me, bojnih trum Gospod, usliši mojo Ti molitev: otmi, otmi Svoj sveti rod; Ti vodi ga v zmagalno bitev!*

c) naslovi visokih oseb, n. pr. *Vaše kraljevo Veličanstvo!*

4. V ločitev stavkov:

a) prva beseda v stavku (pri napisih, podpisih), n. pr. *Slovenska vadnica. Deseti brat. Povest. Spisal Josip Jurčič.*

b) za piko in za klicajem in vprašajem, ako stojita na koncu celotnega stavka, n. pr. *Kdo je mar? Ta pogumni korenine je slovenski oratar! Spisal Koseski.*

c) za dvopičjem v premem govoru, n. pr. *Čuj iz teme: »Joj, kam bi del?«*

1. vaja. Napišite po 10 sestavljenih krajinskih imen:

a) pridevnik in samostalnik, ki je že sam zase lastno ime, n. pr. *Ilirska Bistrica, Zahodna Indija;*

b) pridevnik in samostalnik, ki je sam zase občno ime, n. pr. *Gornji grad, Savinjska dolina, Cerknjiško jezero;*

c) imena iz treh ali več besed (lastna imena pišemo z veliko, občna imena in druge besede z malo črko), n. pr. *Št. Jurij ob Taboru, Sv. Marjeta na Dravskem polju, Rt dobre nade.*

2. vaja. Napišite po tehle zgledih nekatera krajinska lastna imena iz znanih vam krajev, ki zaznamujejo s trajnim imenom:

a) studence, jarke, rupe, jame; n. pr. *Srebrni studenec, Bele vode, Črni graben, Temna rupa, Golobinja jama;*

b) travnike, gozde, planine, skale, prelaze, drage; n. pr. *Dolga njiva, Udin boršt, Klemenškova planina, Vranja peč, Jermanova vrata (Kamniško sedlo), Turski žleb, Mrzla draga;*

c) dele naselbin, predmestja, kočje, palače, ulice, trge, vrtove, n. pr. *Kurja vas, Poljane, Aljažev dom, Narodni dom, Prešernova ulica, Slovenski trg, Maksimir.*

Zemljepisna imena

1. Nesestavljena zemljepisna imena pišemo z veliko začetnico, pridevnike iz njih pa z malo; n. pr. Celje — celjski grad, Triglav — triglavska roža.

2. Pri sestavljenih zemljepisnih imenih pišemo prvo besedo z veliko začetnico, ostale pa le tedaj, če so že same po sebi lastna imena; n. pr. Dinarski Kras, Bela Krajina, Škofja Loka.

3. Če je zemljepisno ime sestavljeno iz pridevnika in samostalnika, ki je sam zase občno ime, se piše samostalnik z malo začetnico; n. pr. Zidani most, Dravsko polje.

4. Kratici Sv. (sveti) in Št. (šent) pišemo z veliko začetnico v krajevnih imenih, toda z malo, kadar zaznamujejo svetnika (osebo); n. pr. Šent Vid (nad Ljubljano), Sv. Lovrenc (na Pohorju). — O svetem Vidu se skozi noč vidi.

3. v a j a. a) Določite prvotna imena, v katerih se je pridevnik Šent (iz lat. sanctus) neločljivo združil z lastnim imenom: *Šmartno, Šmarje, Šenklavž, Šturje, Štandrež, Šenčur, Štanižel;* — n. pr. *Šmaver* (iz: Št. Mavricij), *Števerjan* (iz: Št. Florijan).

b) Napišite 6 krajevnih imen z ločenim skrajšanim pridevnikom Št., n. pr. *Št. Vid* ali *Šentvid* (ne: Šent Vid), *Št. Janž* ali *Šentjanž* (ne: Šent Janž).

c) Tvorite pridevnike iz 6 lastnih imen s pridevkom Št., n. pr. *šentvidska (šentviška) gimnazija, šentjanski premogovnik!*

4. v a j a. Utemeljite rabo velike ali male začetnice v krepko tiskanih besedah: Mlado in staro rado prebira **Zvonček**. Ko človek izdihne dušo, zaklenka navček, t. j. najmanjši zvonček v zvoniku. Marljiva čebelica si nabira medu in cvetnega prahu. Prešeren je objavljaj svoje pesmi v Čebelici. Na ljudskih taborih so nastopali goreči buditelji slovenskega naroda. O ti Svetega Pavla (t. j. župna cerkev na Vrhniki) zvon, ki te slišal več ne

bom! In kdaj bom pozdravil tebe, ubogi Sveti Lenart, ki stojiš pod Sveto Trojico (podružnici na Vrhniki) kakor dete nebogljenost in zavzdihneš le o mraku s tankim, vdano prosečim svojim glasom? Za preganjanja Neronovega je padla tudi glava svetega (sv.) Pavla. Na glavnem oltarju je podoba svete (sv.) Trojice, v stranski kapelici pa kip svetega (sv.) Lenarta. O sv. Jakobu (25. julija) prihajajo romarji k Sv. Jakobu (t. j. božja pot) prosit apostola svetega Jakoba, da bi jih obvaroval toče in druge uime.

5. v a j a. Določite, iz katerih imen (t. j. iz osebnih lastnih ali drugih) so nastale označbe godov (praznikov) v naslednjih stavkih: Na Medardovo jasnih dni, mirne daj Margaretine, da se svet veseli dobre letine! Če bukva perje pred svetim Markom zredi, sveti Jurij na konju zelenem sedi. Kadar Velika noč pri peči v hiši sedi, nemara da se jej zunaj premrzlo zdi. Ako se o kresi nizzdoli dan obesi, o Treh kraljih se zopet kvišku porine, za toliko vsaj, kar bolha zine. Četudi o sv. Telesu proso je v tretjem peresu, vendar še ni v kopici, še manj pa kaša v žlici. Kadar o Velikem Šmarnu toča pritiska, od veselja gotovo kmet ne vriska. Od Vernih dušic do Andreja mraz, kmeta zebe ves listopadov čas. — Utemeljite pisavo: Velika noč, Verne duše!

6. v a j a. Uporabite v stavkih tale imena z malo začetnico:

a) prazniki (soprazniki), letni časi itd.: božič, pepelnica, svečnica, tihi teden, veliki petek, velikonočni torek, cvetna nedelja, bela nedelja, križev teden, kvatrní teden, sveti (sv.) večer, tepežni dan, pust, predpust, sredozimci (= godovi pozimi);

b) redovi in bajeslovna imena: luteranec, frančiškan, jezuit; rojenice, vile, povodni mož;

c) strokovni izrazi: evangeliij, sv. pismo, narodna skupščina, ministrstvo prosvete, dravska banovina.

7. v a j a. Napišite več zgledov (5, 6...) lastnih imen in sicer:

a) naslove časopisov in slovstvenih del, n. pr. *mesečnik Kres*; *Finžgarjev Divji lovec*;

b) imena društev (zadrug) in strank, n. pr. *Družba sv. Cirila in Metoda*;

c) stalne (zgodovinske) pristavke, n. pr. *kralj Aleksander (Prvi) Zedinitelj*;

č) imena, ki jih rabimo za označbo Boga in Marije, n. pr. *Vsevedni, Bogorodica*;

d) imena bajeslovnih bitij, n. pr. *bog Perun* (toda: vile, rojenice, povodni mož itd.).

8. vaja. Tvorite iz besed v oklepajih svojilne pridevnike in ločite natančno osebna (ali osebno rabljena) lastna imena od ostalih vrst lastnih imen!

Dragoceni (Prešeren) rokopisi so se ob pesnikovi smrti izgubili. Iz (Celovec) rokopisa spoznavamo stare jezikovne oblike. Kdo je že razrešil (Župančič) Sto ugank? V šoli smo že čitali (Aškerc, Gregorčič, Jenko, Vilhar in Vodnik) pesmi. Največ (Srbija) narodnih pesmi proslavlja kraljeviča Marka. Božidarček se je neizrečno veselil (Miklavž) darov. Matija Čop je našel grob v (Sava) valovih. Oj, (Zagorje) zvonovi premilo pojó! Kjer cerkev (Marko) stoji, tja gledat kronanje zdaj vsi! V poslednjo tja (Hrvati) vas naj slišijo seljaki nas! — N. pr. Dragoceni Prešerenovi rokopisi... Iz celovškega rokopisa...

9. vaja. Uporabite v stavkih tele pridevnike in razločujte, kdaj jih rabimo kot lastna imena (del lastnih imen) in kdaj kot občna imena: vipavske smokve, Vipavska dolina; Postojnska jama, postojnska burja; Ljubljansko barje, ljubljanska megla; Polhograjski dolomiti, polhograjski gozdovi; Jadransko morje, jadranske luke; savinjski hmelj, Savinjska dolina; Krško polje, krški raki; Slovenske gorice, slovenski jezik. — Izjeme (zaradi jasnosti): *Laška pivovarna* (iz: Laško ob Savinji), *Gorski kmetje* (iz vas Gora), *Otoška cerkev* (iz: vas Otok pri Postojni), *Vaški prebivalci* (iz: Vače); — *Senski valovi* (manj znana tuja beseda Seine), *Padsko močvirje* (iz: reka Pad), *Nilska poplava* (iz: Nil).

10. vaja. Utemeljite rabo velike začetnice v naslednjih stavkih: Le urno, urno za menó k Mariji góri na goró; tam bo Devica mila v nadlogi nas branila. V oltarju venčana stoji, v naročju Jezusa drži; pozdravljena Kraljica, kristjanom pomočnica! — Ti, ki so pokorni Ti svetovi, služijo Ti zemeljski rodovi, pred Teboj trepeče slednja stvar; Ti človeške sodiš nam usode, dvigaš, ponižuješ v prah narode, čuj naš glas, nad zvezdami Vladar! — Naši dični boritelji so pohiteli k Vam, a Vi ste jih sprejeli tako, kakor se sprejemajo samo bratje. Hvala Vam, odposlanei Narodnega veča, za tak sprejem v imenu moje vojske, hvala Vam za

polet, s katerim izkazujete zaupanje kraljevini Srbiji in njenemu narodu, mojemu vzvišenemu očetu Njega Veličanstvu kralju Petru Prvemu in meni. Regent Aleksander.

11. vaja. Utemeljite pri krepko tiskanih besedah rabo velikih ali malih začetnih črk po dvopičju, klicaju in vprašaju!

Pisana senožet je kravam to, kar pisana mati deci: sama mačeha. Bolje: **drži** ga! **nego**: **lovi** ga! Mi kličemo vsak dan v molitvi: »**Reši** nas **zlega!**«, a tiho si mislimo: »**Mahni** tega in tega!«

Učitelj je rekel: »**To** je Lojze Mihov!« ter se je nasmehnil in mu pokimal. »Kaj boš pa zdaj, Lojze, ko si dovršil šolo?« ga je vprašal župnik. »V Ljubljano pojdel!« je odgovoril učitelj namesto njega. »Kaj pa!« je dejal župnik, »škoda bi bilo takega fanta!«

D. Ločila

Ko si povedal kaj, kar bralce mika,
le glej, da bo na koncu stavka pika.
Če kaj ne veš, naredi pomišljaj!
Vsak klic in vzклик zaključí naj klicaj,
če vprašaš kaj, pristavi pa vprašaj!
Če kdaj doslovno pišeš besediče,
naj vsakikrat uvede ga dvopičje
ter spred in zad ušesca še pristavi!
Ravnaj po pravopisni se pisavi
ter vejico povsod pravilno rabi
in pa podpičja tudi ne pozabi!

Vejica

Pregledna ponovitev

Vejica nam rabi le sredi stavka in sicer:

1. Loči zvalnik, medmet in vzклик od celotnega stavka, n. pr. *čas, črtomir, je vzeti orožje! Ostrigli, oh, so mi peruti! Gorjé, kdor nima dóma!*

Izjema: Ako medmeti nimajo posebnega poudarka, se ne piše vejica, n. pr. *O Vrba, srečna, draga vas domača!*

2. Loči pristavek od pojasnjene besede in od ostalega stavka, n. pr. *Na Notranjskem stoji vas, Vrh po imenu. France Prešeren, najslavnejši slovenski pesnik, se je rodil v Vrbi na Gorenjskem.*

Izjema: Če tvorita pristavek in pojasnjena beseda en pojem, se ne piše vejica, n. pr. *Oton Veseli in Ernest Železni sta bila ustoličena na Gosposvetskem polju.*

3. Loči istovrstne stavkove člene, ki se dadó zvezati z veznikom in, n. pr. *Visoki, nizki, stari, mladi zmagalca videli bi radi. Voda gine, pada, sahne.*

Izjema: a) Ako stojita pred samostalnikom dva prilastka in če drugi prilastek tvori s samostalnikom en pojem, tako da ne moremo vstaviti veznika »in«, tedaj ne ločimo obeh prilastkov z vejico, n. pr. *Lovec je ustrelil lepega divjega petelina. Zasnežena Velika noč nam je prinesla grozni ljubljanski potres.*

b) Vejica se ne piše, ako so istovrstni stavkovi členi zvezani z vezniki: in (pa), ter, ali, kakor, niti — niti (ni — ni, ne — ne), n. pr. *Čuj njih vik in krik in stok in jok! Slovenščino varuje Kras, burja pa Čič. Otroci pukajo marjetici peresca ter ugibljejo, pridejo li v pekel ali v vice ali v nebesa. Nebo je jasno kakor ribje oko. Ni (niti) sebi ni drugim se ne laži! Ne hčere ne sina po meni ne bo.*

4. Stoji pred besedami (kraticami), ki napovedujejo naštevaje (kakor, n. pr., in to, zlasti), n. pr. *Svet tarejo razne nadloge, kakor vojska, kuga, lakota. Naša domovina ima mnogo prirodnih lepot, n. pr. Blejsko jezero, slap Savice i. dr.*

5. Loči v priredjih in podredjih posamezne stavke, n. pr. *Suha starka na strehi čepi, pisan jezik na cesto molí.*

Izjema: Pred in, ter, pa (= in) se v priredjih (in med zavisniki na enaki stopnji) ne piše vejica, n. pr. *Dela vprežena živina in pa divja vsa zverina. Na strehi poseda pa v kuhinjo gleda. Ko je bil Krpan premagal Brdavsca in ko je bil prejel plačilo, se je vrnil na Vrh k Sv. Trojici. V portič grem pa sedem v čolnič svoj. Sopihaj in puhaj pred nami pa vleci nas hitro naprej!*

Toda: Vejica se piše pred temi vezniki (in, ter), ako jo zahteva pred veznikom stoječi stavček, n. pr. *Medved se v sili zadovolji tudi z malinami, ki rasto na gozdnih posekah, in z drugimi drobnimi sadeži. Krpan potegne Brdavsca na tla pa ga položi, kakor bi otroka v zibel deval, ter mu stopi za vrat. Mi gremo, kakor gre vihar na vrancu oblaku jahaje, in kadar pade njegov udar, nebo se in zemlja zamaje.*

6. Loči krajše krajše vmesne stavke (n. pr. *Bo, mislim, pisemce za te.*) in skrajšane odvisnike v celotnem stavku, n. pr. *Starček od veselja plaka, gledaje slavnega junaka. To izrekši, izdihne. Ura, enkrat zamujena, ne vrne se nobena. Nikdar več se mu ne bodo vrnila želje, po mestu razsajati. In sprejevši to prisego sveto, kralj moravski trudno glavo nagne.*

Toda: Če je nedoločnik osebkova beseda, se ne piše vejica, n. pr. *Po travniku hoditi je prepovedano.*

1. v a j a. a) Ločite v tehle stavkih z valnike, medmete in vzklike z vejicami od celotnega stavka: Hm pravijo, da ni baš varno iti tod osorej. Joj kam bi del? I kjer si vzeli! Hu to teži, tišči! Breza breza tenkolaska kdo lasé ti razčesava? Hrast hrast kodrogrivec kdo lasé ti goste mrši? Čiv čiv čiv čiv še dolgo bom živ; živ žav živ žav še dolgo bom zdrav! Hej kralj zaspanec pokaži svoj meč! Že sinil je glej ostrine sijaj! Veverica s smreke tam se norce dela: »Kumek kam?«

b) Napišite 5 stavkov z vpletenimi medmeti, ki nimajo podarka (torej tudi ne vejice za seboj)! — N. pr. Oj sijaj, sijaj, sonce, oj sonce rumeno!

2. v a j a. a) Ločite v naslednjih stavkih pristavke z vejicami od ostalega stavka: Pri Sv. Trojici je živel Krpan močan in silen človek. Na boj na divje Amonite sovražnike rodu srdite je Jefte hrabro četo zbral. Tam na nebu zvezda plava svetla zvezda blažena danica. Zvitorepka prevejana poniglavka je spravila volka v kašo. Oj cvetlice srečne ve sestrice jasno vedno vam je lepo lice! Valjhun sin Kajtimarov boj krvavi že dolgo bije za krščansko vero.

b) Napišite 5 zgledov, kjer pristavek in pojasneni samostalnik tvorita samo en pojem (in se torej ne stavi vejica)! — N. pr. *Štefan Prvovenčani.*

3. v a j a. Napišite po tri proste stavke, v katerih boste ločili z vejico: več osebkovih besed, več povedkovih določil, več prilastkov, več predmetov in več pri-slovnih določil!

4. v a j a. Utemeljite v naslednjih stavkih, zakaj pišemo (ali izpustimo) vejico med več prilastki: Po obširnih gozdovih se še klati krvoželjni divji maček. Gospod Mirodolski je imel velikega, lepega mačka. Prešeren je bil najslavnejši slovenski pesnik. Na Ceru in Rudniku so bile najslavnejše, najznamenitejše bitke. Hrt je najhitrejši lovski pes. Zajec je naša najhitrejša, naj-bojzljivejša divjad. Kako je sladak počitek pod ljubo domačo streho! Trosite pozimi drobtinice sinicam, tem ljubim, domačim gostom! Svetli véliki voz je najbolj znan kažipot na nebu. Po Krpana pošljejo svetlo, lepo kočijo.

5. v a j a. Napišite po 3 stavke, v katerih bodo istovrstni stavkovi členi zvezani z vezniki: pa (= in), ali, kakor, niti — niti (ne — ne)!

6. v a j a. Napišite (izpišite iz beril) po 4 zglede, v katerih bodo napovedale naštevanje besede: kakor, n. pr., in to, zlasti!

7. v a j a. Napišite (izpišite iz beril) po 5 stavkov:

a) da stoji vejica pred oziralnimi zaimki (kateri, ki...) ali pred podrednimi vezniki: da, ker, kjer, ko...

b) da veže >in< prirejene stavke (brez vejice);

c) da stoji pred >in< vejica, ker jo zahteva spredaj sto-ječi stavek!

8. v a j a. Ločite v naslednjih zgledih z vejico vmesne (glavne) stavke in skrajšane odvisnike od ostalega celotnega stavka: Vojak ponosen se mi zdiš stoječ po bitvi na planjavi. Detinja pravim roka nežna lahko palic teh stre vsako zase. Megle temnosive se valé čez njive grmeč grozno preteč strašno. Odrasle zreš in otročiče nesoče oljkove snopiče. K oblačnim, mračnim zró nebesom glasno ihteč k Bogu moleč. Bled mož ogrnjen s plaščem črnim nevzdramno spi. Blag vem te goni nagib. Ptički so hoteli stržka ubiti izvedevši njegovo prevaro. Od gore do gore sega pajčolan z nebeškimi zvezdami pretkan. Lepo žari meglica se pod soncem plavajoč ozira v njo cvetlica se hladila čakajoč.

Podpičje in pika

Ponovite: Kdaj stavimo piko?

1. Na koncu pripovednih stavkov, n. pr. Zunaj sonce sije.

A tudi na koncu odvisnih vprašalnih stavkov v podredju, n. pr. Učitelj vpraša učenca, kam je položil knjigo.

2. Po napisih in naslovih, n. pr. Ciciban. Spisal Oton Zupančič. — Po samostojnih napisih tudi izpuščamo piko, n. pr. Slovenska vadnica Slovnške vaje

3. Za vrstilnimi števniki in po kraticah, n. pr. Kralj Peter II. je bil rojen 6. septembra 1. 1929:

Izjema: Brez pike pišemo kratice za mero, uteži in denar: m, km, hl, kg, q, din, p!

9. vaja. Vstavite na primernih mestih podpičja med naslednjimi prirednimi (glavnimi) stavki!

Na bregu stojim in v morje strmim pod mano srdito valovje rohni ob kamnito bregovje do neba praši se megleni dim v obraz mi brizgajo pene od skalne stene a stena skalna ostane stalna. Ko v steno valovje usode vihar ob me se zaganja a duh se ponosni ne vklanja ti streti me moreš, potreti nikdar, usode sovražne besneči vihar!

V katerih priredjih loči podpičje posamezne stavke? (V daljših stavkih, zlasti v protivnih, vzročnih in sklepalnih priredjih.) V katerih pa vejica?

10. vaja. Uporabite naslednje vprašalne stavke kot odvisnike poleg pripovednega glavnega stavka in postavite na koncu primerno ločilo! — Kod si hodil? Kje si bil? Kod si čeveljčke rosil? — Kdo si upa nad velikana? Kam drži na desno cesta, kam drži na levo pot? Kaj nosiš v tovoru? Čigava kosa se nikoli ne skrha? Kdo je prižgal zvezdice na nebu? — N. pr. Povedal mi boš, kod si hodil, kje si bil, kod si čeveljčke rosil.

11. vaja. Utemeljite, zakaj postavimo v naslednjih stavkih piko včasih pred končni narekovaj, včasih pa za njim? Popotniki trdijo: »Med največjimi čudeži Gorenjske je slap Savice.« Prešeren je spisal pesem »Krst pri Savici«. Najznamenitejši roman Jurčičev je »Deseti brat«. Ko so prijatelji vprašali Aleksandra, koga postavi za svojega naslednika, je odgovoril: »Najvrednejšega.« Stritar je na stara leta napisal mladini »Jagode«, »Lešnike«, »Pod lipo« in »Zimske večere«.

Vprašaj in klicaj

12. vaja. Napišite po 5 zgledov, da postavite vprašaj:

a) po posameznih vprašalnih besedah, n. pr. *Kdo? — Čigav?*

b) po neodvisnih vprašalnih stavkih, n. pr. *Kaj danes hrumi razburjena vas? Kaj votlo, mrtvaško boben ropoče?*

13. vaja. Ugotovite, kam stavimo vprašaj v naslednjih podredjih, v katerih je samo glavni (nadrejeni) stavek vprašalen!

Kdo rojen prihodnjih bo meni verjel, da v letih nerodnih okrogle sem pel? Dežela ljuba, kje ležiš, ki jezik moj mi govoriš? Ne slutiš, da cvetje, na stezo nastlano, le trnje zakriva, da zvene ti rano? Še pri Custozzi smrti bal se nisem, zrl ji v oči — pa tukaj mar ko dete bi trepetal, če list šušti? Kje pa je tisti Ciciban, ki venomer razgraja, ki mamici nagaja? Breza, breza tenkolaska, kdo lasé ti razčesava, da stojé ti tak lepo?

14. vaja. Napišite po 5 zgledov, da postavite klicaj:

a) pri samostojnih vzklikih in medmetih, n. pr. *Gorí, gorí! — Gorjé!*

b) na koncu samostojnih želelnih, velelnih in klicálnih stavkov, če jih s poudarkom izrečemo, n. pr. *Plavaj, čolnič, plavaj čez zeleno plan! Dobro jutro, morje! Oj, kako ležiš mirno, veličastno pred menoj!*

15. vaja. Postavite na koncu naslednjih podredij tisto ločilo, ki ga zahteva glavni stavek: Odrevéni gibka mi desnica, jezik mi prirasti na nebó, ako te, slovenska govoricá, kdaj pred svetom zatajim plašnó — Ne iščíte si zakladov, ki jih molji snedó — Mirnóponosno srcé naj ti bo, ko tvoje spomladi poljé je cvetnó — Če misliš, da nate katera je zabavljica, ne zabi, da nimaš sam neumítega lica — Joj, ti nesrečni otrok moj, še bolj nesrečni oča tvoj, ki kriv brezmejnega je zléga —

16. vaja. Postavite na koncu tehle stavkov (namesto pomišljaja) klicaj ali pa vprašaj, kakor pač zahteva misel, ki jo polagamo v stavek!

Matjaž ob mizo udari srdit: »Čemu si prišel me še ti budit!« (Klicaj, ker je izražen vzklik nejevolje, ne pa vprašanje.) Rože

poljske, dejte razodeti, kaj sirote delamo na sveti — Morje lažnivo, kje so bregovi — A čigava roka jih (palice) prelomi, kadar močna vez vse tri med sabo v zvezi skupaj veže nerazvezni — Kdo zna noč temno razjasnit', ki tare duha — Kdo vé kragulja odgnati, ki kljuje srcé od zore do mraka od mraka do dne —

Dvopičje in narekovaj

17. vaja. Napišite po tri stavke, v katerih se piše dvopičje:

a) pri naštevanju, n. pr. *Najvišjim vrhuncem v Jugoslaviji prištevamo: Triglav, Grintovec, Ljubotin, Kajmakčalan.*

b) po pripravljajočih stavkih, kadar je napovedan izrek brez veznika zvezan z njimi, n. pr. *Povsod je, mora biti prva: mati!*

c) po napovednem stavku pred premim (dobesednim) govorom, n. pr. *Starček prosi: »Usmilite se siromaka!«*

18. vaja. Napišite (poiščite v berilih) 5 zgledov dobesednega (premega) govora ter postavite: a) napovedni stavek v začetku; (Napov. —: ».....!«); b) na koncu (».....!« nap. —); c) na sredi (».....,« nap. —, ».....!«), n. pr. *Urnopeti zajec je rekel želvi: »Kako te milujem, uboga počasnela!« — »Kako te milujem, uboga počasnela!« je rekel urnopeti zajec želvi. — »Uboga počasnela,« je rekel urnopeti zajec želvi, »kako te milujem!« (Pozor na red, v katerem stojé ločila!)*

19. vaja. Napišite 5 zgledov, v katerih stavke (citate), besede ali naslove z narekovajem posebej označimo (poudarimo), n. pr. *Na Bledu se ti nehote zbudi ponos, »da sinovi Slave smo«. Svoje »Spomine na deda« je spisal Jurčič že v 4. razredu gimnazije.*

Pomnite: Ne pišite besed brez potrebe med narekovaje! N. pr. napačno: *»Gospod Mirodolski« je imel mačka »Karo Mustajo«, psa »Peruna« in petelina »Kokodina«.*

Pomišljaj in oklepaj

20. vaja. Ločite vmesni (neodvisni) stavek s pomišljajem (namesto z oklepajem) od celotnega stavka!

Po vsem taboru na Kumu je bil strašen šum; posebno ženske, ki so prodajale kavo (bilo jih je najmanj kakih petnajst)

so neprenehoma regljale in ponujale svojo čorbico. Na vrhu zvončka je zelen bucek (zelena barva, znamenje sladkega upanja) okoli travnatozelenega bucka pa je suhokožnat krovni list, lepo obrobljena pečica. »Kaj pravim vam, gospodje vi! (kralja tudi ne izpusti) imate vel'ko gospostvo, pa ne junaka pod sabo.« Ker je bil hlapec (tisti Urh je tačas služil Bučarja) nekaj obolel in je ležal v stanici, ni mogel hoditi za brazdo. Glej, iz oči (pogled strašan!) ognjen plamen ji šviga!

21. vaja. Poiščite zglede (3, 4...) v čitankah, kjer stoji pomišljaj zato,

a) da nasprotje močnejše poudarja, n. pr.

*Ti migni — blisku žar se vpihne,
le prst zavzdigni — grom potihne,
le véli — bič se razdrobi,
le žéli — led se raztopi.*

b) da pripravlja nastop nepričakovane misli, n. pr. *Sinoči je umrl nagle smrti sosed, mejaš naš — Vid! Pokora klete te grehote (nesloge) vnukom bo še poznim — tujčev jarem!*

c) da označuje mesto, kjer se pričeta misel ne dovrši (v takih primerih se postavi tudi več pik zaporedoma), n. pr. *»Sveti emir, čaša ta ni zame; ti edini...!«*

Opuščaj, vezaj, enačaj in opominjaj

22. vaja. Poiščite v raznih knjigah zglede (3, 4...) za opuščaj ('), vezaj (-), enačaj (=) in opominjaj (* ali †)!

E. Kratice

1. vaja. Izpopolnite kratice v naslednjih stavkih!

Čast. gosp. (č. g.) dr. I. I., gimn. prof. v Št. Vidu, h. št. — Odlok srez. načelstva z dne 5. t. m. — Ur. list št. 50. t. l. in št. 22. l. l. — Prim. S. Gregorčičevo »Znamenje« na str. 81. i. dr.! — Julij Cezar je že l. 57. pr. Kr. (r.) prišel v slovenske pokrajine, a l. 14. po Kr. so rimske legije prodrle celo do Donave. — Gl. berila, n. pr. Ljudevit Posavski itd.!

2. v a j a. Uporabite v stavkih naslednje kratice:

dto. (de dato, z dne)	n. b. (nota bene, dobro pomni)
Dr. M. U. (doctor medicinae universae, dr. vsega zdravilstva)	o., p. (oče, pater, pri redovnikih)
ex offo (ex officio, uradno)	p. n. (polnonaslovno)
L. S. (loco sigilli, na mestu pečata)	P. S. (postscriptum, pripis)
m. p. (manu propria, s svojo roko)	p. t. (pleno titulo, s polnim naslovom)
	s. r. (svojeročno)

3. v a j a. Napišite vse znane vam kratice, za katerimi ne sme biti pike (imena mer, uteži in denarja)!

III. Pismeni sestavki

A. O slogu

Kakor pri zgradbi lepega poslopja ne zadostuje, da zna stavbenik zlagati kamen na kamen, opeko na opeko, ampak mora vezati trdne zidove v primerno celoto, ki jo navadno še ozaljša z raznimi okraski: tako tudi v jezikovni umetnosti ni dovolj, ako govornik ali pisatelj zna nanizati besede v pravilen stavek, marveč mu je treba zbrati posamezne stavke v večjo, jasno in okusno oblikovano celoto. V stavbarstvu poznamo razne načine (sloge), po katerih izvršujemo lične in namenu primerne zgradbe; prav tako tudi pisatelj lahko v posebnem slogu izraža svoje misli. Odlični pisatelji imajo vsak svoj značilen način, kako izražajo svoje misli, tako da moremo govoriti o slogu Levstikovem, Jurčičevem, Cankarjevem i. dr. V vsakdanjem življenju pa seveda zadostuje, ako znamo svoje misli napisati v navadnem, pravilnem in jasnem slogu, primernem namenu, ki mu naj spis služi.

Spis naj bo: 1. jezikovno pravilen, 2. čist (brez nepotrebnih, neličnih besedi), 3. jasen in razločno oblikovan, 4. kolikor možno kratek in jedrnat, 5. bogat (mnogovrsten) na besedni izbiri in 6. olepšan z besednimi okraski, ako je to vsebini spisa primerno.

1. vaja. Ugotovite v tehle stavkih razne pomene besede »oko« (oči):

Oči več vidijo od očesa. Bolnik ima vdrte in medle oči. Nekateri imajo bistro oko kot srna, drugi pa debele oči kakor vol (rak). Po deževju vidiš oddaljene planine z golimi očmi. Ta obleka je na oči kakor nova. Lovec je vzel na oko kragulja.

Otroško oko se je zvezde prijelo. Pestunja ima povsod oči, posebno pa na najmanjšem otroku. Jasno v me upri oko! Otroku se pasejo oči po jagodah in češnjah. Vse delo se opravlja pod skrbnim očesom vélikega hlapca. Sadje, ki je preveč na očeh, kmalu izgine. Zablislilo je, da nam je vzelo oči. Povejmo si resnico iz oči v oči! V Banatu je žitno polje, dokler oči nesó. Otroci imajo večje oči kakor želodec. Mati bi dala za otroka oko iz glave. Kajni ni dal Abelu več lepega očesa.

Kurja očesa so največkrat posledica preozkega obuvala. Ponekod menijo, da imajo rakova oka zdravilno moč. Kadar je pognala trta očesa, škoduje toča vinogradu, četudi jo v vreči čezenj poneseš. Ko se popnem po kraški stezi na razbreg, ugledam pod seboj prijetno dolino, premreženo z vinskimi trtami, a oka v tej mreži so bila zadelana z brstno, kakor smaragd zeleno ozímino. Otroci so natrgali na travniku volovskih oči, ki jim kažejo nebesa, v gozdu so našli strupeno hudičevo oko, a ob potoku so si povili kitico svetlomodrih zvezdic: mačjih oči.

2. v a j a. Tvorite na sličen način stavke, v katerih bodo imeli raznovrsten pomen samostalniki: roka, noga, srce, uho, glava!

3. v a j a. Vpletite v stavke téle prispodobе:

Človek: star kakor zemlja (greh) — ošaben kakor petelin na gnoju — reven kakor jara miš — moker kot miš — gladek ko dobova skorja — počasen kakor hudo leto (sveto olje, megla brez vetra) — lahek kakor sova — siten kakor čemerika — suh kakor plot;

molči kakor riba — vpije kakor ptič v precepu — zna več ko hruške peči — laže, kakor bi mokre svinje palil (— da smrdi — da se kadi) — otrese se (očitkov) kakor moker pes — sedi kakor na britvah — jé, kakor bi s tlake prišel — tekne mu kakor jarcu juha — spi kakor klada (polh, medved, kakor na vodi) — vpije ko jesihar — kolne kakor mešetar — mara zanj kakor vrana za brodnika — sam je kakor volk v lozi — plačal bo kot vrabec proso — gleda kakor riba na suhem (kakor zaboden vol, kot hudo vreme) — čaka kakor grešnik na pokoro — taji ko gad noge — ima denarja ko praprotja.

N. pr. Po stezi prikrevlja berač, star kakor zemlja.

4. v a j a. Pojasnite na zgledih, kaj pomenijo tale rekla :

Mačka k salu za varuha postaviti (= slabega varuha. *Zgled:* Za čuvaja postavijo človeka, ki ni pošten). — Izpod brega gledati (= grdo gledati). — Kaj imaš za bregom? (= kakšne skrivne misli?) — V burjo govoriti (= zaman). — V dva cepa govoriti (= dvoumno). — Tuje garje česati (= v tuje zadeve posegati). — V nebesih lupijo debel česen (= velike snežinke naletavajo). — Kri ga oblije (= sram ga je). — Za bele dni ne (= za nikako ceno). — Podkuriti koga (= nahujskati). — Pod uho podtakniti (= odložiti). — Hlače pomeriti (= natepsti). — Posodo k lončarju nositi (= zaman se truditi). — Drenove volje je (= slabe volje). — Kravo s svedrom dreti (= nápačno sredstvo). — Pod nos drobiti (= očitati). — Pojdi se kadit! — solit! (= Poberi se!) — Za ušesi se boš praskal (= obžaloval). — Na pravici ležati (= na mrtvaškem odru). — Praznične (pšenične) volje je (= dobre volje). — Na drobnem situ je presejan (= zvit). — Tanka (huda) mu prede (= v stiski je). — Primi se za nos! (= Glej lastne napake!) — Brado si masti (= privošči si). — Pšenico k plevam metati; pipo s pepelom zavreči (= dobro s slabim). — Sonce (vreme) meži (= oblačno). — Z motovilom streljati (= neumnost narediti). — Ni mu vrana možganov izpila (= ni neumen). — Sliši, kako trava raste (= nemogoče stvari). — Misli rojijo po glavi (= premišljevati). — Na rokah živeti (= s telesnim delom). — Na rokah ga nositi (= streči mu). — Na svojo roko, — pest (= samostojno). — Jok za rokavom imeti (= jokav biti). — O sv. Nikoli (= nikdar). — Nekaj na rovašu imeti (= dolžan biti). — Z desno nogo v čevlju, z levo v kožuhu (= drugače govoriti nego misliti). — Za nohte mu gre; v škripcih je (= v stiski). — Na vrat na nos (= naglo). — Padel je na doljno vejo (= na nič priti). — Izpod pazduhe jemati (= izmišljati si). — Beli penezi za črne dni (= prihranki). — Greben mu zraste (= predrznost). — Naj se pes obesi! (= Naj se zgodi kar koli!) — Še pes ga ne povoda (= nihče ga ne mara). — Vem, kam pes taco molí (= poznam namen). — Ni pet ni šest (= meni nič tebi nič). — S pametjo (s kruhom) se skregati (= nespameten, prevzeten). — Sline požirati (= poželjiv). — Ni sluha ne duha o njem (= ni sledú). — To niso mačje solze (= ni malenkost). — Spekel se je (= ogoljufal). — Petelina je videl, ki je zvezde zobal (= čudežne stvari). — Po sredu klasje pobira; na mrzlo piha (= ne-

potrebno delo). — Na brado pije (= na up). — Plesala bova (= kaznovan boš). — Na koprive (trnje) posaditi (= v slabo voljo spraviti). — Na prste stopiti (= odločno nastopiti). — Korenček strgati (= nesrečo privoščiti). — Strupeni jeziki, — mraz, — burja (= hud, silen). — Ne bo dolgo trave tlačil (= umrl bo).

5. v a j a. Zapisujte (v beležnice) prispodobne in rekla iz domače govorice in izpisujte jih iz knjig!

B. Prosto spisje

1. Razčlenitev

Spisi izražajo misli o kakem določenem predmetu, o dogodkih, o raznih vprašanjih itd. Kako se misli vrsté in vežejo, je odvisno od predmeta, o katerem nam je pisati. Iz naslova spisa prehajamo na razčlenitev, ki nam kaže v glavnih obrisih načrt, kako ~~nam~~ je delo izvršiti.

Po svoji razporedbi se deli vsak spis na tri glavne dele: uvod, jedro in konec.

1. **Uvod** obrača pozornost na predmet, o katerem nam je pisati. Uvod ne sme biti predolg, da ne utruji čitatelja in ne odvrne pozornosti od glavnega vprašanja.

2. **Jedro** (izvršitev) se navadno začneja s posebnim prehodom, ki se nanaša na naslov spisa ali pa opozarja na glavne točke, o katerih ~~nam~~ bo pisati.

3. **Konec** podaja nekako uporabo in zaključen pregled snovi, o kateri smo pisali. Konec, v katerem tiči dostikrat glavni učinek spisa, naj bo kratek in jedrnat!

Zgled razčlenitve

Naše veselje pozimi

I. **Uvod.** Zima se nam zdi dolgočasna, ako jo primerjamo z drugimi letnimi časi.

II. **Jedro.** Zima nam pa vkljub temu prinaša obilo veselja.

1. Lepote prirode pozimi.

2. Zabave v prosti naravi:
  - a) kepanje, sneženi mož;
  - b) sankanje, drsanje; *smučanje*
  - c) opazovanje lova.
3. Domače veselje:
  - a) prijetnosti za pečjo, igre, čitanje;
  - b) zimski večeri na kmetih: preja, pripovedovanje povesti.
4. Prazniki pozimi:
  - a) sv. Miklavž;
  - b) božič in tepežni dan; *Novo leto*
  - c) sv. Trije kralji in pust. *Dedek mraz*

III. Konec. Tudi zima, dasi je na videz pusta, nam pri-
naša obilo veselja.

1. v a j a. Napišite po ... berilih v Čitankah razčlenitve,
po katerih so spisani dotični sestavki!

2. Pripovedni spisi

2. v a j a. a) Obnovite na kratko Valjavčevo povest »Le-
sena skleda« (V. Čitanka, str. 185.) po tejle razčlenitvi:

I. Uvod. Oče izroči sinu posestvo.

II. Jedro.

1. Kako se je očetu spočetka godilo.

2. Kako potem, ko je obnemogel.

a) Želja njegovega sina in snahe.

b) Postrežba.

3. Starčku se razbije skledica.

a) Zmerjanje brezsrčne snahe.

b) Očetovi očitki.

c) Postrežba po tem dogodku.

4. Kako je vnuk spreobrnil nehvaležneža.

III. Konec. Starčково življenje odslej.

b) Obnovite to povest tako, da spreobrnjeni sin sam
pripoveduje o dogodku!

3. v a j a. Obnavljajte na sličen način (po razčlenitvi in v
spremenjeni obliki) razne znane povesti iz Čitanke!

3. Opisi

Naša župna cerkev. Na vzvišenem prostoru na severni strani vasi... stoji naša župna cerkev. Daleč naokrog je videti belo zidovje in zvonik z rdečo streho.

V zvoniku so štirje zvonovi, ki kličejo župljane k službi božji. Na stolpu je tudi cerkvena ura, ki bije vsako četrto ure. Notranjost cerkve je razdeljena na veliko ladjo in dve stranski kapelici. Na sprednjem koncu ladje je véliki oltar. Na njem je kip sv. Martina; zakaj naša cerkev je posvečena temu svetniku vojaku. Prvo ali drugo nedeljo listopada vsakega leta slavimo cerkvenega patrona; takrat imamo veselo »žeganje«. V obeh kapelicah sta stranska oltarja; levi je Marijin oltar, desni pa je posvečen sv. Jožefu. Nad glavnim vhodom v cerkev je kor. Na koru so orgle, ki ob nedeljah in praznikih spremljajo lepo cerkveno petje. Ne daleč od glavnih vrat je krstni kamen. Na levi strani ladje je prižnica. Njej nasproti je spovednica. S stropa visita dva lestenca in pred vélikim oltarjem gorí večna luč. Po sredi cerkve je na moški in na ženski strani po deset klopi. Stene krasé razne slike in križev pot.

Naša župna cerkev slovi zaradi svoje ličnosti daleč okrog.

4. v a j a. Opišite po zgornjem zgledu:

a) svojo domačo cerkev, b) cerkev podružnico!

5. v a j a. Opišite: a) sosedovega Sultana! (Ime, velikost, barva, dlaka, ušesa, trup, noge, rep. Kje ga največkrat vidite? Kaj navadno počne? Ali je hud? Kak poseben dogodek o njem.)

b) vašega petelina!

c) vašo Dimko! (Kje ste kupili kravo? Ali ste jo doma priredili? Opis telesa. Njene posebnosti na paši. Koliko daje mleka? Ali je imela že več telet? Kako kličete druge vaše krave?)

6. v a j a. Opišite: a) vinski trs! (Pri opisu rastlin povejte, kaj je [drevo, grm, cvetlica itd.] in opišite korenine, deblo [steblo], listje, cvetje; kje raste; korist, gojitev.)

b) mesto (trg), ki ga poznate! (Lega. Površen pogled na mesto. Velikost. Najznamenitejša poslopja. Ulice in trgi. Spomeniki. Šole. Oblastva. Tvornice. Bližnja okolica.)

4. Primerjatve in označevanja

7. v a j a. Mladost in pomlad. (Mladost in pomlad sta čas rasti in veselja, setve in upanja. Obema preté nevarnosti; kakšne? Obe hitro mineta. Pomlad prirode se vrača, pomlad življenja pa nikdar več.)

8. v a j a. Napravite slično téle primerjatve:

Volk in lisica.
Smreka in jelka.
Demant in premog.
Toplomer in tlakomer.
Alpe in Kras.

9. v a j a. Napišite označbe (karakteristike) oseb, ki so vam znane iz prečitanih povesti (ali iz pouka), po temle zgledu:

Označba Martina Krpana

(V. Čitanka, str. 125.)

I. Značilnosti Krpanove osebe po telesu:

a) bil je izredno velik in močan, to je pokazal:

1. ko je prepodil krdelo stražarjev mejašev;
2. ko je kobilo s poti dvignil;
3. ko je premagal velikana;

b) bil je gibčen, okreten, kar je dokazal:

1. pri izvrševanju tihotapstva;
2. z načinom bojevanja z Brdavsom.

II. Posebnosti Krpanovega značaja:

a) neustrašenost, ki pričuje o njej:

1. boj s stražarji;
2. razgovor, ko je cesarja srečal;
3. dvoboj s silnim velikanom;

b) prebrisanost, ki jo je pokazal:

1. ko je sol tihotapil;
2. kako je v dvoboju ukanil velikana z lipovim kijem;

c) šaljivost, ki je očitna:

1. iz pogovora, ko sta se s cesarjem srečala;
2. iz razgovora s cesarjevimi poslanci;
3. v dvogovoru z Brdavsom pred začetkom boja.

III. Krpan kot zgled močnega, neustrašnega, šegavega kmečkega gorjanca.

5. Lastna opazovanja in lastni doživljaji

10. vaja. Spišite naslednje povsem proste spise:

1. Najveselejši (najžalostnejši) dan minulih počitnic.
2. Moja vsakdanja pot v šolo.
3. Kako pomagam doma na polju (v hiši).
4. Moj najljubši kotiček doma.
5. Pri bolnem sošolcu.
6. Na paši pri ognju.
7. Pri sosedu na proseni kopici.
8. Trgatev.
9. Ptice se poslavlajo.
10. Sinoči smo kožuhali koruzo.
11. Prvi sneg!
12. Moja najljubša zabava pozimi.
13. Letošnji božični prazniki.
14. Tepežni dan.
15. Lastovice so tu!
16. Prve pomladanske cvetlice.
17. Naša cvetoča češnja.
18. Pri Vstajenju.
19. Ob čebelnjaku.
20. Naš majniški izlet.
21. Dan sv. Rešnjega Telesa.
22. Ob mravljišču.

23. Škrjanček poje, žvrgoli.
24. Zadnja nevihta.
25. Toča je pobila.
26. Na kresni večer.
27. Moja prva vožnja po železnici.
28. Na sejmu.
29. Na božji poti pri...
30. Imena ulic v Celju (Ljubljani...) in naši pisatelji.
31. Katera knjiga (povest) mi najbolj ugaja in zakaj.
32. Moj bratec (sestrica — sosedov I.).
33. Tožba levice.
34. Kaj mi je pripovedoval brat (sosedov I.) iz svetovne vojne.
35. Kaj nam pripoveduje ded (stric...) ob zimskih večerih.
36. Moje želje ob koncu šolskega leta.

C. Pisma

1. Zasebna pisma

I.

Visokospoštovani gospod doktor!

Ker ste nam včeraj naročili, da naj Vas takoj obvestimo, ako bi se naši mami bolezen poslabšala, si dovoljujem sporočiti Vam naslednje:

Sinoči je mama še precej mirno zaspala, ko je bila zaužila predpisani prašek. Proti polnoči pa je začela tožiti, da jo zbada za desnim plečem. Jela jo je tudi mrzlica tresti in toplomer je pokazal 39°2. Zategadelj smo ji napravili mlačen ovitek, kakor ste bili, gospod doktor, naročili, nakar ji je nekoliko odleglo.

Vendar pa smo v velikih skrbah in zato prosimo, da se blagovolite pripeljati kar z voznikom, ki Vam izroči ta list.

Ponavljajoč svojo nujno prošnjo, beleži s posebnim spoštovanjem

hvaležno vdani

V Stari vasi dne . . . . .

I. I.

II.

V Celju dne . . . . .

Dragi mi Srečko!

Spominjajoč se svoje obljube, ljubi Srečko, se Ti danes po dolgih mesecih oglasim iz daljnega mesta. Ne veš, kolikokrat sem mislil nate, a pisati Ti nisem hotel prej, dokler nisem vedel, kako bo z mojim učenjem v meščanski šoli.

Osobito prve tedne sem imel polne roke dela: nakupoval sem šolske potrebščine, zavijal knjige in zvezke, a tudi v šoli so nam že naložili raznih nalog in učenja. Zdaj namreč ne zadržuje, da v šoli pazljivo poslušamo, ampak treba je še tudi doma zvesto ponavljati. In tudi pismenih nalog je obilo; zakaj skoraj za vsak učni predmet imamo posebnega učitelja in vsem gospodom moramo enako točno ustrezati. Veš, ljubi moj Srečko, od kraja sem že skoraj obupaval, ker je bilo toliko skrbi in dela, vrh tega pa še dolgočas pri čisto tujih ljudeh. Naša gospodinja je sicer prijazna in dobra ženica ter vedno sprašuje, če smo še kaj lačni. Z menoj namreč stanujeta še dva učenca, ki tudi hodita v prvi razred meščanske šole. Ali moje dobre mamice le ni tu in žepi mi niso več natlačeni z jabolki in hruškami. Pa tudi Tebe, moj Srečko, in drugih prijateljkov iz vasi ni več! Včasih mi kar mokro sili v oči, ko čepim nad knjigo pa mi misli uhajajo k vam na pašo, kjer lepo ogenj praskeče, diši po pečenem krompirju in se podite za »svinjko« po travniku.

Toda zdaj sem že pogumnejši; zakaj učenje mi gre že bolj gladko in sprijaznil sem se z nekaterimi sošolci, ki so prav dobri in veseli dečki. Ej, včasih užagamo kako neumno in smešno, da naša dobra »mamica« kar vzroji, nazadnje se pa le tudi z nami smeji! Ko pridem o Veliki noči domov, Ti iztresem vse polno smešnic iz svoje dijaške torbe. Hm, veš, zdaj nas pitajo z »dijaki«; nekaterim se vidi to kaj imenitno, kakor da smo že kakšni »gospodje«; no, mene je pa kar sram.

Za danes dovolj. A zdaj se oglasi še Ti s kakim pisemcem in mi poročaj dosti novic!

Prisrčno pozdravljam Tebe, dragi Srečko, in vse svoje prijateljčke na vasi!

Tvoj

zvesti prijatelj

Branko.

Splošna navodila

1. Za pisma (liste) uporabljajte poseben pisemski papir, ki naj bo bel, ne prosojen in brez okraskov!

Ob levi (preganjeni) strani in spodaj pusti vsaj za prst širine prazno!

Nad ogovorom in pod ogovorom (*Ljubi prijatelj! — Velecenjeni gospod!*) mora ostati vsaj za dva prsta širine prazen prostor.

2. Pisma pišite s črnilom in sicer skrbno in snažno, ne da bi besede črtali, vstavljali ali brisali!

Ko popišete prvo stran, nadaljujte precej na drugi strani, puščajoč zopet primeren prazen rob! (Nekdaj so puščali drugo stran prazno, ker se je skozi tanek papir poznala pisava s prve strani.)

Za sušenje črnila naj se ne uporablja sipa!

3. Pismo obsega: ogovor, uvod, glavno vsebino, konec, podpis in datum.

Ogovor se ravna po razmerju med piscem (adresantom) in prejemnikom (adresatom).

V prijateljskih pismih moremo ogovor vplesti tudi kar v prvi stavek uvoda, n. pr. *Sporočam Ti, dragi brat, da...*

Zgledi prijateljskih ogovorov:

Ljubi (preljubi) prijatelj! — Dragi (predragi) brat! — Mili (premili) tovariš! — Ljubi moj Branko!...

Ogovori višjim (tujim) osebam:

Cenjeni (velecejenjeni) gospod! — Spoštovani gospod! — Častita (velečastita) gospa! — Vaše blagorodje! — Visokočislani gospod doktor!...

Uvod navadno pove, zakaj pišemo pismo.

Nekateri uvodi v pismih tujim osebam:

Dovoljujem si, velecejenjeni gospod, Vam sporočiti... Usojam se, obrniti se do Vašega blagorodja s prošnjo... Čast mi je, naznaniti Vam... Nadejajoč se, da mi ne zamerite nadležnosti, se obračam do Vas z neko prošnjo... Dosedanja Vaša naklonjenost mi daje zaupanje, da... Ustrezajoč želji, ki ste jo izrazili v zadnjem pismu, Vam poročam, da... Iskreno me veseli, da morem ugodno odgovoriti na Vaše cenjeno pismo...

Vsebina pisma bodi jasna in jedrnata! Ogibajte se nepotrebnih čenč, surovih besed, a tudi pretiravanja in vsiljivega laskanja!

Osebne in svojilne zaimke (*Vi, Vam, Vašega, Ti, Tvoj...*), ki se nanašajo na prejemnika, pišemo z veliko začetnico.

Konec pisma navadno še na kratko posname glavno vsebino ali pa izrazi kako prošnjo, upanje, vabilo in zagotavlja prejemnika našega spoštovanja, prijateljstva, vdanosti itd.

Pisma tujim osebam končujemo nekako takole:

S spoštovanjem... Z odličnim (s posebnim) spoštovanjem... Priporočujoč se Vaši nadaljnji naklonjenosti, beleži z vsem spoštovanjem...

Podpisu imena se dodajo še izrazi prijateljstva ali spoštovanja, kakor: *Tvoj vdani... Tebi zvesti... Tvoj odkritosrčni prijatelj... Vaš hvaležni... Vam iskreno vdani...* itd.

Čim večje spoštovanje hočemo izraziti prejemniku pisma, tem nižje pod zadnjo vrsto napišemo svoj podpis.

Kraj in datum pišemo v zasebnih pismih (osobito tujim osebam namenjenih) na koncu pisma. V pismih prijateljem smemo datum napisati tudi v začetku pisma na desni zgoraj.

V prijateljskih pismih dostavimo včasih še kak pripis (P. S., t. j. post scriptum); v pismih tujim osebam ne smemo dostavljati pripisov.

4. Pisma, ki smo jih prejeli, moramo skrbno shraniti ali pa jih uničiti, nikakor pa jih ne smemo odmetovati, nebrižno trositi itd.

Anonimnih pisem (t. j. brez adresantovega podpisa) ne berite in jih tudi sami ne pišite!

Odpirati tuja pisma je po zakonu prepovedano.

Dopisnice uporabljamo le v prijateljskem ali poslovnem dopisovanju.*

Ovoj pisma bodi primeren velikosti pisemskega papirja! Pismom, namenjenim v Srbijo, pripišemo kraj namembe tudi s cirilico.

---

* Kako se uporabljajo poštna spremnice, nakaznice, položnice, železniški vozni listi, brzojavke itd., o tem se pouče učenci na podlagi dotičnih tiskovin.

Naslov na pismu:

<i>Cenjeni</i>	1.50 din
<i>gospod Milan Zorič,</i> <i>trgovec</i>	
<i>v</i>	
<i>Ljubljani</i> <i>Sv. Petra cesta 24</i>	

1. v a j a. Spisujte (o raznih prilikah) v vaših razmerah res potrebna in na resničnih dogodkih sloneča pisma:

- a) prijateljem in znancem;
- b) staršem in sorodnikom;
- c) tujim in imenitnejšim osebam;
- č) čestitke (gratulacije) in izraževanje sočutja (kondolence)!

2. Poslovna (trgovska) pisma

V Sevnici 1. junija 1937.

Gosp.

K. Goričar,
knjigotržec

v Celju.

Prosim, blagovolite mi poslati naslednje knjige:

Andrejčkov Jože, Žalost in veselje;

Župančič, Ciciban;

Milčinski, Tolovaj Mataj.

Računu blagovolite priložiti poštno položnico.

S spoštovanjem

J. J.

Pomnite: Poslovna (trgovska) pisma posredujejo v poslovanju med obrtniki, trgovci itd. ter se razločujejo od zasebnih (privatnih) pisem osobito v tem:

1. kraj in datum se napiše vedno zgoraj na desno;
2. namesto ogovora postavimo naslov tvrdke;
3. izpuščamo vse olepševalne dostavke, kakor: cenjeni, častiti, vdani, hvaležni itd.;
4. vsebina pisma mora biti jedrnato, toda jasno izražena;
5. pisemski papir je nekoliko večje oblike ter ima včasih na čelu natisnjen naslov tvrdke.

Tuje besede, ki se često uporabljajo v trgovskem dopisovanju: *rabat* = popust dolžniku; *diskonto* = popust na obrestih menice; *provizija* = plačilo za trgovsko posredovanje, izraženo v ‰; *nota* ali *konto* = račun; *ambalaža* = ovoj, zaboj itd.; *en gros* (izg. angró) = na debelo (trgovanje itd.); *en detail* (izg. andetaj) = na drobno; *akceptirati* = sprejeti; *al pari* = enako nominalni vrednosti (menic, zadolžnic); *aviso* = obvestilo; *komp.* = drug (družabnik); *medio mese* = 15. dne meseca; *obligo* = dolžnost, poroštvo; *ordre* = naročilo, nakazilo; *per constant* = proti plačilu (v gotovini); *prolongirati* = podaljšati (n. pr. veljavnost menice); *risiko* = nevarnost; *saldo* = poravnava računa; *via* = pot, smer; *valuta* = veljava (denarja).

Nadomeščajte tujke kolikor mogoče s slovenskimi izrazi!

2. vaja. Izvršujte naslednja poslovna pisma:

1. **Ponudba (ofert).** (Neki klepar naznanja, da je na novo otvoril delavnico ter priporoča s cenovnikom svojo robo.)

2. **Naročilo.** (Krojač Tone Koren naroči na podlagi cenovnika in vzorcev pri manufakturni tvrdki J. J. v ... 15 m domače raševine, 10 m nebeljenega platna in 1 gros [12 ducatov] roženih gumbov.)

3. **Pismo z računom.** (Mizar pošlje trgovcu s papirjem J. J. v ... 50 risalnih desk à din ... in 100 trikotnikov iz hruševine à din ... ter o tem trgovca pismeno obvešča.)

4. **Pozvedovalno pismo.** (Trgovski pomočnik Ivan Vesel želi vstopiti v službo pri trgovcu Fr. Založniku. Ta po-

zveduje o pomočnikovi poštenosti in uporabnosti pri trgovcu Petru Vrbiču v Mariboru, kjer je bil Vesel do zdaj v službi.)

5. Priporočilno pismo. (Odgovor Petra Vrbiča na zgornje pozvedovalno pismo.)

6. Opomin. (Tesar Lukež Slomnik opominja posestnika Fr. Grahorja v . . ., naj mu poravna račun za tesarska dela pri novi hiši; račun se je predložil že pred tremi meseci.)

7. Opravičilo. (Fr. Grahor poravna L. Slomniku račun za tesarska dela ter opravičuje svojo zakasnitev s tem, da ni dobil pravočasno denarja za prodani gozd.)

8. Pritožba. (Krojač Tone Koren se pritožuje trgovcu J. J., da mu ni poslal blaga natanko po vzorcu, in zahteva, naj se roba zamenja.)

9. Odpoved. Hišni posestnik Aleš Bobnar odpoveduje krojaču Tonetu Korenu stanovanje in prostore delavnice. (Trimesečen odpovedni rok.)

Č. Poslovni sestavki

1. Ponudba, naročilo in račun

Osnova: Posestnik Jože Potokar v Šmarju ponudi trgovcu Fr. Ogorelcu v Celju razno sadje; trgovec naroči sadje in posestnik napiše račun.

a) Ponudba

V Šmarju dne 1. oktobra 1937.

Gospodu Fr. Ogorelcu, trgovcu

v Celju.

Ozirajoč se na najin razgovor, Vam ponudim v nakup:

20 q (2 vagona) mešanih jabolok za pijačo . . .	à 125'—	din
5 q izbranih jabolok (kanadskih renet), zloženih		
v zabojih	à 300'—	„
3 q hrušk (maslenke, pozne)	à 250'—	„

Cene z dostavo na železniško postajo v Grobelnem.

Pričakujoč cenjenega naročila vsaj v teku 8 dni, beležim
s spoštovanjem
Jože Potokar.

b) Naročilo

V Celju dne 3. oktobra 1937.

Gospodu Jožetu Potokarju, posestniku

v Šmarju.

Na podlagi Vaše ponudbe z dne 1. t. m. naročam:

20 q mešanih jabolk à 125'— din,

4 q izbranih jabolk (kanadk) à 300'— din.

Sadje dostavite dne 6. oktobra t. l. na železniško postajo v Grobelnem.

S spoštovanjem

Fr. Ogorelec.

c) Račun

V Šmarju dne 7. oktobra 1937.

za gospoda Fr. Ogorelca, trgovca

v Celju.

6./10. 1937. za 20 q mešanih jabolk à 125'— din ... 2.500'— din

„ za 4 q jabolk (kanadk) à 300'— din ... 1.200'— „

Skupaj ... 3.700'— din

S spoštovanjem

Jože Potokar.

1. v a j a. Posestnik Gregor Trojanšek na Trojanah ponudi Iv. Dolinšku, trgovcu z lesom v Kamniku, 100 m³ bukovih drv po 80'— din; trgovec naroči 40 m³ drv in posestnik mu pošlje račun. — Napišite: a) ponudbo, b) naročilo, c) račun! — (Kolkovina za račune: od 50—100 din = 1 din; od 100 do 500 din = 2 din; od 500—1000 din = 3 din; nad 1000 din = 5 din od vsake pole.)

2. Nakaznica, spremni in prejemni list

Osnova. Kovač Marko Močan v Celju se dogovori s posestnikom Jožetom Oevirkom v Vojniku, da bo kupil pri njem 2 polovnjaka (polovnjak = 5 veder à 56 l) jabolčnika. Marko Močan pošlje svojega hlapca Blaža Hrastnika po jabolčnik k Jožetu Oevirku, ki hlapca ne pozna.

a) Nakaznica

Gospodu Jožetu Ocvirku, posestniku

v Vojniku.

Prosim, oddajte izročitelju te nakaznice, mojemu hlapcu Blažu Hrastniku, dva polovnjaka jabolčnika, kakor sva se osebno dogovorila.

V Celju dne 15. maja 1938.

Marko Močán.

b) Spremnica

Gospodu Marku Močánu, kovaču

v Celju.

Na Vašo nakaznico z dne 15. maja t. l. Vam pošiljam po hlapcu Blažu Hrastniku dva polovnjaka jabolčnika po dogovorjeni ceni.

Prosim za potrdilo o prejemu pošiljatve.

V Vojniku dne 15. maja 1938.

Jože Ocvirk.

c) Prejemni list

Gospodu Jožetu Ocvirku, posestniku

v Vojniku.

Potrjujem, da sem dne 15. maja t. l. prejel dva polovnjaka jabolčnika.

V Celju dne 16. maja 1938.

Marko Močán.

2. v a j a. Krojač Tone Koren v Št. Juriju ob Taboru naroča trgovcu Ivanu Vaniču v Celju, naj izroči prinoscu nakaznice, Andreju Skoku, 25 m sivega sukna, enakega priloženemu vzorcu.

Napišite: 1. nakaznico, 2. spremnico in 3. prejemni list!

3. Dolžno pismo in pobotnica

Osnova. Mizar France Žagar v Škofji Loki si je ob ustanovitvi delavnice izposodil od posestnika Blaža Kamenčana 5000 din, katere vrne čez eno leto s 5%nimi obrestmi vred.

Kolek
25— din

a) Dolžno pismo

Podpisanec potrjujem, da mi je gospod Blaž Kamenčan, posestnik v Škofji Loki, posodil 5000 din, to je pet tisoč dinarjev, da si morem ustanoviti svojo lastno delavnico. Zavezujem se, da vrnem to vsoto čez eno leto, t. j. dne 28. junija l. 1938., s petodstotnimi obrestmi vred.

V dokaz temu moj in dveh prič svojeročni podpis.

V Škofji Loki dne 28. junija 1937.

*France Žagar,
mizar.*

*Matija Drobnič,
priča.*

*Janez Hrast,
priča.*

Kolek
26-25 din

b) Pobotnica

za 5250 din, to je pet tisoč dva sto petdeset dinarjev, kateri znesek je podpisanec prejel danes od gospoda Franceta Žagarja, tukajšnjega mizarja, kot vrnjeno posojilo din 5000— in din 250— kot 5%ne obresti za dobo od 28. junija 1937. do 28. junija 1938.

V Škofji Loki dne 28. junija 1938.

*Blaž Kamenčan,
posestnik.*

3. v a j a. Trgovec Peter Lesnika vam je posodil 1200 din s pogojem, da mu jih vrnete tri mesece po tem, ko bo posojilo odpovedal, ter da mu plačujete 6%ne obresti vsakega pol leta naprej. — Čez eno leto in 6 mesecev vrnete izposojeno glavnico.

Napišite a) dolžno pismo, b) pobotnico! (Kolkovina za zadolžnice $\frac{1}{2}\%$ od dolga, kolkovina za pobotnice pa $\frac{1}{2}\%$ od pobotane vsote.)

4. Zaveznica (reverz) in hranilni list

Osnova. a) Janez Ocvirk v Vojniku dovoli sosedu Jakobu Dolencu, da sme s svojo služinčadjo in samotožnim vozičkom uporabljati pot čez njegovo dvorišče do perišča ob Hudinji. Vendar pa mora sosed napisati zaveznico, ker bi si drugače čez leta utegnil lastiti pravico javne poti.

b) Trgovca Ivan Vanič v Celju dá krznarju Andreju Podbrežniku čez poletje shraniti svoj zimski kožuh, kučmo sobolovko in polhovko.

a) Zaveznica

Gospod Janez Ocvirk v Vojniku je dovolil, da sme moja rodbina in služinčad peš ali s samotožnim vozičkom uporabljati zasebno pot, ki drži čez njegovo dvorišče do perišča ob Hudinji.

Izjavljam, da si ne bom nikoli lastil pravice do te zasebne poti ter jo bom takoj nehal uporabljati, ako bi gospod Janez Ocvirk to zahteval.

V Vojniku dne 28. junija 1938.

Jakob Dolenc.

b) Hranilni list

Andreja Podbrežnika, krznarja v Celju.

Štev. kom.	
1	<i>Gospod Ivan Vanič mi je danes izročil naslednjo kožuhovino, da jo shranim v poletni dobi 1938: zimski kožuh, podšit z volčjim krznom in opremljen z astrahanskim ovratnikom;</i>
1	<i>kučma sobolovka;</i>
1	<i>polhovka.</i>

V Celju dne 15. maja 1938.

Andrej Podbrežnik.

4. v a j a. a) Posestnik Janez Ocvirk dovoli svojemu sosedu, da sme uporabljati njegov vodnjak, kolikor potrebuje vode za svoje gospodarstvo (zalivanje vrta izvzeto). — Napišite zaveznico!

b) Marija Knez, zasebnica v vili »Tihi dol«, shrani pri sosedu trgovcu Martinu Košeninu čez zimsko dobo svojo srebrnino in porcelanasto posodo (1 ducat srebrnega namiznega orodja, 1 pribor za kavo in popolno pripravo za čaj, sestojéčo iz 14 kosov). — Kakšen hranilni list napiše Martin Košenina?

5. Službeno izpričevalo

Osnova. Kovač Marko Močán v Celju napiše dobro izpričevalo Lukežu Mahnétu, ki je bil pri njem 4 leta in 3 mesece za pomočnika.

Kolek
20—din

Izpričevalo

Lukež Mahné, rojen l. 1899. v Podsredi, je bil od 1. aprila 1934. do danes pri meni za kovaškega pomočnika in se je v tej dobi vedel zgledno, bil je jako zanesljiv in zvest, delal je vzorno marljivo ter pokazal izredno spretnost v svojih poslih. Zategadelj ga le nerad izpuščam iz službe ter ga vsakomur najtopleje priporočam.

V Celju dne 28. junija 1938.

*Marko Močán,
kovaški mojster.*

(Potrdilo občin. urada)

5. v a j a. Krojač Vinko Bodlaj napiše izpričevalo pomočniku Antonu Počasnétu, ki je bil sicer pošten, toda počasen in neroden delavec. (Slabe lastnosti se v izpričevalu ne smejo navajati, marveč se sploh zamolcé. — Zakaj?)

6. Pogodba

Osnova. Stanko Koder najame pri hišnem posestniku Matiju Ošabnu stanovanje z dvema sobama, delavnico in s pritiklinami za letno najemnino din 4.960—, ki jo bo plačeval četrtletno naprej. Trimesečni odpovedni rok.

Kolek
20—din

Najemna pogodba

Gospod Matija Ošaben, hišni posestnik v Celju, je sklenil z gospodom Stankom Kodrom nastopno pogodbo:

1. Gospod Matija Ošaben oddaja od 1. julija t. l. gospodu Stanku Kodru v svoji hiši v Gosposki ulici št. 4 stanovanje z dvema sobama, s pritiklinami (kuhinjo, jedilno shrambo, podstrešjem, kletjo in drvarnico) ter delavnico v pritličju.

2. Gospod Stanko Koder bo plačeval din 4.960'— (štiri tisoč devet sto šestdeset din) letne najemnine in sicer v četrletnih obrokih naprej.

3. Najemnik se zavezuje, da bo ohranil stanovanje snažno, da bo manjša popravila do din 50'— oskrboval sam ter se ravnal po hišnem redu.

4. Najemnik ne sme izvrševati prezidav v stanovanju in v delavnici ali sprejemati podnajemnikov, ne da bi hišni gospodar temu pritrnil.

5. Za oba pogodnika velja trimesečni odpovedni rok.

Ta pogodba se je napravila v dvojniku (t. j. izvirnik in prepis) in sta jo oba udeleženca lastnoročno podpisala.

V Celju dne 1. julija 1938.

Matija Ošaben, hišni posestnik.
Stanko Koder, najemnik.

6. v a j a. Vrtnar Cvetko Travnik najame vrt posestnika Franceta Gornika na 10 let za letno najemnino din 600'— proti temu, da si sme ondi zgraditi tople grede in cvetličnjak. Najemnino bo plačeval polletno naprej. — Napišite najemno pogodbo! — (Kolkovina po velikosti najemnine.)

Pomnite. Pogodbe, dolžna pisma in druge važne listine sestavljajo navadno notarji.

7. Vloge pri uradih

O s n o v a. Mizarski pomočnik Karel Postružnik na Vranskem zglašča pri sreskem načelstvu v Celju izvrševanje mizarskega obrta.

Zadeva:

Postružnik Karel na Vranskem
priglasí izvrševanje mizarskega
obrta.

Sreskemu načelstvu

v

Celju.

Podpisanec nameravam na Vranskem, v hiši št. 35, samostojno izvrševati mizarski obrt ter opiram svojo prijavo na nastopne razloge:

Po priloženem krstnem listu A sem se rodil dne 8. maja 1906. v Braslovčah, kamor sem tudi pristojen, kakor je razvidno iz domovnice B, ter sem torej jugoslovanski državljan.

Iz učnega izpričevala C je videti, da sem se učil mizarstva pri tukajšnjem mizarškem mojstru Jerneju Žagarju; kakor pa kaže izpričevalo Č, sem bil potem pri njem šest let za mizarškega pomočnika.

Opiraje se na navedene razloge, se usojam prositi:

Sresko načelstvo blagovoli sprejeti to priglasitev in mi dostaviti obrtni list.

Na Vranskem dne 12. junija 1938.

Karel Postružnik,

Vransko, h. št. 35.

7. v a j a. a) Čevljar Simon Smolar prosi mestno načelstvo celjsko, da bi smel ob svoji delavnici v Gosposki ulici h. št. 3 napraviti izložbeno okno za izgotovljeno obuvalo. (Priložen načrt. — Vsako prilogo je kolkovati s 4'— din; za odločbo [rešitev] je priložiti kolek za 20'— din.)

b) Oče učenca Vladimirja Vesela, ki je dovršil ljudsko šolo, prosi ravnateljstvo kmetijske šole v Št. Juriju, da bi smel njegov sin vstopiti v I. letnik zavoda. (Prilogi: krstni list in zadnje šolsko izpričevalo.)

8. Oporoka

Zavedajoč se, da me Vsemogočni more vsak trenutek poklicati pred Sebe ter zahtevati račune od mojega hiševanja na tem svetu, zato zapisujem zdaj pri popolnoma zdravi in vedri pameti svojo poslednjo voljo o posvetnem premoženju.

1. Glavni dedič vsemu mojemu imetju bodi moj najstarejši sin Francè, ki naj mi tudi oskrbi pogreb, kakršen je običajen v našem kraju, ter plača 10 sv. maš za pokoj moje duše.

2. Ko doseže moj mlajši sin Janez 24 let, naj mu Francè izplača din 50.000— (petdeset tisoč dinarjev) dote. Razen tega naj plačuje zanj izdatke, ki so potrebni, da more dovršiti svoje študije na vseučilišču; v ta namen naj se uporabljajo tudi obresti od njegove dote.

3. Mojemu zvestemu hlapcu Tomažu naj naloži v hranilnici din 6000— (šest tisoč dinarjev), da mu bodo v podporo na stara leta.

4. Na dan mojega pogreba naj se razdeli med ubožce naše občine 1000 din (en tisoč dinarjev).

To je moja oporoka, ki sem jo svojeročno spisal in podpisal.

Na Vrhniki dne 20. junija 1936.

Francè Kremen,
oporočnik.

Dodatek oporoki (kodicil)

Svoji oporoki z dne 20. junija 1936. dostavljam pri popolnoma zdravi pameti še naslednje:

1. *Svojemu sosedu Jerneju Zavašniku, ki mu je požar uničil skoraj vse imetje, odpuščam dolg 4500 din (štiri tisoč pet sto dinarjev) kakor tudi vse zaostale obresti.*

2. *Da moj rod ne pozabi domovine, naj se izplača 5000 din (pet tisoč dinarjev) »Družbi sv. Cirila in Metoda«.*

Ta kodicil sem svojeročno spisal in podpisal.

Na Vrhniki dne 2. avgusta 1938.

Francè Kremen.

8. v a j a. Napišite oporoko vdove Ane Logarjeve, ki nima nikakega sorodstva ter zapušča vse svoje imetje v razne dobrodelne namene! (Ana Logar oporoko samo podkriža, a spiše, glasno prebere in podpiše jo sosed Ivan Koren ter jo sopodpišejo še tri navzoče priče, ki so vse moškega spola, polnoletne, normalno razvite, sodnijsko nekaznovane, razumejo jezik oporoke ter niso same deležne nikaškega volila.)

KAZALO

I. Slovniske vaje

	Stran
A. Iz glasoslovja	3
1. O glasovih	3
Samoglasniki	4
Soglasniki	5
2. Glasovna izpreminjava	9
Izpreminjava samoglasnikov	9
Izpreminjava soglasnikov	9
B. Besedne vrste	10
1. Samostalnik	10
a) Ponavljalne vaje	10
b) Vrste samostalnikov	14
c) Spol in število samostalnikov	15
č) Sklanjatev samostalnikov	16
d) Izpeljava in sestava samostalnikov	20
2. Pridevnik	24
a) Ponavljalne vaje	24
b) Določna in nedoločna oblika pridevnikov	25
c) Stopnjevanje pridevnikov	27
č) Izpeljava in sestava pridevnikov	27
3. Zaimek	29
a) Osebni zaimek	30
b) Svojilni zaimek	32
c) Kazalni zaimek	33
č) Vprašalni zaimek	34
d) Oziralni zaimek	34
e) Nedoločni zaimek	35
4. Števnik	35
5. Glagol	38
a) Ponavljalne vaje	38
b) Nedovršni in dovršni glagol	39
c) Glagoli po pomenu	41
č) Spregatev	43
d) Tvorni, trpni in srednji način	48
e) Deležniki	51

	Stran
f) Glagolnik	55
g) Tvoritev glagolskih oblik	56
6. Členki	58
a) Prislov	58
b) Predlog	60
c) Veznik	64
č) Medmet	65
C. 0 stavku	67
1. O stavku sploh	67
2. Prosti stavek	68
a) Povedek (povedkovo določilo)	68
b) Osebek (osebкова beseda)	69
c) Prilastek	71
č) Predmet (dopolnilo)	73
d) Prislovno določilo	76
Razčlenitev prostega stavka	79
3. Zloženi stavek	80
a) Priredje	82
1. Vezalno priredje	82
2. Protivno priredje	83
3. Vzročno priredje	83
4. Sklepalno priredje	84
b) Podredje	84
1. Osebkov odvisnik	85
2. Prilastkov odvisnik	86
3. Predmetni odvisnik	87
4. Prislovni odvisnik (krajevni, časovni, načinovni in vzročni)	90
Stavkova določila v veljavi odvisnikov	94
4. Množno zloženi stavek	96
5. Besedni red v stavku	98

II. Pravopisne vaje

A. Naglasna znamenja	101
B. Razzlogovanje	103
C. Pisava sestavljenih besed	104
Č. Raba velike začetnice	107
D. Ločila	112
Vejica	112
Podpičje in pika	116
Vprašaj in klicaj	117
Dvopičje in narekovaj	118
Pomišljaj in oklepaj	118
Opuščaj, vezaj, enačaj in opominjaj	119
E. Kratice	119

III. Pismeni sestavki

	Stran
A. 0 slogu	122
B. Prosto spisje	124
1. Razčlenitev	124
2. Pripovedni spisi	125
3. Opisi	126
4. Primerjatve in označevanja	127
5. Lastna opazovanja in lastni doživljaji	128
C. Pisma	129
1. Zasebna pisma	129
2. Poslovna (trgovska) pisma	133
Č. Poslovni sestavki	135
1. Ponudba, naročilo in račun	135
2. Nakaznica, spremni in prejemni list	136
3. Dolžno pismo in pobotnica	138
4. Zaveznica (reverz) in hranilni list	139
5. Službeno izpričevalo	140
6. Pogodba	140
7. Vloge pri uradih	141
8. Oporoka	142

ODPISANO
26. 07. 2009

